

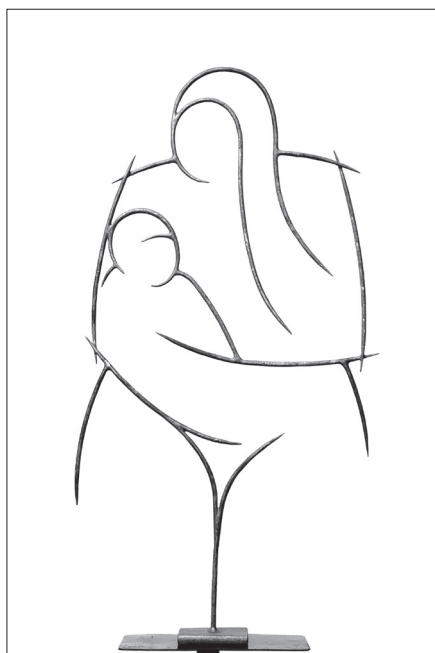
Caiete Silvane

Revistă de cultură

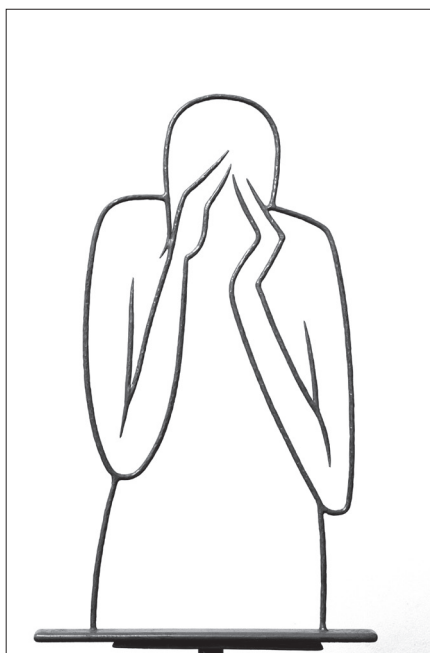
Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

136

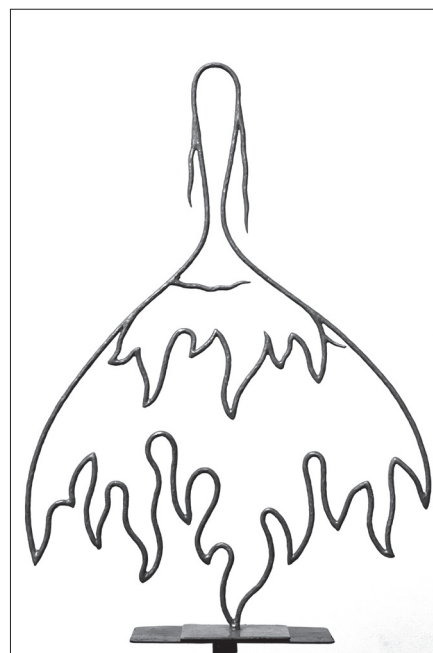
Supra-viețuiri

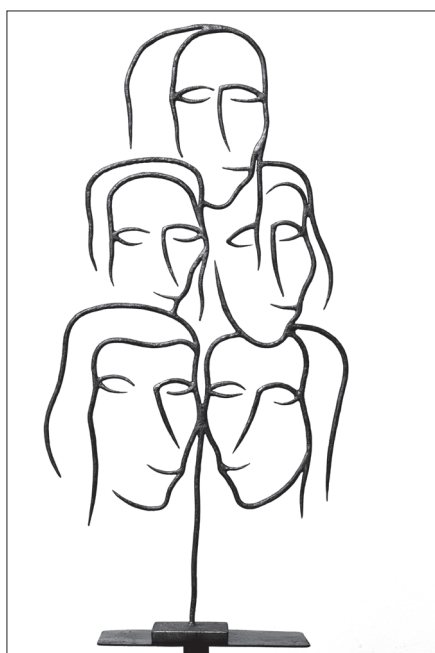
Maternitate

Frică

Femeie 3

Capete de femei

Tărani

Mucalit

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XII, Nr. 5 (136), mai 2016.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;

Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,

Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editorilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați telefonic la redacție.

Sumar

- Vlad Moldovan**, Poeme pentru „Caiete Silvane” pp. 1-3
- Parodie de **Lucian Perța** p. 3
- Viorel Mureșan**, Preumblare prin grădina Gutenberg,
„Eu sunt temutul rege al lucrurilor” pp. 4-5
- Imelda Chința**, Dincolo de contururi și aparențe
p. 6, p. 63
- Gheorghe Moga**, „Stilul e ca un jug...” p. 7, p. 63
- Marcel Lucaciu**, Poetul din cetate p. 8, p. 63
- Carmen Ardelean**, Îndrumar de furturi permise
p. 9, p. 63
- Györfi-Deák György**, Alo-ul, petrolul și ardelenii
pp. 10-11
- Viorel Tăutan**, Dilema statornică pp. 12-13
- Carmen Ardelean**, Scrisul, ca formă de supraviețuire
p. 14
- Viorel Câmpean**, Două scrisori trimise de Corneliu
Coposu lui Ioan Ardeleanu-Senior pp. 15-16
- Dănuț Pop**, Contribuții la istoria partidului comunist
în Sălaj. Începuturile pp. 17-24
- Kazinczy Ferenc**, Epistolar ardelenesc (1816): Scri-
soarea 24, traducere de **Györfi-Deák György**
pp. 25-27
- Daniel Mureșan**, Cronica discului. Soul Asylum –
Change of Fortune p. 27
- Marin Pop**, Victor Deleu și participarea sălăjenilor la
Expoziția Generală a României (1906) pp. 28-35
- Daniel Mureșan**, Destinul, caracterul, viitorul p. 36
- Ionel Penea**, *Zalău, un oraș la frontiera de Nord-Vest a
Transilvaniei* p. 37
- Alice Valeria Micu**, Literatura pe viu despre I.D. Sîrbu
la Cluj cu Rodica Alboiu și Constantin Cubleşan
pp. 38-40
- Alice Valeria Micu**, Când ne vom întoarce... In me-
moriu Radu Mareș p. 41
- Poeme de **Marin Moscu** p. 42
- Ioan F. Pop**, Texte inutile p. 43
- Primăvara Poeziei XVI / A Költészet Tavasz (I), Po-
eme de **Baka Györgyi, Maria Patricia Birtocan,**
Silvia Bodea Sălăjan, Buda Ferenc, Dana Chende,
**Carmen Ciumărnean, Vasile George Dâncu, De-
vecseri Zoltán, Dimény H. Árpád, Fekete Vince,**
Simone Györfi, Halmosi Sándor, Daniel Hoblea,
Dina Horvath, traduceri de **Simone Györfi** pp. 44-53
- Versuri de **Diana Teodora Cozma** p. 54
- Simona Ardelean**, Filmografile Simonei. *The invisible
woman* p. 55
- Augustin Mocanu**, Nelu, eu și fătutele pp. 56-59
- Alexandru Jurcan**, Viața începe la etajul cinci p. 59
- Daniel Săuca**, Colocviul național al revistelor de cul-
tură p. 60
- Daniel Hoblea**, Malaxorul de mai pp. 61-62
- Ștefan Doru Dăncuș**, Apărarea. Lucrurile inutile se
aruncă la gunoi p. 62
- Daniel Săuca**, Leprozar (2) p. 64
- Copertele I, III și IV sunt ilustrate cu lucrări ale artis-
tului vizual **Ion Pop**.

Vlad Moldovan

Poeme pentru
„Caiete Silvane”

Electronische Bauhaus

Ieși din cețuri
de haznale
ele atârnă fără sorginte
pe pâraie captatoare
curcubeu chimicale.
Între schimburi -
chihlimbar și azot în
nimburi.

Curentul trebuie să treacă
să inunde
prăvăliile și
eventualii lor rastafarieni
uitați la tejghele.
au cerut au răsturnat
păhăruțe
au isprăvit au strănutat
scrumiere.

Pe vechi trasee
semi-rurale
sau poate
de-a lungul depoului
unde tot a doua casă
e pentru amantlâc.
Te uită
și înțelege
cum toate -
de neatins adastă
doar pentru a se ascunde
în cel mai bun pământ.
Durerea nu robește
paloarea iese castă
cu irizări plăpânde
spre sufletul cel frânt.
Comorile din lujeri,
brândușe de pe dealuri
electric luminate's
de-a fulgerului valuri
străjeri d'eternă moarte
și clipe ferecate
din când în când în cânt.
Pe neazută gură
Spre centru se pătrund.

La Claun

Toamnă ca spaimă
frunză sălcie

plouă-n fridă
las-o deschisă

Bălți, dar intacte
spume răzlețe
mușchi sub Converse
gâze pitite

Vrii `nvârte ochiu
bum cu timpanu
Rupe țigara
Dă-mi-o jumate

Unde-i candela
Tot ce se poate
că am uitat-o
pe lespede frate

Stai nu te-ntoarce
Mergem acasă
la căldurică
Mâncăm macaroane

Trece efectu
pe întuneric
nu văd ce scrie
cânt de generic.

Pe pământ; o încercare

Poema aceea în care
toți făceam cancer.
Iubirea ne sfâșia
și în convalescență ne împrăștia.
Cornetul cu o urmă prăfuită
a ajuns lângă iarbă
și floricelele zdrelite pe asfalt.

Mă strecur pe lângă retortă
trec târâș pe sub alambic
și mă înfățișez ca la chemare.
Când odihna întârzie
mă las pe pat și aștept odihna.
Tu ai auzit cum scârțâie carlinga?
De la furtună sau accelerezi
orbete în fuzelaj?

Tu, care ai investit
toți banii în tine.
Tu, care ți-ai vârât capul
sub roți

pentru fiii tăi
 și ai făcut-o pentru tine.
 Oprește-te odată pentru mine
 să mă pot coborî
 să strâng probe din turbărie
 va fi doar zăpadă
 și o voi înghiți.
 O să mă feresc de bromeliile imense
 ferigile îmi vor face umbră
 din porumbar va ieși un ceai.
 Oprește un pic să nu
 mai aud reactorul.
 Nu ai dat cu ulei
 și acum e plin lemnul de carii.
 Pe mine nu mă ții așa
 martor!
 Oprește odată că sparg telecomanda
 îți sparg nasul
 hulă spurcată!

Timpuri moderne

*Pentru clubul în construcție
 Și al său Ambelaj*

Timpuri moderne
 care nu mă lăsați
 să evoluez
 ce ați mai scrijelit
 pe băncuță?

Ați pus o inimioară
 ceea ce e destul de greu
 cu un briceag pentru că se
 blochează la fiecare fibră
 din lemn și fac
 zig-zag.

Timpuri moderne
 aveți milă
 și nu mă lăsați fără
 țigări!
 În loc de buchete
 am ales parcela asta de buruieni
 nici soarele nu trece de ea –
 pentru voi timpuri
 pidosnice
 o selvă tomnatică
 deasupra unei ulițe
 unde m-ați pus să
 aștept rata.

Oh nu lăsați autobuzul
 să întârzie în colb!
 Pe mine mă găsiți la
 ieșirea din cătun
 gugurind de plăcere
 în căldura Arizonei.

Timpuri moderne
 eu nu lucrez nimic.
 la jurnal au spus
 reflux
 dar eu nu lucrez
 de luni – mă plimb
 printre dealuri
 și mi se face rău.
 Gospodăriile nu mă
 impresionează,
 rondoul cu dalii
 de la primărie
 nu mă impresionează,
 fântânile în care țin
 apă nu.

Timpuri moderne –
 departe de drumul național
 tot mai puțini
 distribuitori grăbiți
 când apare luna.
 Iepuri speriați
 pe câmpiile combinatului
 mormoloci din fosfor
 în bălți
 păsări mânate
 de vânt.

Timpuri moderne
 așteptați să sar
 șanțul
 și ce e
 dincolo de el
 al vostru
 să fie!

Unknown Faker

O fi poezia numai distrugere de sine -
 Au de la droguri
 ne-am buhăit
 drăguț?

Urcă acum pe scară și dă-mi viziuni:
 Urechelnița înmuiată în găleată
 unduiește;
 Șosetele umede legate cu elastic
 de picior;

Cât de frig pentru că dimineața
 se obișnuiește – brumă;
 Căinii se întind în parcare și
 prind căldură
 de la soare.
 Tot mai mult tolăniți, nu s-ar
 feri în zilele astea de octombrie.

Am fost cu un băiat

noi doi băieți
 în pădure, din nou,
 el vroia să facă poze
 eu îl grăbeam, dar era miraculos
 și îl grăbeam să nu o luăm razna.
 (pentru că era prea de tot
 nu puteam să tolerez – exagerat
 monstru sublim – pe sub tălpi)

Incomprehensibil și
 deșirat – a stat aerul în jur

Ci eu din ce în ce mai convins
 că dacă ai puțin bun simț
 nu poți scrie.
 Nu. Ceea ce este nu cere
 cuvinte
 să moară cine o face
 fără să știe că minte.

Văd musca liliachie pe moment
 pe taburet.
 Melodia asta Unknown de pe
 un mix obscur
 nu o voi găsi niciodată
 cu propriile mele forțe.

Apoi numai pregătire/stofă/nutret
 doar mila celui biruit
 în mărăcini
 departe de cărările de inox.
 Tu stai în hârdău și-ngheață
 și plătește
 de o mie de ori
 cui i-ai greșit

drăguțo.

Cu capul ca o minge

Ca o viață,
 o furtună,
 vine toată
 și se găță.
 Fulgerele mute
 Împătrățesc camera
 Împătrățesc scurte
 iluminarea mică,
 de var,
 și apoi
 din ce în ce mai rar
 se pierd
 și iar apar.

Veninul lasă urme
 teroarea fierbe adânc
 neoane ofilite,
 grilaje ruginite,
 un glob încins pe câmp.
 Ies aburi
 nu-l atinge
 fă pașii de ocol.
 Vin valuri de tristețe
 șiroaie prin fânețe
 fosforescenta minge
 se sfârâie și stinge
 în nou formatul ghiol.

(Autorul a susținut o lectură publică în cadrul Festivalului „Primăvara Poeziei”, 2016.)

Parodie de Lucian Perța

Vlad Moldovan

Timpuri moderne

(fragment)

(din **Caiete Silvane**, mai 2016)

Timpuri de tranziție –
 o, cât de mult vă iubesc,
 deși mă îngrijorați
 din orice poziție
 vă privesc!

Ați scrijelit cu briceagul
 în inimile noastre, cu arțag,
 trandafiri și săgeți,
 de mai mare dragul,

doar ca să puteți
 să ne purtați în zig-zag.

Timpuri de tranziție –
 ați făcut ce ați făcut
 și m-ați determinat,
 fără nici o condiție,
 să mă las și de fumat!
 Pornite pe calea privațiunilor,
 în curând,
 spre bucuria dușmanilor,
 ne veți lăsa fără nici o bucurie:
 întâi fără soare,
 apoi, rând pe rând,
 fără apă și fără aer,
 ce să mai vorbim de poezie...

Oh, de ce nu lăsați voi oare
 poezia pe al eternității caier,
 dacă tot nu reușiți
 să vă intre-n grație?
 Dacă vă răzgândiți,
 pe mine mă aflați
 la *Steaua*, la redacție!

Preumblare prin grădina Gutenberg

„Eu sunt temutul rege al lucrurilor”

Viorel MUREȘAN

Versul pe care l-am ales ca titlu al acestui articol exprimă un raport cât se poate de firesc al unui om cu universul domestic în care se mișcă. Nu trebuie să ne scape însă (auto)ironia inclusă în atributul „temutul”, așa cum se proclamă, cu fals orgoliu, poetul, căci propoziția în cauză se bucură de privilegiul de a transmite un întreg crez artistic. Niciodată un poet nu va avea față de lucrurile din jur o altă reacție decât de înțelegere sensibilă, plecând de la detaliu, pentru a ținti un ansamblu pe care l-ar vrea cât mai armonios. Perspectiva poetului e subiectivă, ca aceea a tatălui căruia copiii, pe măsură ce cresc, îi subminează rigida autoritate prin săgeți ironice. Reprezentare a vieții în formele sale umile ni se pare a fi cea mai recentă carte de versuri a lui Virgil Todeasă, *Mecanicul cerului*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, Colecția Școala Ardeleană de Poezie. Foarte greu de stabilit o temă predilectă a poetului în acest volum. Asta, pentru că în cele aproape o sută patruzeci de poeme sunt disipate tot atâtea stări imediate, instantanee de viață care, pentru a putea fi surprinse, impun poetului un limbaj crud, ferit de prelucrări artistice prea evidente. „Scurte plimbări prin memorie” numește Aurel Pantea, în mica sa prefață la volum, aceste stranii piese lirice. Iar de pe coperta a patra, Al. Cistelean, trimitându-ne oarecum și spre creațiile dinainte ale poetului, delimitează răspicat: „numai că acum Todeasă notează mai degrabă grimasele realului decât surâsurile lui tandre”.

O stilistică a derutei existențiale ni se pare că declină poetul în aceste versuri din deschiderea cărții sale: „am rămas așa, în așteptare -/ nimicul domină zona// am găsit scaune lângă masă/ și am pus paharele// în soarele după-amiezii/ ne priveam temători” (*Nu te întoarce*, p. 7). Cu un mare indice de autoreferențialitate, poezia devine o goană îndârjită după o definiție proprie, care, odată găsită, se sparge în cioburi, lasă loc himerei, urmând cutumele unei poetici a fragmentului: „sunt o limită de aer peste apa aceasta// s-a zvonit că veninul meu vindecă/ și sunt ultima lor speranță// sunt altceva, sunt altfel// veninul/ vine așa din mine, nu știu cum îl produc// de când m-am îmbolnăvit/ îndoiala/ este veninul care mă ucide” (*Veninul*, p. 8). Poemele adună observații subiective despre lumea dinăuntru și mai ales despre cea din afara unui eu poetizant bine conturat, ce, din când în când, devine plural ori alunecă semantic înspre persoana a treia: „trăiam la marginea deșertului și pe vremea aceea/ confecționam obiecte de sticlă// pentru câțiva galbeni, cei veniți/ verificau calitatea cu

tălpile goale// de fapt, sângele,/ sângele lor era produsul finit” (*Sângele*, p. 9). Încă din titlul volumului, actul poetic e văzut ca un fel de panteism, atâta vreme cât cel care îl produce e proiectat ca o ființă celestă: „purta cu el cutia de scule,/ și era așteptat peste tot -// el era mecanicul cerului” (*Omniprezență*, p. 11). Sunt vizate aici principalele componente ale scrisului, atât latura lui de manoperă, cât și luminanța inspirației.

La poezii din familia spirituală a lui Virgil Todeasă, unde coala albă e acoperită de mici insule de poezie, fără luxurianță, ba dimpotrivă, suferind și de o anume sicitate, adesea referentul principal e spațiul provinciei. Cu puțină imaginație, cititorul poate reface provincia ca o realitate geografică și topografică, fără să piardă nimic din anodinitatea ei spirituală. Baza solidă pentru imaginarul acestei poezii o reprezintă *plaiul*, blagianul „spațiu mioritic”, cu toate cele care-l compun, îmbinate într-o logică și un firesc al artei, care metamorfozează semnele în simboluri: „au ars miriștea câmpurilor,/ pământul era negru de ars// spre mijlocul zilei a apărut primul semn/ de trestie neagră// papura coaptă/ acoperea pământul cu puful ei moale, plumburiu// puiul aleargă pe câmpul arid/ după sporii ce-i vântură toamna// aleargă de parcă mai vede un semn” (*Post-semnul*, p. 17). Exersându-și descrierile pe un topos bine-cunoscut, poetul învață să strunească sugestia, care, de e lăsată să hălăduiască de capul ei, se pierde, ratând poezia. Exemple ar putea fi mai multe, dar, în *Lección de înot* (p. 19), versul final aruncă o pată de funingine peste liniile și suprafețele trasate cu eleganță. Un alt text (*Poarta*) ne arată cum eșuează finalurile unor poeme ce-ar fi putut fi extraordinare: „stau aici pe câmpul acesta întins,/ libertatea mea, pe scaunul meu// te aștept -/ să nu te miri că sunt altfel, c-am îmbătrânit// sunt o statuie patinată/ privind-mă superficial, bine-înțeles” (p. 31). De altfel, autorul e conștient de aceste pericole, de vreme ce putem întâlni în carte și o mică „ars poetica”, în care ne vorbește despre dificultatea transfigurării artistice. Sunt suficiente semne care ne arată că, în poezie, Virgil Todeasă e partizanul „realismului fotografic”, precum unii dintre artisticii plastici care au revoluționat arta ultimului secol: „raza soarelui este un creion/ care nu mă poate descrie,/ mă arată” (*Punctul*, p. 23). Adevărul său poetic adună și aluviuni ce întrunesc mare parte dintre caracteristicile grupării expresioniste nemțești, între care se află chiar genitorii acestei mișcări. Ora vesperală, întinderile păduroase, meteorologia capricioasă de toamnă, și mai ales me-

taforele de vânatoare desfășurate peste stări sufletești tulburi nu sunt deloc străine de Trakl. Cercul poetic al *Discobolului*, care îl cuprinde și pe Virgil Todeasă, respiră neoespressionist prin toți porii. Și de data aceasta, nu puține texte ne pot sprijini afirmațiile, dar ne vom opri la acela pe care noi îl vedem cel mai caracteristic: „când se ascut colții spaimei/ și vezi fața însinguratului// lângă stâncile atinse de soare/ la umbra înserării// când ești mai aproape de întuneric -// vânătoreea cea neagră” (*Vânătoarea*, p. 46).

Ca într-o imagine votivă anunțând mari jertfe în lupta pentru existență, ne apar soldații, însă goi pe dinăuntru, eroi de mucava, fanteze din care s-a scurs sensul în drumul lor prin istorie. E un exemplu de cum un simbol, ca ipostază existențială, se poate încărca de un semantism parodic, atunci când poetul știe să creeze contextul. În risipa de patterns a cărții, imaginea existenței anodine și plină de constrângeri nici nu trebuie să mai recurgă la arhetipuri mitologice, câtă vreme îi stau la îndemână, drept icon, atâtea armate lipsite de glorie, de pe urma cărora, versuri istețe pot provoca resurse interpretative latente: „soldații își ascund sufletul vid/ în cutii de conserve// caii cu penele negre la tâmplă/ zburdă prin pustiul pădurii pierdute// căruțele lor sunt tot mai ușoare// spre înserare peste câmpul de luptă/ fumegă vreji de cartofi desfrunziți// cioclii străvezii adună conservele goale” (*Pădurile arse*, p. 57). Observăm cum, asemenea unor pictori non-figurativi, autorul se mișcă cu ușurință într-o natură trucată. Câmpul lexical militar e foarte bine mânuit și într-un alt context, poate și mai transparent decât în exemplul premergător: „cei rămași în lagărul morții/ speră că evadații vor fi prinși/ și executați -// paradoxala dorință de viață” (*Teroare*, p. 58). Procesul desacralizării unor simboluri, al căderii lor în deriziune, e urmărit și într-un alt plan, cel filogenetic: „odată marea moștenire era/ biblia,/ de la bunicul tău,/ cea care i-a salvat viața în primul război mondial/ astăzi se primește o telecomandă/ pusă elegant pe scrin/ alături de o cană cu ceai de cânepă sălbatică” (*Nepoții*, p. 65). Poezia marilor antiteze se traduce printr-o vedere „cu oceantul întors”, arătându-ne ce înseamnă starea de a tânji după o relație normală cu divinul, diminuată, spulberată chiar. Scrise la timpul prezent, poemele par însemnări dintr-un jurnal în care e surprins fiecare gest al cuiva care vine dintr-o altă realitate, împărțită între ficțiune și subconștient: „tot timpul/ am impresia că-mi scapă ceva// uneori îmi pornesc casa/ cu cheile mașinii” (*Melcul*, p. 71). Ideea se prelungește, cu noi nuanțe cazone, traductibile și ele în plan simbolic, și în poemul următor: „dimineața când plec de acasă,/ meticulos îmi leg șireturile pantofilor/ ca un mator mantia ipocrită de ucigaș// agăț în cuier sabia care nu-mi mai trebuie,/ plec așa cu mâinile goale// exersez tehnica obscură a brațelor de constrictor// zâmbesc, // în ochii mei de șarpe cald, zemuiesc toate urile// în care se scaldă viermi otrăvitori de-o zi,/ de o singură zi” (*Spaima*, p. 72). Brevilocența, concizia, fragmentarismul, predominantă nominală a rostirii

poetice fac din scrisul lui Virgil Todeasă aproape un lapidarium. Numeroase poeme par frânturi de coloane pe care se mai văd urme de inscripții de unde își ridică, scurt, capul capriciul uman sau grimasa mășcariciului: „se crede că vom afla, până la urmă,/ secretul morții// ne compromitem viața pas cu pas,/ o călcăm în picioare// cu mare infatuare/ ne sinucidem pentru acest teribil secret” (*Curriculum*, p. 77). Mai trebuie spus că, atunci când în atenția noastră prevalează conținutul, constatăm că, din loc în loc, mici pete onirice colorează pagina. Poetul are priză la realitatea vizuală, făcând parte din categoria celor ce, numai la auzul muzicii, își astupă urechile, după care orice mișcare li se pare ridicolă, derizorie, chiar de prisos: „acrobatul se răsuțește în saltul său mortal,/ în contrastimpul stării de zbor// exersează răsucirile cunoscând/ începutul și sfârșitul cu fiecare aterizare// peste tot// penultima secvență este o răsucire” (*Exerciții de cunoaștere*, p. 80). Nu lipsesc nici urme de eres, amprente antropologice, cu rezonanță apotropaică, de-ar fi să ne referim doar la poeme precum *Felinare*, *Prins* sau *Ozn*. Rusticul din *Mecanicul cerului* se transpune în viziuni la limita realismului magic: „în noaptea aceea sătenii au prins în plasele lor/ turma de pricolici// au comandat sicrie din lemn de corn/ cu vergele de fier/ și piele de șarpe pentru tobele satului// câinii au lătrat până la ziuă/ după podul ruginit ca o tufă de sânge” (*Felinare*, p. 82). *Tablou* poate părea o alegorie medievală coborâtore din Albrecht Dürer, în timp ce printre rândurile unui poem intitulat *Bate la ușă* curge o boare metafizică de roman existențialist. Mai către finele cărții, în *Demos*, ni se destăinuiește faptul că în rama fiecărui poem încap obiectele referențiale cu tot cu aura lor de mister existențial. Poetul nu e străin nici de poezia gestuală, descifrabilă în *Cataclism*.

Dacă am căuta și o doză de metapoezie, prezentă la orice poet autentic, am observa că gena imaginării poetice de aici e surprinsă într-un poem precum *Institutul*. Mai mult, legătura dintre pământ și cer n-o face numai „personajul eponim”, mecanicul cerului, ci *fumul*, motiv poetic de o oarecare recurență, implicat ritualic în această ivire: „imaginea care crește din horn/ și creează grifon de oțel// ca un coif de pus pe capul soldatului,/ monstrul este tipărit pe șenila de tanc// acvila/ devine în inima mea pasăre gri de oțel// lumea se mișcă odată cu zorile sângerei” (p. 108). Nu puține dintre poeme sunt peisaje, iar peisajele lui Todeasă se înscriu în „realismul fotografic”, curent ce vine direct din pictura suprarealistă: „o elice, o vechitură mâncată de carii/ vântul cu amortizoarele sale de sunet// în mijlocul câmpului, elicea lângă perechea de boi// mlaștina cu ochii de broască în straie de lux// vântul și facerea lumii – bunicul...” (*Peisaj*, p. 131). Prezența umorului poznaș, lucru mai rar în poezie, dar un semn distinctiv aici, ne arată că acela care a scris *Mecanicul cerului* deține și sensul nobil al existenței simplisime: „peștii aurii țin drept pe firul apei/ înoată fericiți spre stăvilar// acolo trag o bere rece și cântă din solzi” (*Străvezii printre uluci*, p. 145).

Dincolo de contururi și aparențe

Imelda CHINȚA

Doina Ira-Tăutan ne surprinde cu un nou volum, care va apărea în curând la Editura „Caiete Silvane”, Zalău, intitulat *Spitalul de nebuni*. Volumul vine în continuarea primei sale cărți, fiind o scriere cu nuanță confesivă, o biografie mascată în spatele unor personaje bine ticluite. Se distinge totuși statutul retoric al unui narator omniscient, care se dezvăluie treptat. Ceea ce impresionează este tocmai formula estetică în jurul căreia autoarea alege să-și construiască epicul, o formulă inedită, un amestec de ficțiune și realitate, un text care marșează pe sinceritate și în care reflecțiile devin copleșitoare. Doina Ira-Tăutan transfigurează o felie de existență în literatură, îmbinându-le armonios, recuperând parcă proza Hortensiei Papadat-Bengescu în încercarea de a construi și a descoperi gradual sufletul feminin. Scrierea este orientată spre amănuntul psihologic, spre sondarea psihicului feminin aflat într-un declin mărturisit.

Cartea este structurată în șase capitole bine orchestrate, cu personaje puține care glisează în jurul protagonistei, Olguța, un alter ego al autoarei. Este o carte despre acceptare și prietenie, despre disimularea unor trăiri, despre suferință și trădare, este, în esență, un roman al experienței pe paliere distincte. Cu un conflict interior puternic, narațiunea sondează psihicul fragil al unui personaj aflat în declin, care va încerca o reabilitare atât socială cât și personală.

Debutul este heterodiegetic, sub semnul timpului, aducând în prim-plan un personaj episodic, Sorina, prietenă foarte bună a Olguței, care, prin condiția ei, nuanțează destinul femeii în societatea tradițională. Sorina trăiește o viață dublă, pe de o parte este maltratată de soț, dar se compromite dintr-o mentalitate precară, pe de alta își găsește alinare în brațele lui Mircea, bărbatul pe care îl iubește cu adevărat: „Pentru asta îl am pe Mircea, și îmi ajunge. Mă simt răzbușată. Sunt fericită”. În casa prietenei sale, Olguța va cunoaște un colonel, care o va salva într-un moment de cumpănă. Mircea moare brusc, suferind un infarct, ceea ce va schimba definitiv traiectoria Sorinei, determinând-o să ia decizii radicale pentru ea și copiii săi. Divorțând, Sorina va pleca din oraș pentru totdeauna, iar cele două prietene al căror destin s-a intersectat temporar, nu vor mai avea ocazia să se întâlnească vreodată.

Cuprinsă de deznădejdea unei vieți plină cu obstacole, din disperare, Olguța va recurge la gestul sinuciderii. Soțul ei, Matei, o va descoperi și o va salva deopotrivă, însă este cuprins de remușcări și trăiește

cu sentimentul copleșitor al culpabilității. Sub masca unei familii perfecte se ascundea în fapt, drama neînțelegerii, a solitudinii, a disperării: „Niciunul nu știa, însă, că acel tablou idilic, de familie perfectă era, de fapt, un fals”. Senzația sfârșitului unei existențe văzută ca limită este devastatoare. Personajul glisează între un timp real, al neputinței și un timp halucinant, dominat de incertitudini: „Nu mai avea trup, nu mai avea mâini, nu mai avea nimic. Doar un cap mare plin de o ceață densă, de incertitudini”. Moartea este privită ca o eliberare, doar suferința fizică o îngrozea. O boală necruțătoare confirmată la douăzeci și cinci de ani, descoperirea unui adevăr copleșitor despre soțul ei, lipsa comunicării și a înțelegerii vor adânci o depresie instaurată treptat, care a fost ignorată până în momentul declanșării crizei existențiale, soldată cu tentativa de suicid.

Personaje episodice, precum asistenta Camelia, doamna Eufrosina, care îi va vorbi din cărți despre viitorul ei, au menirea de a o scoate treptat din starea de incertitudine. Experiențe-limită pe care le trăiește în secția de psihiatrie, îi vor schimba viziunea asupra devenirii. Olguța va cunoaște deopotrivă Purgatoriul și Infernul existențial pentru a se putea purifica de propriile neputințe și a se împlini ca om. Vindecarea protagonistei vine din interior și conștientizează că doar acceptându-se va reuși să depășească momentul și criza prin care trecea. Doctorul Ioachim îi crea prin prezența lui o stare de confort prielnică exhibării unor neliniști care i-au tulburat ființa. Olguța ajunge la concluzia că satisfacțiile sociale sunt de scurtă durată și nu au intensitatea dorită. Ceea ce primează în devenirea unui om este latura spirituală pe care doctorul o va exploata în tratamentul său terapeutic. Îi încurajează în această direcție pasiunea pentru poezie și astfel fiecare ședință de terapie începe prin a-i recita medicului un poem preferat. Medicul devine un confident căruia Olguța i se confesează cu încredere. În acest sens, prin exteriorizarea unor frustrări, prin simpla mărturisire își va conștientiza problemele, acceptându-le: „Suferise destule traume care-și puseseră amprenta pe psihicul ei și îi marcaseră, poate ireversibil, existența”. Medicul o va încuraja în permanență, sporindu-i stima de sine, făcând-o să-și realizeze calitățile, să-și accepte atât trecutul cât și prezentul: „Ești o femeie absolut remarcabilă. Să nu uiți asta niciodată”.

(continuare în p. 63)

„Stilul e ca un jug...”

Gheorghe MOGA

Avântul stilisticii în secolul trecut, diversificarea punctelor de vedere sub care au fost studiate valorile expresive ale limbajului au avut drept urmări o îmbogățire a terminologiei disciplinei și o lărgire/nuanțare a definiției stilului. Nu întâmplător, în *Dicționarul de științe ale limbii* (Editura Nemira, 2005), cel mai extins articol (după gramatică) este cel dedicat stilului cu cele două sensuri (I. Manieră individuală sau colectivă de a marca personalitatea vorbitorului/auto-rului în enunț, prin utilizarea unor forme/procedee ale expresivității; II. Limbaj funcțional, varietate a limbii literare comune, diferențiată prin funcția pe care o îndeplinește ca mijloc de comunicare în sfere determinate de activitate).

O sistematizare și o caracterizare a principalelor modalități de concepere a stilului a realizat Ion Coteanu în *Stilistica funcțională a limbii române* (EARSR, București, 1973, pp. 54-73) sub formulări explicite: *Stilul ca expresie a alegerii faptelor de limbă, Stilul ca alegere și combinare a faptelor de limbă, Stilul ca adaos la nucleul comunicării, Stilul ca efect al structurii mesajului comunicat, Stilul ca deviere, Stilul ca expresie a funcției estetice*. Dar cea mai cunoscută, citată, frecventă definiție a stilului a rămas definiția lui Buffon: *Stilul e omul însuși* (*Le style c'est l'homme même*). Semnificația convențională ce i se dă definiției („firește, stilul e omul însuși, adică expresia fidelă a felului de a fi, de a gândi al omului. Cum e omul, așa e stilul. Stilul e în funcție de omul-individ, de ceea ce acesta are unic și inimitabil”) nu-l mulțumește pe Lucian Blaga care, încă din perioada anterioară „Trilogiilor”, se arăta preocupat de problema stilului (*Filosofia stilului* apa-

re în 1924). În articolul *Definiția lui Buffon* (din „Curentul”, septembrie 1925), L. Blaga, recitind faimosul discurs academic al naturalistului, observă că „înțelesul pe care Buffon l-a acordat cuvintelor sale nu se prea potrivește cu obșteasca talmăcire”. Blaga traduce și altfel definiția: „Buffon, afirmând că stilul e omul însuși, nu avea în vedere omul – individualitate, ci tocmai contrarul – și anume omul tipic, idealul clasic al omului, omul mai presus de contingente, omul măsurat, echilibrat, rațional, limpede, și fără de asperități individuale... După opinia rostită de Buffon insul devine «om» nu prin aceea că își creează un stil al său, individual, ci prin acceptarea unui stil înalt ideal, care poate fi și al altora”. Blaga face diferența între perioadele istorice „individualiste”, care pun accentul pe originalitate, fiecare ins străduindu-se să-și formeze un stil al său și perioadele istorice ce urmăresc idealuri mai abstracte „în care omul acceptă să fie format în sensul unui stil mai presus de accidentalul vieții individuale. În atari epoci stilul devine oarecum o forță istorică, o realitate mai substanțială decât omul stingher; stilul subjugă pe insul izolat, modelându-l în sensul său. Există prin urmare timpuri când nu stilul e o creație a omului, ci omul devine oarecum o creație a stilului”.

„Prefigurările” din acest articol vor fi completate, nuanțate și exemplificate în *Orizont și stil* (1935), prima componentă a *Trilogiei culturii*. „Stilul” va deveni parte a unei concepții sistematice. Se știe că Blaga nu se referă, în această lucrare, doar la orizontul strict al artei, ci lărgeste noțiunea de stil la totalitatea manifestărilor culturale ale unui popor. Din-

tre numeroasele accepțiuni date stilului în primele pagini ale lucrării (noi am folosit volumul 9 din *Opere*, ediția apărută la Editura Minerva, îngrijită de Dorli Blaga) ne-a atras atenția o definiție metaforică: „*Stilul e ca un jug suprem, în robia căruia trăim, dar pe care nu-l simțim decât arareori ca atare*”, așa cum nimeni nu simte „gretutea atmosferei sau mișcarea pământului”. *Jug* este unul dintre cele 500 de cuvinte panromanice; în limba noastră s-au păstrat atât sensul principal „unealtă de lemn...”, cât și sensurile secundare „pereche de boi”, „parte a războiului de țesut”, „traversă”. În definiția lui Blaga, cuvântul este folosit cu sensul lui figurat (și acesta păstrat din latină), acela de „supunere, dominație, robie”, sens care face trimitere la obiceiul popoarelor italice de a trece învinșii printr-un *jug* sau *furcă* (alcătuite din două sulițe fixate în picioare și unite printr-o a treia) în

(continuare în p. 63)

Poetul din cetate

Marcel LUCACIU

Trecutul este, adesea, o poveste frumoasă din care nu se mai poate trăi. Ne gândim, acum, printre altele, la trecutul revistei studentești *Echinox* (înființată la Cluj, în anul 1968, de Eugen Uricaru și Marian Papahagi), la pleiada scriitorilor care au trecut pe sub bolta unde se afla sediul redacției (Ioan Moldovan, Virgil Podoabă, Ion Vartic, Petru Poantă, Ion Mureșan, Vasile Sav, Ion Pop, Mircea Muthu, Ștefan Borbély, Aurel Pantea, Gheorghe Perian, Aurel Codoban... și multe alte nume celebre), întristându-ne ușorul declin postdecembrist al acestei publicații. Unde sunt forfota, entuziasmul juvenil și credința naivă că lumea (măcar aceea literară!) poate fi schimbată? Unde sunt cafenelele *Arizona* și *Croco*, miraculoasele locuri de întâlnire ale poezilor, filozofilor și artiștilor plastici? Unde sunt căminul studentesc „Avram Iancu” și subterana lui sală de lectură numită „La mină”? Toate răspunsurile se pierd în ceața amintirilor. N-a mai rămas aproape nimic din efervescența spirituală a vechiului Cluj, a boemei de altădată...

Ion Cristofor este unul dintre supraviețuitorii grupării echinoxiste, singura de la care se revendică, după cum o recunoaște el însuși, într-un interviu: „În ce privește influența curentelor culturale, singura grupare care m-a influențat a fost cea a mișcării echinoxiste, caracterizată prin echilibru, spirit critic, rigoare și respect față de marile tradiții ale culturii noastre naționale” (*Cotidianul Transilvan*, 26 aprilie 2014). Absolvent al Filologiei clujene (secția română-franceză, 1976) și redactor la revista *Echinox* (1974 – 1976), Cristofor a publicat, periodic, volume de versuri (*În odăile fulgerului*, 1982; *Cina pe mare*, 1988; *Marsyas*, 2001; *Casa cu un singur perete*, 2004; *Sărbătoare la ospiciu*, 2004; *O cușcă pentru poet*, 2007; *Cine a dat foc Romei*, 2010; *Geamantanul de sticlă*, 2011; *Orchestra de jazz*, 2012), dar a cochetat cu istoria și critica literară (*Aron Cotruș între revoltă și rugăciune*, 2003) ca să nu mai vorbim despre volumele de eseuri și de interviuri sau despre traduceri din literatura universală.

Gramofonul de pământ (Editura Limes, Cluj-Napoca, 2014) e o nouă carte de versuri, scrisă parcă pentru a confirma și, totodată, a sedimenta etapele unei lirici impregnate de biografism, confesive, ultralucide și, pe alocuri, de o ironie amară. Uneori, tehnica poetică la care apelează fostul redactor al revistei *Tribuna* este paralelismul sintactic la capătul căruia întâlnim fie o parabolă, fie o morală subtilă: „În locul meu muncește musca/ prinsă între geamuri.// În locul meu vorbește gângavul/ prostul cu fumuri.// În locul meu din piață/ cârâie o cioară./ În locul meu cineva o iubește pe Maria.// Dacă ești tu, Doamne,/ vom fi încă o dată salvați.// Poate vom mai găsi încă o dată o coroană de spini/ lemne și

cuie/ și un pâlc de soldați” (*Imaculata inspecție*). Alteori, poemele au alura unor pagini de jurnal în care sunt consemnate fapte banale, desprinse din realitatea cotidiană (*Un consult medical*, *La frizerie*, *Contabilul*), menite să contureze o societate cenușie, degradantă și alienantă. Parafrazându-l pe Eugen Ionescu, se poate spune că poetul a fost condamnat să trăiască într-o lume în care anormalul a devenit, de multă vreme, normal: „M-a bătut pe umeri încurajator/ și m-a asigurat că nebunia e o stare socială aproape generalizată/ și că în fond nebunii ajung foarte sus/ că uneori sunt plini de talente// Mi-a scris o rețetă mai scumpă decât o plachetă de versuri/ asigurându-mă că lucrurile nu sunt prea grave pentru un poet// La despărțire pe coridor/ m-a asigurat că viața e doar o piesă scrisă de un nebun” (*La psihiatru*).

De altfel, condiția poetului este laitmotivul acestui volum în care se manifestă polemic o sensibilitate ultragiată și copleșită de minciună, de sărăcie, de falsul patriotism al politrucilor sfătoși. Ion Cristofor nu e solitarul visător din turnul de fildeș, care, pactizând cu nălucile absconse ale inspirației, întoarce privirea de la vacarmul străzii, de la suferințele și frustrările sociale. Dimpotrivă, Cristofor este poetul din cetate, un poet solidar cu mulțimea de oameni mereu înșelați în așteptările lor. De aici nota protestatară ori sarcasmul vehement al versurilor sale fățișe: „E criză, să strângem cu toții cureaua/ țipă din fotolii economiștii, blondele și guvernul// Atâta doar că domnii miniștri/ mă rog, oamenii ăștia importanți/ ce au linie directă cu infernul,/ își poartă cureaua nu la pantaloni/ nici în sertarele lor burdușite cu bani// nici măcar în bagajele pregătite pentru Monte Carlo/ și nici măcar în a amantei valiză/ ci la gâtlejurile noastre subțiate de criză” (*Recesiune*). Tocmai de aceea, prins în vâltoarea interminabilei tranziții, poetul din urbea clujeană își contemplă, rareori, dramatica singurătate, se declară „regele încoronat al fluturilor de noapte” (*Ochii unei femei*), ascultă, cu înfrigurare, *Sfaturile mamei pe patul de moarte* și rememorează, (auto)ironic, o copilărie îndoctrinată de marxism-leninism (*Comunism*).

În pofida unei radiografii severe a existenței cotidiene, desfășurată la toate nivelurile (social, politic, economic, cultural), lirica lui Ion Cristofor este, mai degrabă, un „monolog polifonic” al trecutului; un impresionant flux al memoriei ce scoate la lumină o panoramă rece și întunecată a istoriei; un cortegiu al moșilor și strămoșilor brutal năpăstuiți. Cu o tonalitate gravă, poetul înregistrează seismele lăuntrice, respectiv tragediile provocate de ciuma roșie. Versurile lui se transformă în litanii, iar paradisul mult dorit e unul subteran și trebuie

(continuare în p. 63)

Îndrumar de furturi permise

Carmen ARDELEAN

Olimpiu Nușfelean,
Să furi raiul cu ajutorul cuvântului, Editura Charmides

La patru ani de la publicarea volumului de eseuri „Tentația lecturii”, apariția volumului „Să furi raiul cu ajutorul cuvântului”, semnat de Olimpiu Nușfelean, poate fi considerată o „recidivă” fericită, în cel mai bun sens al cuvântului. Un titlu extrem de inspirat și, în aceeași măsură, extrem de sugestiv, prefigurează eseurile care păstrează parte din temele volumului anterior, militând, până la propagandă, pentru tot ce înseamnă cuvânt, pentru tot ce intră în sfera semanticii a „cuvântării literare”.

Organizat în cinci secțiuni ce grupează, tematic și după formula eseistică preferată, textele, volumul propune teme vizibile încă din titlurile metaforice sau explicite, care trezesc interesul prin ambiguitate sau trădează nostalgia, revolta, idealismul sau dezamăgirea. În fond, ele trădează profesiunea de credință a autorului, scrisul, și inevitabilele întrebări ce vizează rolul/locul/condiția scriitorului/cititorului/literaturii în societate.

O evoluție este evidentă față de volumul anterior, căci modul de abordare a temelor este imprevizibil, eliberat de clișee; un amănunt biografic, un fapt divers, o butadă, o afirmație oarecare sau celebră declanșează fluxul eseului și, implicit, o pertinentă problematizare (cel mai adesea filosofică, ontologică, sociologică, istorico-politică) brăzdată, imprevizibil și revigorant, de fulgurații meditative, personale sau cu urme ale mentalităților arhaice sau moderne. Impresia interesantă pe care o lasă lectura volumului e că autorul depășește limitele consacrate ale eseului. Adâncindu-se în analiză, Olimpiu Nușfelean ajunge să psihanalizeze literatura, actul literar și, parcă involuntar, a posteriori, să se psihanalizeze prin propria raportare la creație. Uneori, procesul e invers, căci experiența de creator pare apriorică.

Fără să elimine teoretizările, păstrând echilibrul necesar prin alternarea cu abordarea empirică, autorul propune, în eseurile sale, lecții vii de semiotică, teorie literară sau semantică, argumentând pertinent și concluzionând dur/dureros, elegiac sau idealist. Obsesia evidentă e cea a frontierei dintre realitate și ficțiune, într-o abordare pe orizontală și pe verticală, prin raportare la trecut și prezent, cultură și incultură, istorie și literatură, învățământ și societate.

Primul grupaj de eseuri e cel mai fidel titlului volumului, căci fiecare text e construit ca o încercare de răspuns la ceea ce putem numi paradigma actului lecturii și a scriiturii: Ce citim/scriem? Cum citim/scri-

em? Cât/câți citim/scriem? De ce citim/scriem? Când citim/scriem? Câteva concluzii plasează cititul și scrișul în sfera necesității organice pentru omul contemporan: lectura e indispensabilă „citirii semnelor lumii în care trăim”, căci a interpreta și, mai apoi, a înțelege profund lumea, realitățile ei dincolo de suprafața frumoasă poleită nu e posibil fără o solidă cultură, fără solide lecturi fundamentale.

De multe ori, perspectiva e diacronică, fie că e vorba de abordarea în termenii „economiei de piață” a problemei cărții și a condiției autorului, fie că e vorba despre relația autor-cititor sau creație-biografie. Mecanisme, strategii auctoriale sunt dezvăluite în paralel cu încercarea de identificare a cauzelor, a efectelor, a modelor sau a tendințelor care schimbă traiectul unei literaturi sau al societății. Interesantă este concluzia din eseul *Carne din carnea limbii (naționale)* în care accentuează ideea că a privi poezia ca bun național, vandabil, e echivalent cu „a-ți vinde sufletul”.

Legătura indisolubilă ficțiune-realitate, literatură-societate e vizibilă și în eseurile care analizează relația politicului cu literatura, din perspectiva discursului „realist magic”, a poveștii ca mod de existență politică sau a vorbăriei politicianiste ce se vrea literatură sau care ține loc de acțiune. Nici lumea presei nu e ignorată, căci ziaristul-scriitor e o specie tot mai des întâlnită. De data aceasta, perspectiva e alta, căci, păstrând caracteristicile genurilor, simbioza poate fi una fericită.

Despre condiția scriitorilor adevărați, condamnați la o luptă interioară fără sfârșit, cu propriile neliniști și întrebări, cu incertitudinea statutului, a utilității sau a inutilității creației/existenței lor scrie Olimpiu Nușfelean o emoționantă pledoarie, intitulată „Lupta cu monstrul sau Scriitorii blestemați”. De aceeași factură, deși cu o tonalitate câteodată înecată în melancolie, alături în nostalgie sunt unele texte din partea a treia și a patra a volumului. Îndepărtându-se de formula eseistică, ele sunt, în general, evocări, rememorări apropiate de poemele în proză. Constanta e sacralitatea: de la cea specifică lumii poetice, la sacralitatea lumilor de mult apuse, a vârstelor de mult apuse, a lumilor interioare. Toposuri exterioare marcante în etape anterioare ale vieții sunt revigorate în generosul spațiu al interiorității poetului-eseist, irizate, aureolate metafizic. Simbolistica e aici exacerbată, reveria poetică e dominantă, iar „focul literaturii” devine un axis mundi.

Câteva texte privesc „prozaica” existență cotidiană.

(continuare în p. 63)

Alo-ul, petrolul și sălăjenii

GYÖRFI-DEÁK György

Ziaristul și umoristul George Mikes se minuna de incredibila capacitate a ungarilor de a-i învăța pe londonezi să vorbească limba maghiară. El a asistat la o scenă incredibilă, povestită apoi în volumul „Cum să fii englez”, apărut la Editura Humanitas, în traducerea Elenei Ciocoiu.

O ungueroaică a luat autobuzul ca să ajungă din celebrul Baker Street la Platts Lane, dar, necunoscând locurile și limba, a ratat să coboare unde trebuia. Deoarece și-a dat seama că nu e în regulă ceva, s-a dus la sofer și l-a întrebat, arătând într-o parte și cealaltă:

- Platts Lane? Erre? (hu.: Pe aici?) Arra? (hu.: Pe acolo?)

Conducătorul auto era un englez get-beget, un gentleman gata să sară în ajutorul unei doamne aflate într-o situație disperată. Neglijând gesturile femeii, a început să-i explice politicos:

- Platts Lane, doamnă? Dacă vreți să ajungeți la Platts Lane...

Doamna l-a oprit dând din cap. Nu știa atâta engleză încât să priceapă lămurirea. A continuat grăbită, indicând singurele două posibilități care o interesau:

- Platts Lane? Erre? Arra?

Șoferul a încercat din nou:

- Uitați ce e, doamnă, încerc doar să vă spun că...

Femeia i-a tăiat avântul, de această dată de-a dreptul viforos:

- Platts Lane: erre? arra?

Conducătorul auto s-a resemnat, a oftat și și-a înțins brațul în direcția de unde veniseră:

- Platts Lane? Arra!

Povestea cuvântului „alo”, formula rostită pentru a verifica dacă ne auzim prin telefon, este una foarte asemănătoare. Chiar mă mir că George Mikes n-a amintit-o, dar ea este o anecdotă americană, nicidecum britanică – o veți găsi în biografia lui Thomas Alva Edison, „Vrăjitorul din Menlo-Park” („A menlo-parki varázsló”), de Száva István.

Telefonul cu fir a fost inventat de Alexander Graham Bell în 1876. Pentru transmiterea și ascultarea sunetului la distanță, era folosit un singur dispozitiv. Edison a îmbunătățit sistemul, prin folosirea a două piese separate: microfonul cu cărbune pentru transmiterea sunetului și casca telefonică pentru recepție. Astfel, doi oameni aflați la capetele opuse ale unui cablu foarte-foarte lung s-au putut înțelege perfect. Pentru ca toți cei dornici să schimbe informații instantaneu să poată vorbi în paralel unii cu alții, a fost nevoie de construirea primei centrale telefonice. Ea a fost inventată de un inginer de mine, născut într-o familie provenită din Ditrău, județul Harghita: Puskás Tivadar (Theodo-

re, pe „americânește”), cel care a construit și colonia de exploatare a petrolului parafinos din Valea Roșie, de la ieșirea dinspre Jibou către Șoimuș.

Száva István povestește cum a decurs prima convorbire dintre Washington și New York. Pentru testări, a fost folosită linia telegrafică deja instalată a firmei Western Union. Edison părăsise Menlo Park și se găsea în biroul directorului executiv, William Orton.

Puskás Tivadar, obișnuit să-și apeleze tehnicienii în maghiară cu „hallod?” (hu.: auzi?), a rostit:

- Alo, aici Puskas, din Washington.

Se auzea clar, de parcă vorbea din camera alăturată. Surprins, Edison a răspuns în același fel:

- Alo, aici Edison!

Orton, aflat lângă el, a auzit perfect schimbul de replici și s-a minunat. „Alo?” Întâlnea pentru prima oară acest apelativ, dar i-a plăcut. Era concis, avea doar două silabe, dar semnifica atât de mult: „Ați preluat apelul, domnule? Mă auziți bine? Putem începe conversația?” Folosirea rețelei Western Union nu doar pentru telegrafie, ci și pentru stabilirea de legături telefonice, promitea să fie o afacere de milioane!

Edison a preluat formula de adresare a lui Puskás și a folosit-o chiar în corespondență. În 1877, i-a scris lui T.B.A. David, președintele companiei Central District and Printing Telegraph din Pittsburgh: „Prietene David, nu cred că vom avea nevoie de o sonerie, un alo! poate fi auzit de la distanța de 10-20 picioare (3-6 metri)”.

Primele centrale telefonice au fost operate manual. Pentru că fetele angajate aveau o voce plăcută și răspundeau de fiecare dată cu „alo”, ele au primit porecla de „hello-girls”. Se povestește că Edison s-a căsătorit cu una, după ce i-a cerut mâna tot prin telefon.

După ce Puskás a construit mai multe centrale în metropolele americane, Edison l-a trimis să facă același lucru în Paris, în vreme ce Ferenc, fratele lui Tivadar, a pornit lucrările similare în Budapesta. Având acolo nevoie de oameni pricepuți, l-a angajat pe Nikola Tesla, fost student al Universității din Graz. În 1881, când centrala a început să funcționeze, Tesla a devenit inginer-șef al companiei telefonice maghiare. În 1882, s-a transferat la Paris, de unde Edison l-a chemat doi ani mai târziu să lucreze în America. Ulterior, căile celor doi corifei ai electricității s-au despărțit. Tânărul sârb de origine isto-română era promotorul producerii și distribuției la mare distanță a curentului alternativ, în vreme ce „vrăjitorul din Menlo Park” prefera dinamurile acționate local și curentul continuu.

Nimeni nu poate nega aportul Lumii Noi în privința dezvoltării bunăstării celor rămași pe bătrânul con-

tinent: în 12 noiembrie 1884, Timișoara devenea primul oraș cu străzile iluminate electric (alimentate de un dinam situat pe canalul Bega); începând cu 1893, românii au început să comunice și ei prin telefon; în 27 septembrie 1908, Ford a pornit banda de montaj destinată să fabrice primul automobil popular, Modelul T; în 1 noiembrie 1928, a început să emită Radio București, pe baza sistemului de transmitere fără fir patentat de Guglielmo Marconi (fostul asistent al lui Nikola Tesla).

Puskás Tivadar plecase în America să lucreze la o mină de aur în Colorado și a avut norocul să-l întâlnească pe Edison. Visul american a luat sfârșit odată cu moartea fratelui său, în 1884. În cele ce urmează, ne vom baza pe biografia întocmită de Puskás Attila, Csáky Ernő și Dr. Rajnai Zoltán, publicată la Budapesta, în 2012. Întrucât ne interesează cu precădere parcursul sălăjean al marelui inventator maghiar, ne vom grăbi în această direcție, nu fără a aminti și contribuțiile istoricului clujean Csetri Elek (1924-2010).

Inginerul de 40 de ani s-a întors în capitala de pe Dunăre și a continuat dezvoltarea rețelei telefonice. Ca să achite datoriile familiei, „Americano” a cumpărat o mină de aur din Abrud, județul Alba. A pregătit-o pentru exploatare, însă ea n-a produs profitul scontat. Nu s-a descurajat, lumea începuse să caute zăcăminte de petrol, materia primă pentru „fotoghin”, combustibilul din lămpile de sticlă, mult răspândite în zonele rurale, acolo unde curentul electric va ajunge abia după celălalt război mondial.

Atenția lui Puskás Tivadar s-a îndreptat către Jibou, locul unde, după 1880, Hofman Károly începuse să prospecteze terenul. Un alt raport, întocmit de Noth Gyula în 1885, semnală prezența unui zăcămint foarte dens, bogat în parafină, aflat într-o zonă situată între Someș-Odorhei, Bârsa și Șoimuș. Întreprinzătorul a pornit trei sonde de extracție, pe care le-a botezat după fetele sale: Marianne, Bébé și May. La începutul anului 1886, ele au produs o cantitate de 400 litri, 135 litri, respectiv 55 litri pe zi. Extracția se făcea de la mică adâncime, de aceea s-a sperat că vor găsi o sursă mai bogată în adânc.

Inventatorul și-a construit o casă în Jibou, unde și-a mutat toată familia: soția, contesa austriacă Sophie Vetter von der Lilie und zu Burg Feistritz, copiii ei din prima căsătorie și copiii lor. Aici a mutat și sediul societății de exploatare, care a beneficiat de un capital inițial de 100.000 de forinți. Ca să atragă forța de muncă, a construit dormitoare pentru muncitorii polonezi, cărora le-a alăturat un cabinet medical și o mică farmacie. Întrucât ceara de pământ se numește ozokerită în nomenclatoarele mineralogice, colonia de pe Valea Roșie a primit numele de Ozokerit.

Pentru că avea nevoie de fonduri ca să-și extindă afacerea, Puskás a căutat asociați. Mai întâi în Ungaria, dar fără succes. Întrucât nu se ocupase până atunci de afaceri cu petrol și tocmai falimentase exploatarea auriferă din Munții Apuseni, investitorii n-aveau încredere în el.

Dornic să obțină fondurile necesare pentru spori-

rea producției, i-a scris lui Thomas Alva Edison și i-a propus să se asocieze. Răspunsul sosit de peste Ocean a sunat astfel:

„Dragă Puskas! M-am bucurat să primesc scrisoarea din 30 iunie a.c. N-am primit de multă vreme o veste despre Dvs., așa că m-am temut că vi s-a întâmplat ceva. Mă bucur că ați demarat împreună cu Notbeck o serie de afaceri promițătoare și vă urez mult succes. Precum socotesc, nu pot să-mi asum nicio cotă de participare, deoarece am investit cea mai mare parte a capitalului de care dispun în dezvoltarea afacerilor de aici. Dar, dacă voi călători în Europa, puteți fi sigur că vă voi vizita, voi fi fericit să răspund amabilei invitații și să vă devin oaspete. Al Dvs., T.A. Edison”.

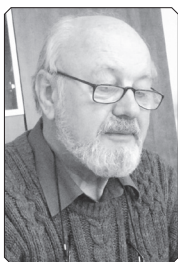
Să nu-l judecăm prea sever pe Edison, care anterior n-a pregetat să intervină pe lângă senatorul Robert Barnwell Roosevelt, unchiul de frate al viitorului președinte din timpul Primului Război Mondial. Într-o scrisoare datată în 29 aprilie 1885, el l-a propus pe fostul director parizian pentru postul de consul american în Ungaria. Secretarul de stat Thomas Francis Bayard n-a acceptat recomandarea.

Rămas singur, Puskás Tivadar a început să producă lumânări ieftine din parafină cenușie cu un profit insignifiant. Nemulțumită de viața simplă din orașelul de pe Someș, contesa Vetter von der Lilie und zu Burg Feistritz s-a mutat împreună cu copiii în Graz (Austria), unde moștenise un conac. Proiectul jibouan a fost abandonat. Inventatorul a scăpat de faliment numai datorită unei intervenții politice. Devenită un obiectiv de importanță strategică, statul a naționalizat rețeaua telefonică în 1886 și i-a redat-o în chirie spre exploatare, pe vremea când Baross Gábor era ministrul comerțului și transporturilor.

Inginerul s-a concentrat din nou pe activitatea de inovare. În 1891, a pus la punct un sistem de difuzare simultană a știrilor prin intermediul rețelei telefonice. Patentat în 1892, serviciul „Hírmondó” a început să funcționeze la Budapesta în 1893, fiind socotit drept un precursor al rețelelor de radioficare. Pe toată durata zilei, știrile erau transmise prin viu grai din oră în oră. Abonatul nr. 1 a fost redacția ziarului „Pesti Hírlap”, unde marele scriitor Jókai Mór își reluase activitatea după 40 de ani de la revoluția pașoptistă. În ediția din 17 februarie 1893, el a salutat premiера mondială a inovatorului sistem. A fost ultima bucurie a lui Puskás Tivadar, înainte să se stingă în 16 martie 1893, în urma unui atac de cord.

Văduva n-a venit la înmormântare, deși ar fi putut ajunge cu ușurință din Graz, lucru remarcat de toată lumea bună din Budapesta. Ulterior s-a recăsătorit cu Udvardi Cserna Károly, un artist plastic care a vizitat la rândul său Sălajul, unde a realizat o seamă de gravuri pentru monumentală lucrare „Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen”, printre care și o vedere panoramică a municipiului Zaláu.

În 2008, Banca Națională a Ungariei a emis o monedă comemorativă de 1.000 de forinți, cu efigia lui Puskás „Theodore” Tivadar pe față, spre a celebra 115 ani de la lansarea „primului ziar vorbit”: „Hírmondó”.

Dilema statornică

Viorel TĂUTAN

Motto: „Ah! Atuncea ți se pare? Că pe cap îți cade cerul;
Unde vei găsi cuvântul,/ Ce exprimă adevărul”

(Mihai Eminescu, *Criticilor mei*)

I. Iată un truism: Încă de la păcatul originar, de la dobândirea calității intelectuale a cunoașterii sinelui, omul trăiește sub imperiul dilemei. Dacă aș fi avut resurse financiare suficiente înființării unei noi publicații cu oarece pretenții de nivel intelectual, aș fi botezat-o *Dilema statornică*, bazându-mă pe milenarul obicei al divorțului dintre artiștii acelorași generații sau direcții, având obârșia în orgoliu, sau, poate, în țâcneală. Iată câteva exemple din actualitatea noastră culturală: Revistele de certă tradiție – **Familia** [evoluată mai demultisor la stadiul confluențelor, al unui indubitabil (și oximoronic) etno-ecumenism laic], **Vatra**, ori mai noua, **Dilema** – suntacompaniate, în siaj furios și contradictoriu de **Familia română**, **Vatra veche** și **Dilema veche**. Rămâne în expectativă decantarea opțiunilor evaluative din partea cititorilor (câți vor mai fi fiind) și/sau ale cercetătorilor privind calitatea și oportunitatea acestor fenomene. Dar să revenim puțin mai accentuat la dilema noastră, încercând o succintă analiză.

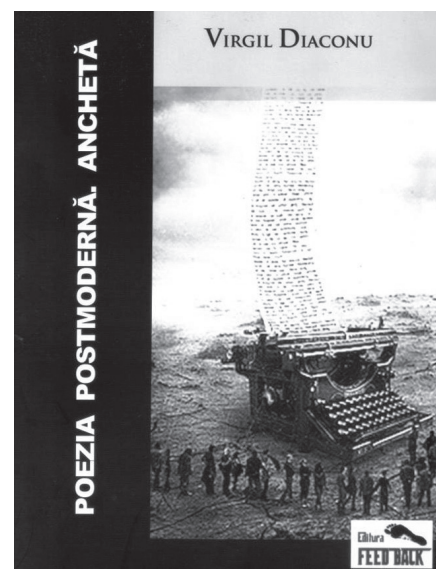
Existența unui circuit elicoidal în plan vertical al interesului societății umane pentru propriile mari personalități culturale, cu precădere în peisajul artistic, este o certitudine de sugestie axiomatică, implicând speculații fenomenologice. Rod al impactului cu mediul natural-geografic, căruia i se suprapune imixtiunea diferențelor rasiale și sociale evidente, generatoare discontinuu de posibile conflicte, fenomenul a căpătat de-a lungul istoriei conotații genetice subver-

sive.

Altfel spus, în existența lor, populațiile (etnii, popoare, națiuni) dintr-un anumit areal geografic parcurg diverse etape temporale, evoluând sau, dimpotrivă, involuând în funcție de contexte geografice și/sau sociale. Fenomenul pare a fi cunoscut, mai ales din maniera în care îl promovează azi segmentul psiho-filosofic al cercetării – sociologia. Numai că, indiferent de perioada traversată, se întâmplă ca o astfel de entitate să constate cum din rândurile sale se detașează indivizi cu un comportament divergent, agreeți doar de către o minoritate a colectivității, și să observe surprinsă constanta direcțională a acestora, ades generând performanțe.

Reacția majorității este, în general, diferită. De la acceptare entuziastă, până la circumspecție și negare, de la oportunismul obtuz, la complicitatea cenzurată, filtrul valorii estetice fiind ades neglijat, elita social-politică, sau, dimpotrivă, gruparea amicală căreia îi aparține unul sau altul dintre aceștia, hotărăște oportunitatea calificativelor. Verdictul maseilor este pronunțat emanamente post-priori. Respectivii dizidenți (în cele mai cunoscute cazuri – artiști autentici) își duc existența dezinteresați de opiniile anturajelor amicale, pe de o parte, și ale „patronilor” politici, pe de alta.

Opuși acestora, mercantili, orgolioși, duplicitarii dornici de popularitate, înzestrați ades cu arsenalul bogat al persuasiunii, fac detectabile (și detestabile) eforturi de-a ajunge în atenția opiniei pu-

blice, intrând în anturajul elitelor politico-administrative și, horibile dictu, al celor culturale (încropesc portrete, scriu predilect despre aceștia, inventează și le acordă premii), sau recurgând la sentimentalismul de grupare căreia îi aparțin „de facto” sau „de jure”, erijându-se în inși buni la toate, indispensabili, perspicace, pentru a parveni în poziții evidente, încadrați în rama aurită pe care și-au confecționat-o cu indiscutabilă migală. Întreaga istorie a omenirii îi consemnează ca elemente sociale redundante, reprobabile, specia fiind perenă. Singura lor grijă este să se bucure de glorie în timpul vieții aparente. Ni se pare a fi deplorabilă realitatea: unii dintre aceștia sunt talentați și au epigoni, prozeliți, fani, ca să fiu în ton cu prezentul. Idealei solidarizări sociale, semn probat al intangibilității, i se opune un alt tip de unitate, amorală și/sau imorală, ades indestructibilă.

Simultan riscantelor încercări de mai sus, apariția la Editura FEED BACK din Iași a unui tom impresionant nu doar prin dimensiuni* le consolidează autenticitatea.

Carte de căpătâi. Cu acest loc comun glisând spre arhaic intitu-lasem, în paginile revistei noastre, semnalul ieșirii sale de sub tipar. Cartea este structurată în două părți distincte vizând aceeași temă: postmodernismul.

Prima parte se constituie într-un consistent eseu, rod al preocupărilor aplicative ale autorului ținând aspectul poetic, în general, al celui românesc, în special. Este vorba de un foarte amplu și original studiu de factură eseistică: „*Deși despre literatura postmodernă (postmodernistă) s-a scris enorm și în neînchipuit de multe feluri, multe dintre ele discordante și contradictorii, voi încerca totuși să dezleg ghemul încălcit al acestei literaturi – mai precis al poeziei – și să propun un înțeles cât se poate de general*”. Citatul aparține autorului, poetul și eseistul Virgil Diaconu care, în **prefața** pe cât de concentrată, pe atât de exhaustivă, pregătește pe cititorii interesați de perceperea conținutului. Din acest prim segment al opului aflăm care este structura sa. Dacă primele o sută de pagini sunt cuprinse de flămele opiniilor într-un discurs de natură comparatistă, următoarele circa două sute cuprind o antologie de răspunsuri la **Ancheta** provocată de redacția revistei **Cafeneaua literară** în perioada iulie 2012 – august 2015, privind felul cum este percepută și pricepută arta postmodernistă, mai cu seamă poezia, de către „*un număr nu tocmai neglijabil de scriitori (66)*”, între care și doi sălajeni. Fiecare dintre cele două segmente ale cărții este încheiată cu rezumate în limba engleză.

Urmând procedura uzuală, conținutul cărții a fost publicat de-a lungul timpului în diferite periodice de cultură, mare parte constituindu-se în veritabile editoriale ale revistei mai sus menționate, fapt care ilustrează preocuparea statornică a directorului acesteia, în speță autorul cărții, pentru elucidarea definitivă a controversatului fenomen.

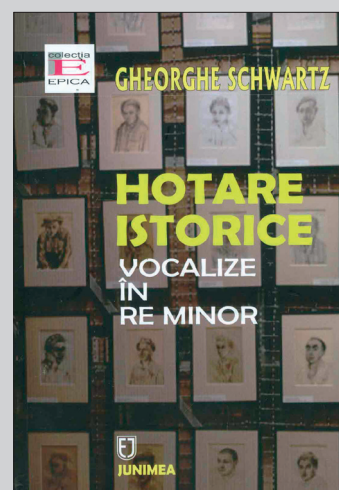
Recenzentului unei astfel de lucrări i se opune însăși substanța acesteia, prima parte constituin-

du-se într-o îmbinare de compendii justificate generic: „*Canonul literar al anxietății influențelor sau canonul occidental bloomian*” și „*Canonul literar postmodern indetermanent hassanian*”, urmate de alte două „capitole” subordonate într-o evoluție structural logică. Primul: „**Literatura postmodernă**” în opiniile unor teoreticieni străini și români, precum: Luc Ferry (cu al său *Homo aestheticus*), David Lodge, Ihab Hassan, Harold Bloom, Matei Călinescu, Guy Scarpetta, Hayden White, Terry Eagleton, Jean-François Lyotard, Nicolae Manolescu, Magda Cârneci, John Barth, Theodor Codreanu. Al doilea: „**Poezia postmodernă românească**”, unde cititorul se întâlnește cu opiniile, mai mult sau mai puțin subiective, unor autori de studii și Antologii referitoare la postmodernism, așa cum a fost preluat de la occidentali și, apoi, prelucrat de conaționalii noștri, pe de o parte, ca să intre curajos în terenul minat al optzecismului, prilej pentru Virgil Diaconu de a-și manifesta, într-o manieră savuroasă, poziția subtil-ironică (în opinia autorului acestor rânduri, exprimată cvasi-pleonastic) față de atitudinile optzeciștilor, ca un veritabil preambul al asaltului final sub genericul: **Generatita, boala poeziei moderne**, subordonându-și compozițional alte două capitole, intitulate sugestiv: I. „*Fenomenul poetic generaționist*” și II. „*Critica poeziei generaționiste*”. Deznodământul este un croșeu teoretic sui-generis: „*Guvernul literar generaționist – o fabrică a succesului pentru oficiali și suporteri*”, iar epilogul, în descendența lui Eugeniu Speranția, sau George Călinescu, exprimă pe de o parte aspirația poetului-eseist către o definire a poeziei în relație cu cel care o creează – poetul, pe de alta, dorința de a delimita tranșant autenticul de „curentist”, sau de veleitar.

Notă: Cea de-a doua parte a cărții o vom rezuma în numărul viitor al revistei.

* Virgil Diaconu, **Poezia postmodernă. Ancheta**

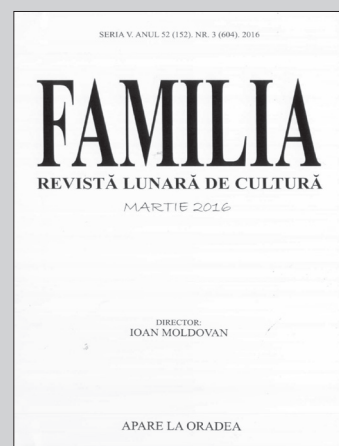
Am primit la redacție

**Hotare istorice.
Vocalize în re minor**
GHEORGHE SCHWARTZ
Editura JUNIMEA

ARCA
nr. 1-2-3 (310-311-312)
Arad, 2016

FAMILIA
revistă lunară de cultură
Nr. 3/2016, Oradea

Scrisul, ca formă de supraviețuire

Carmen ARDELEAN

Un debut special în cenaclul Sylvania a fost cel al doamnei profesoare de limba și literatura română, Voichița Lung, de la Colegiul Național „Sylvania”, câștigătoare a premiului pentru debut, al revistei „Caiete Silvine”, secțiunea poezie, ediția 2016. Chiar dacă experiența profesională, de lector avizat, sau erudiția poetei ar fi reprezentat suficiente motive care să ne determine să catalogăm lectura ca una specială, ceea ce a conferit întâlnirii literare aura unui eveniment a fost intervenția confesivă, care a trădat o sensibilitate cel puțin egală cu cea regăsită în versuri.

Dezvăluind, fără rețineri, aspecte consistente care conturează laboratorul de creație, Voichița Lung a realizat, în linii ferme, un portret al poetului la maturitate. Deși a cochetat cu poezia încă din anii de liceu, debutând în revista școlii, poeta a recunoscut că a avut și mai are rețineri în a-și numi creația poezie. În pragul deceniului cinci al existenței, s-a conturat gândul unui volum, realizat din poeme regăsite în caiete vechi, un volum-cadou deopotrivă pentru sine și pentru fiică. Scrisul, afirma autoarea, e o formă de supraviețuire, fie că e vorba de exprimare în versuri, proză, jurnal sau memorii. Retușate, dar țesând o poveste, „picăturile de vers” sunt mai mult joc decât poem, asemenea titlului/titlurilor volumului: „Timp din anotimp”, „Al cincilea anotimp”, „Anotimp uitat”. Sub semnul ludicului stă și structura volumului, căci fiecare dintre cele șase secțiuni cuprinde patru poeme.

Versurile Voichiței Lung, confesive, autoreferențiale, grave prin profunzimea emoției provocate de rememorare, prin senzația de ancorare a timpului între cer și pământ, între prezent și trecut, au declanșat intervenții pertinente din partea membrilor cenaclului.

Imelda Chința a salutat prezența în cenaclu și a apre-

ciat curajul debutului, constatând că poezia Voichiței Lung nu camuflează, nu are ermetismul căutat al liricii actuale, ci dezvăluie trăiri autentice ale unui om sensibil. Limbajul firesc, curgerea fluidă, sensibilitatea fragilă sunt trăsăturile care particularizează discursul liric al recent premiatei poete, a subliniat colega noastră de cenaclu, remarcând, din grupajul citit, poemul „Remember”.

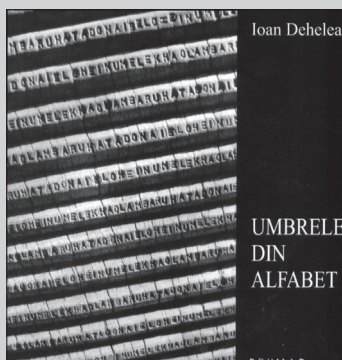
Recunoscând plăcuta surprindere chiar de la prima lectură a volumului, după înscrierea lui în concurs, Daniel Săuca a menționat că poezia Voichiței Lung merge dincolo de sensibilitate, având o maturitate lirică. Versurile clare, limpezi sunt epurate de stilizări forțate.

Ion Pițoiu-Dragomir a vorbit despre două entități care conviețuiesc în poetă: una a modestiei și una a amănării, care au avut ca rezultat o poezie transparentă și reflexivă. Cantabilă, litanică, valorificând motive ale credinței, cu ecouri din lirica stănesciană sau argheziiană, lirica e poezie dincolo de epitete, evocând, cu nostalgie, copilăria.

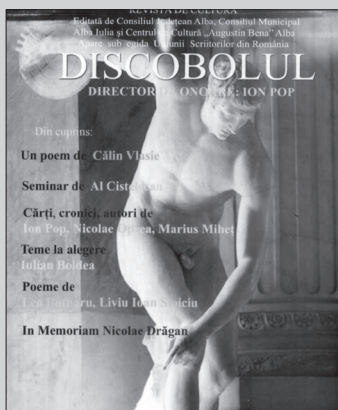
Despre metafora anotimpurilor care coagulează poemele și necesitatea schimbării titlului inițial al volumului a vorbit Daniel Hoblea, identificând și interesanta simbioză între clasic și modern în versurile citite.

Intervenția amfitrionului cenaclului, Marcel Lucaciu, a evidențiat simplitatea și profunzimea poeziei, condamnând prejudecata conform căreia o poezie mare e o poezie complicată. Duiosă, fragilă, poezia Voichiței Lung stă sub semnul rememorării, al anotimpurilor, evidențiind etapele, vârstele poeziei. Prospețimea versurilor, în ciuda ecurilor stănesciene, soresciene, trăirile intense, ardente, tonul de incantație sunt constante ale poeziei, asemenea privirii în oglinda sufletului care, conchidea președintelui cenaclului, a amânat mult prea mult momentul debutului.

Am primit la redacție

Umbrele din alfabet
IOAN DEHELEAN
Editura BRUMAR

DISCOBOLUL
revistă de cultură
Nr. 217-218-219/2016, Alba

CONVORBIRI LITERARE
revistă de cultură
Nr. 4/2016, Iași

Două scrisori trimise de Corneliu Coposu lui Ioan Ardeleanu-Senior

Viorel CÂMPEAN

Ioan Ardeleanu-Senior (1908-1974) este un ilustru fiu al localității Supuru de Sus. În istoriografie el este recunoscut ca un statornic și minuțios cercetător al trecutului Sălajului. Activitatea lui a fost respectată și în județul Satu Mare, căruia îi aparține acum și localitatea de baștină a dascălului care a absolvit în anul 1928 Școala Normală din Zalău, izbutind de-a lungul carierei să lumineze mințile tinerelor vârstare la care ținea atât de mult. Se știe că, aidoma altor vârfuri ale intelectualității, după instalarea „puterii populare”, și lui Ioan Ardeleanu-Senior i-au fost frânte aripile, exclus fiind din învățământ, dar și marginalizat în cercetare.

În perioada interbelică a reușit să-și vadă tipărite două volume: *Istoria învățământului românesc din Sălaj și Oameni din Sălaj. Momente din luptele naționale ale românilor sălăjeni*, ambele apărute la Zalău, în 1936 și, respectiv, în 1938. Personal, împreună cu Aurel Pop am reușit să tipărim două manuscrise ale lui Ioan Ardeleanu-Senior, ambele puse la dispoziția noastră de către fiul său, prof. Titus Ardelean: *Contribuțiuni la Revoluția din 1848 în Sălaj cu mai multe documente inedite în text cu anexe și Monografia satului Supurul de Sus*, 1969, ambele apărute la editura sătmăreană „Citadela” în anul 2009.

Cu siguranță că există manuscrise aparținând lui Ioan Ardeleanu-Senior, în diferite colecții, biblioteci și arhive, noi deținând spre exemplu unul cu titlul „*Astra în Țara Silvaniei. Din prilejul împlinirii a 75 de ani de existență a Despărțământului „Astrei” sălăjene*”, realizat în 1946. După cum am spus opera sa este apreciată atât în Sălaj cât și în Satu Mare, două lucrări dedicate personalităților din cele două județe demonstrând acest lucru¹.

De aceea, nu ne-am propus în acest material să insistăm asupra biografiei sale, deși ar merita să se facă acest lucru cu temeinicie. Dorim acum doar să înfățișăm două scrisori expediate de către Corneliu Coposu lui Ioan Ardeleanu-Senior, primite de noi tot de la domnul Titus Ardelean, căruia îi mulțumim și pe această cale. Cei doi intelectuali sălăjeni se cunoșteau încă din perioada interbelică; destinul a vrut ca amândoi să facă parte din rândul proscrișilor după terminarea celei de-a doua conflagrații mondiale. De asemenea, li s-a dat să treacă și prin infernul temnițelor comuniste. Ioan Ardeleanu-Senior mai puțin, Corneliu Coposu, mai mult...

Prima dintre scrisori este expediată la 15 mai 1968 din București. Corneliu Coposu preciza la data expedierii faptul că se aniversa o zi mare pentru istoria românilor ardeleni: se împlineau 120 de ani de la Marea Adunare de la Blaj. Conținutul scrisorii ne demonstrează preocuparea celor doi sălăjeni pentru renașterea județului lor drag, mutilat și el de jocurile istoriei.

A doua epistolă este adresată în data de 15 octombrie 1969, tot din București, și conține mulțumirile lui Corneliu Coposu pentru ajutorul lui „Ionică” în reușita organizării „festivalului” de la Bobota, eveniment petrecut cu trei zile înainte de expedierea scrisorii. Aflăm din scrisoare că Ioan Ardeleanu-Senior se implicase în organizarea evenimentului la rugămintea vechiului său prieten. Acesta îl felicită pentru referatul susținut, remarcând ținuta academică. În 12 octombrie 1969 în Bobota s-a sărbătorit împlinirea a 175 de ani de învățământ românesc în localitate, în ianuarie reușindu-se finalizarea construcției noii școli. Au fost prezenți la evenimentul din 12 octombrie 1969 câțiva urmași ai celor care puseseră temelile învățământului românesc în Bobota: Corneliu Coposu – fiul protopopului greco-catolic Valentin Coposu, Ioan Chiuhan – fiu al învățătorului cu același nume (născut în Supuru de Sus) și Eugen Husti – fiu al învățătorului Traian Husti și nepot al dascălului Atanasiu Husti².

În ambele epistole, Corneliu Coposu i se adresează prietenului din Supuru de Sus cu apelativul „Dragă Ionică”, iar la final nu uită să transmită „Doamnei” omagiile sale; de asemenea, copiilor lui Ioan Ardeleanu-Senior. Aceste două scrisori ne arată o prietenie de durată și ne fac încă o dată să regretăm că „teroarea istoriei” a frânt elanul cărturăresc al acestor intelectuali sălăjeni. Suntem siguri că recuperarea și publicarea corespondenței între Corneliu Coposu și Ioan Ardeleanu-Senior, ar fi folositoare și chiar ziditoare pentru caracterele celor mai tineri dintre noi, personalitățile celor doi fiind exemplare pentru tot ceea ce înseamnă Sălaj.

Note:

1. *Sălaj – Oameni și opere. Dicționar biobibliografic*, [coordonator – Florica Pop, culegere, prelucrare, redactare Lucia Bălaș, Bódis Ottilia], Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2011, p. 19; George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar 1700-2000*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2000, pp. 27-28.

2. *Monografia localității Bobota: între istorie și memorie*, coordonare și prefață de Marin Pop, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013, p. 190.

București 15 mai 1968
La aniversarea adunării de la Blaj – 1848

Dragă Ionică,

Am primit scrisoarea ta și îți adresez multe mulțumiri pentru copia memoriului pe care l-ai înaintat, în legătură cu reînființarea județului Sălaj. Am apreciat în mod deosebit felul judicios și metodic cu care l-ai întocmit și pot afirma că este cel mai bine susținut și

mai întemeiat dintre documentele care au determinat legiferarea postulatului nostru. Mărturisesc că deși mă socotesc mai puțin străin de istoria meleagurilor noastre decât alții, totuși am avut de învățat și de reținut, ca noi, pentru mine, câteva date interesante, legate de trecutul județului. Te felicit pentru redactarea și înaintarea acestui memoriu, care sînt sigur că a avut o contribuție hotărîtoare la determinarea reconsiderării Țării Silvaniei, ca unitate administrativă independentă. Nu pot însă să nu remarc în această ordine de idei, că dintre personalitățile ilustre care și-au legat numele și activitatea națională de Sălaj, au fost omise din memoriu nume care – deși aparent ar putea fi socotite negaive, – totuși nu pot fi separate de istoria luptelor pentru independență și democrație, ori care ar fi zodia în care se scriu pagini autentice din trecut.

În altă ordine de idei, – dar tot în legătură cu viitorul și ființarea județului Sălaj, indestructibil legate de o temeinică și chibzuită politică economică, – socot că tu și cei cîțiva puțini, care cunoașteți atît de bine și trecutul și perspectivele de mîine ale Silvaniei, ar trebui să sugerați conducerii administrative și politice a județului (care poate că este copleșită de problemele minore ale reorganizării) – ideea de a începe o campanie de asigurare a bazei economico-industriale ale acestei regiuni, tratate vitreg de unitățile regionale între care a fost împărțită. Pentru aceasta este absolut necesar ca organele de conducere a Consiliului Județean să ceară, institutelor centrale de proiectare, să întocmească proiecte concrete de cercetări, construcții și exploatare, – care vor avea rostul de a planifica investițiile inexorabil necesare, pentru ridicarea nivelului de trai al populației și pentru creșterea importanței și eficienței economice a regiunii pentru economia națională. Mă gîndesc în concret la C.S.C.A.S., I.P.I.U., I.S.P.E., I.P.R.O.Ch., I.S.P.M., I.P.M.I.U., etc. Socot că județul Sălaj trebuie să realizeze în primul trimestru al decadei care vine, un lac de acumulare, alimentat de râul Someș, care să asigure funcționarea unei hidro-centrale și a unui sistem organizat de irigare agricolă, în regiunea de nord vest a județului. Mă gîndesc la un proiect îndrăzneț, întemeiat pe cursul Someșului (dată fiind nevoia de apă multă), pentru construirea în regiunea Jiboului, a unei centrale electrice termo-nucleare. Mă mai gîndesc la un sistem de canale care ar asigura un debit permanent de apă văii Zalăului. Apoi, cred că trebuie să se pună bazele unei serioase industrii alimentare, în hinterlandul regiunii cerealistice și horticole a județului (cu fabrică de conserve alimentare și paste făinoase). Pentru toate acestea, Județul trebuie să comande la Institutele de proiectări, din București, proiecte judicioase, întemeiate pe o bună cunoaștere a posibilităților locale. Cred că ar fi bine ca sugestia pentru începerea acestui program complex, de mare importanță, să pornească de la tine. Meditează, te rog, asupra acestei probleme și sînt convins, cunoscînd însușirea cu care te-ai devotat întotdeauna cauzelor mari, că te va pasiona ideea de a-ți adăuga, la meritele cu care te-ai înscris în istoria Sălajului, și meritul de a fi – de pe margine – inițiatorul unei prestigioase inițiative, pe cît de necesară, pe atît

de realizabilă.

Îți mulțumesc, în încheiere pentru interesul – cred exagerat – pe care-l etalezi în ce privește eventualele lucrări ale mele. Țin să te încunoștiințez că dela 1947 începe, nu am scris nimic. Cu ocazia scoaterii mele din circulație, acum 21 de ani, mi-au fost confiscate și distruse cîteva manuscrise, care reprezentau fructul unei cercetări îndelungate, pe care astăzi nu aș mai fi în măsură să le repet și nici să reconstitui lucrurile redactate atunci. E vorba de un proiect de lucrare: „Luptele naționale ale românilor din Ardeal, înainte de Supplex Libellus Valachorum”, de alta „Starea economică-politică a Transilvaniei oglindită de însemnările vicarului Pară”, precum și cîteva altele cu subiect politic contemporan. După cei 17 ani de detențiune nu am mai scris nimic, refuzînd consecvent și sugestiile de a creiona „memorii”, sau de a fixa în manieră jurnalieră evenimente.

Nu știu dacă ai înregistrat moartea lui Ghiță Popp, un mare suflet de luptător ardelean, la catafalcul căruia, răspunzînd dorinței unui grup de prieteni, am rostit panegiricul scurt pe care ți-l trimit.

Îmi pare bine că ai perfectat cu dl. Vetîșan, acordul editorial pentru care mi-am permis să opinez și eu favorabil, dată fiind impresia excelentă pe care mi-a făcut-o conjudețeanul nostru harnic și onest. Te rog să prezinți omagiile mele distinsei tale soții, și să primești, odată cu cele mai bune urări de prosperitate pentru copii, încredințarea prețuirii mele deosebite și afecțiunea mea prietenească.

Corneliu Coposu

P.S. Nu știu dacă ai avut răgaz și documente să fixezi amănunte legate de consfătuirea dela Bobota, pentru proiectul de întemeiere a unei episcopii (protestatate împotriva uniunii forțate) care, illo tempore, a fost inițiată de Babeș și Ioan Maniu și pentru eternizarea căreia am făcut o placă comemorativă distrusă sub ocupația maghiară?

Dragă Ionică,

Îți mulțumesc în mod deosebit, pentru prețiosul și inegalabilul sprijin și concurs pe care cu autoritatea ta necontestată și experiența ta prodigioasă l-ai acordat organizatorilor festivalului de la Bobota din 12 Octombrie 1969, la rugămintea mea.

Profit de ocazie pentru a repeta de la București, felicitările pe care am avut plăcerea să ți le transmit personal la Bobota, pentru înalta ținută academică și apreciatele concluzii științifice, ale referatului susținut la ședința de comunicări.

Te rog transmite Doamnei omagiile mele și bune urări copiilor.

Cu vechea dragoste și prietenie.

Cornel

15.X.1969

Contribuții la istoria partidului comunist în Sălaj. Începuturile

Dănuț POP

Anul Nou 1945. Sălajul, eliberat de sub ocupația ungară încă din octombrie 1944¹, are din nou, după mai mult de patru ani, un prefect român, Dr. Augustin Pinte². Textul Ordonanței nr. 1 a acestuia, din 1 decembrie 1944, care, înainte de publicare, a fost „Văzut și aprobat de noi: MI. Leutenant, Romanov, Comandament milit. sovietic al jud. Sălaj”, subliniază, însă, puterea limitată pe care o avea „prefectul delegat al județului”³.

Autoritatea în județ era deținută, de fapt, de acest „Comandament militar sovietic al județului Sălaj și orașului Zalău”, care, la 20 decembrie 1944, ordona, în vederea normalizării vieții și asigurării ordinei publice, următoarele: „1. Toate autoritățile publice vor continua să-și facă datoria. 2. Autoritățile locale și populația județului sunt obligate să ajute, cu toate mijloacele ce le stau la dispoziție, funcționarea normală a școlilor, spitalelor, dispensarelor, precum și a altor instituții culturale și întreprinderi. 3. Ținerea serviciului divin în biserici și case de rugăciune e liberă. 4. Este interzis locuitorilor (proprietari sau chiriași) să dea adăpost persoanelor militare sau civile, fără autorizația scrisă a Comandamentului militar sovietic. 5. Fiecare persoană militară, care cantonează mai mult de o zi sau peste noapte pe teritoriul comunei, e obligată a se prezenta, pentru ținere în evidență, la subsemnatul Comandament. 6. Populația este obligată să predea Comandamentului militar sovietic: tot armamentul, muniția, materialul de război, bunurile militare și aparatele de radio. 7. Fiecare depozit și local de depozit, care a fost proprietatea autorităților militare germane sau maghiare, împreună cu bunurile aflătoare în el, e la dispoziția Comandamentului sovietic. 8. Circulația pe străzi e permisă numai între orele 5 și 21. 9. Noaptea rămâne și mai departe obligatoriu camuflajul”⁴.

Județul peste care se exercita această autoritate era cel rămas din timpul ocupației ungare (septembrie 1940-octombrie 1944), redus la plășile Cehu Silvaniei, Crasna, Jibou, Șimleu Silvaniei, Tășnad și Zalău (de fapt, județul Sălaj așa cum fusese înainte de reforma administrativă din 1925; abia după reinstaurarea administrației românești se va reveni la vechea organizare, județul incluzând și plășile Carei și Valea lui Mihai)⁵; în acest teritoriu nu se găseau alimente, podurile erau distruse, drumurile impracticabile, liniile telefonice și telegrafice întrerupte, rețeaua căilor ferate controlată direct de sovietici ș.a.m.d.⁶.

Ordonanțele date de Augustin Pinte² între 1 decembrie 1944 și 28 februarie 1945 se referă la executarea condițiilor armistițiului, siguranța publică, activitatea instanțelor judecătorești sau autorităților financiare de orice fel, la sistemul de învățământ, regimul supușilor străini, organizațiile politice și publicațiile de orice fel, aprovizionarea populației și stabilirea unor prețuri maxime, abrogarea unor legi, limba oficială⁷ sau la „situația agricolă foarte gravă de la începutul campaniei agricole de primăvară”⁸.

Nici o informație însă, în toată această perioadă, despre partidul comunist și membrii săi, deși, după 23 august 1944, partidul ajunsese să facă parte din guvern. Unde erau comuniștii din Sălaj? Sau, mai bine spus: erau comuniști în acest județ?⁹

Într-un raport întocmit la Zalău, în data de 31 martie 1945, găsim și răspunsul partidului¹⁰. Având, în județul Sălaj, calitatea de „secretar pe baza delegației nr. 170 din 9.III.1945 de către P.C.R. Com. Reg. al Transilvaniei de Nord”, Coza Dănilă, referindu-se la situația existentă la 12 martie 1945¹¹, consemna următoarele: erau în întreg județul doar 24 de membri de partid, dintre care 12 în Zalău, „care în majoritate sunt oameni vârstnici, cari nu pot a menține linia de partid în organizațiunile în care activează. Elemente tinere nu avem. La Șimleu Silvaniei avem o celulă care activează bine față de Zalău, cu 12 membri”¹².

De asemenea, scria el, la acea dată „U.T.C.-ul (Uniunea Tineretului Comunist, n.n.) nu era constituit”, secția agitație și propagandă nu era organizată, „din cauză că nu sunt elemente corespunzătoare pentru munca aceasta”, partidul nu avea școală de cadre, cum nu avea nici măcar un corespondent de presă. Nici serviciul financiar al partidului, „nu este organizat, deloc”. Mai mult, între cei 24 de membri nu se găsea nici o femeie.

Coza Dănilă nu oprește analiza la situația partidului comunist și a organizației de tineret, ci face referiri și la situația altor organizații. Astfel, sindicatele, în număr de 11, aveau, în total, 3.300 membri organizați, dar „cari nu au cotizat încă cu nimica față de uniunile respective. Situația lor economică e cât se poate de rea. Industrie nu există în această regiune și oamenii nu sunt cunoscători ai problemelor sindicale”.

Despre Frontul Național Democrat¹³ raportorul scrie că „nu corespunde nici pe departe cu elementele actuale pentru că există un șovinism foarte pronunțat din partea U.P.M. (Uniunea Populară Maghiară,

n.n.), în care sunt o serie de elemente de rea credință tocmai în comitetul de conducere. Și chiar prefectul a fost surprins de felul cum procedează acești domni sub scutul democrației¹⁴. Despre Apărarea Patriotică, se menționează doar că „nu este constituită”. Dar nici „Uniunea patriotică la fel nu există, dar nici ARLUS” (Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică, n.n.)¹⁵.

Iată și mențiunile referitoare la o organizație românească, Uniunea Democrată Română: „Această organizație se ține foarte rezistentă încă și o mare parte din populația acestui județ este otrăvită cu propaganda lor antidemocratică, fără să fie împiedicată de cineva”. Se indica, astfel, un redutabil adversar al propagandei proprii, comuniste, care trebuia înfrânt.

Despre Frontul Plugarilor¹⁶, reprezentantul partidului comunist în Sălaj, arată că este o „organizațiune slabă, fără oameni cu experiență în conducere. Maniu mai este ceva pentru acest județ. Org[anele] de conducere din administrația jud[etului] ca pretori, secretari, învățători, preoți și notari împiedică foarte mulți (să se înscrie în Frontul Plugarilor, n.n.). Din totalul de 251 de comune a jud. azi avem 35 de comune organizate la F.P. cu un număr de 7.000 membri și un număr de 10 primari schimbați. La această dată reforma a fost la început și mulți oameni nu vroiau ca să primească pământ, din cauza propagandei duse de U.D.R. Situația financiară a F.P. este foarte grea, nu au nici o cotizație până azi”.

Referirile la Iuliu Maniu, președintele Partidului Național Țărănesc¹⁷, sălăjean prin naștere și domiciliu, dar și la cei din administrația județului, cărora le adaugă preoții și învățătorii, dezvăluie ținta principală a comuniștilor; de altfel, cei enumerați vor avea cel mai mult de suferit în anii de început ai regimului comunist.

Raportul conține și mențiuni despre poliție: „Poliția organizată, dar foarte prost și la plasă. În fruntea poliției se găsesc foarte mulți afaceriști, cari pe de o parte compromit democrația și mulți sunt acei cari operează fără nici o jenă și compromit partidul¹⁸, sau despre Jandarmerie: „Jandarmii nu sunt deloc organizați”.

Era necesară, în opinia reprezentantului partidului comunist, o rapidă și profundă epurație, dar „această operațiune nu a fost începută deloc până acuma la nici o instituție sau organizație, fasciștii sunt la posturi, ba mai mult vin din regat ca oameni democrați, dar aicea au fost Gogo-cuziști și Gardiști¹⁹”.

După această prezentare a situației partidului, organizațiilor sale, aliaților și dușmanilor săi, raportul se concentrează pe realizările obținute în perioada de la 12 martie la 31 martie 1945 și sunt, din perspectiva lui Dănilă Coza, câteva.

Astfel, partidul, „dela data de 12.III.1945, cu un total de 24 de membri în tot județul, azi începe a lua

un avânt, prin faptul că am organizat mai multe celule de partid în plase și comune. Zălaul are 20 de membri. Șimleul Silvaniei are 20 membri. În ziua de 29.III.a.c. s-a constituit celula de partid la Cehu Silvaniei și avem 10 membri. Pe data de 22.III.a.c. s-a constituit celula de partid în Jibou cu un total de 12 membri. Cu data de 17.III.a.c. s-a constituit celula de partid la Tășnad și are 10 membri. S-au constituit celule de partid în sate cum ar fi comuna Gârcei, avem pe primar ca membru de partid cu 6 persoane în celulă. În comunele din plasa Supurul de jos cum sunt 1. com. Ciuta, 2. com. Babța, 3. com. Sighetul Silvaniei, 4. com. Supurul de jos avem 17 plugari, cari sunt buni și un învățător. În plasa Cehul Silvaniei în comunele după cum urmează 1. Hodod, 2. Nadișul Hododului și 3. Giurtelecul Hododului avem 15 plugari, cari sunt în trei celule și lucrează foarte activ. Deci în total avem 110 membri de partid, din care rezultă că în 20 de zile s-a majorat cu 305%, dar dacă am avea la dispoziție o mașină, cu care s-ar face deplasări, numărul membrilor s-ar mări vertiginos”.

Sunt apoi consemnate celelalte rezultate obținute, cum ar fi creșterea numărului sindicaliștilor, de la 3.000 la 3.417, dar de la care nu s-a încasat încă nici o cotizație, deoarece membrii „nu au în mare parte nici un venit”. Oricum, consideră referentul, sindicatele „sunt slabe din cauza că nu avem elemente, cari să cunoască în principii problemele sindicale și de altă parte acest județ nu are industrie, ce are mai mult, sunt funcționari, cari sunt desinteresați din acest punct de vedere”.

Apărarea Patriotică desfășura „o activitate foarte vie” doar la Șimleu Silvaniei, abia fusesse înființată la Cehu Silvaniei și era, „în restul de localități în curs de organizare”.

Despre Uniunea Tineretului Comunist, raportorul afirmă că a luat ființă la 17 martie 1945, „cu un număr de 25 de membri. Tineretul în general se află sub influența șovinilor din U.P.M., cu o serie de preoți și învățători de naționalitate maghiară. Acest tineret a fost în mare măsură la U.T.C., dar nu a fost cine să se ocupe de el. Munca e grea mai ales acuma, când sunt sub supravegherea atentă a câtorva preoți profesori. În restul de plase în curs de organizare²⁰”.

În privința epurației administrației, Dănilă Coza raportează că au fost „constituite comisiunile cari în fond lucrează slab mai ales că U.P.M. are o atitudine foarte negativă și sunt de multe ori nemulțumiri foarte mari din partea lor pentru că P[artidul] C[omunist] are o atitudine hotărâtă din acest punct de vedere și prin faptul că românii au fost triați de dl. fost Prefect Pinteș și acuma sunt mai mulți pentru a fi triați și judecați cetățeni de naționalitate maghiară”. Despre constituirea comisiei de epurare la nivelul județului, scria și Gazeta oficială a județului Sălaj (an I, nr. 6 din 15 martie 1945). Sub titlul „Publicațiune”, se aducea

la cunoștința opiniei publice că în județ s-a format o „Comisie de Epurare în al cărui teren de activitate cade întregul județ” și care și-a luat „misiunea de a curăți aparatul de stat, comerțul și industria de elementele a căror atitudine în trecut sau de prezent a fost sau este antidemocratică, antisocială, profascistă sau fascistă”. Comisia făcea apel la populația județului de a trimite denunțurile, care să conțină „precis și bine documentat faptele comise de învinuit”, în scris și semnate „cu mâna proprie”, „preturilor de plasă, prefecturii și biroului Frontului Național Democrat din plasă sau județ”. Comisia, care își lua răspunderea de a nu divulga „vreun secret”, definea și ceea ce înseamnă fascism sau profascism („orice atitudine sau faptă bazată pe diferențe rasiale sau religioase a cărei comitere a avut ca rezultat lezare de drepturi individuale, insultă personală etc.”), antidemocratism („orice atitudine sau faptă fără să fie bazată tocmai pe diferențe religioase sau rasiale, îndreptată contra intereselor politice sau economice a maselor mari muncitoare”) sau purtare antisocială („toți acei comercianți sau industriași cari au însușit materialul predat lor spre împărțire populației – bogățindu-se – prin vinderea acestor materiale asupra prețului maximal”). „Publicațiunea” este datată „Zălau, la 29 Martie 1945” și semnată „Comisia de Epurație”.

Comisii de epurare s-au constituit și la nivel de localități, instituții etc. Care era componența unei astfel de comisii aflăm dintr-un document datat 19 martie 1945, adresat spre cunoștința prefectului județului Sălaj²¹. „Menită să procedeze la eliminarea elementelor antidemocratice din localitate”, comisia locală Șimleu Silvaniei era formată „după cum urmează: Din Part[idul] Comunist: Korozsi Bela, Din Sindicatele Unite: Barbuloviciu Virgil, Din Frontul Plugarilor: Calborian Arion, Din Uniunea Maghiară: Dr. Szentpetery Elemer, Din Uniunea Evreilor: Weis Francisc”.

După aspectele legate de epurare, raportul lui Dănilă Coza revine la Poliție: „Azi o reorganizăm în spiritul vremii. La fel am început a organiza Poliția Politică pe tot cuprinsul județului. Nu avem elemente suficiente pentru poliția politică”.

Interesantă este caracterizarea făcută de secretarul Partidului Comunist, Uniunii Populare Maghiare, care „activează destul, dar întâi sunt maghiari, pe urmă democrați. Sunt cazuri, unde primesc posturi de conducere elemente, care au un trecut foarte bogat în acțiuni pe timpul dictaturii fasciste, un caz foarte important s-a petrecut în Crasna, când secretarul cu nume fals a fost german, spion din trupe S.S., care natural este arestat. P.C. este foarte sesizat că conducerea U.P.M. – ului adoptă o atitudine de nu știm și tot la Crasna comisia însărcinată cu reforma agrară²², formată din membri U.P.M., a votat plus 87 jughere de pământ arabil unui domn Conte de acolo deși noi am arătat că orice avere care se expropriează rămân 87

jughere pe baza familiei factice, nu după fiecare persoană”.

Problemele financiare ale partidului sunt și ele abordate. La început, situația „din punct de vedere financiar a fost cât se poate de proastă. Partidul nu avea nici o resursă pentru fonduri în vederea propagandei și pentru a putea susține materialicește echipele speciale de tov. însărcinați cu Reforma agrară (...) abia acum încep a cotiza toți membrii de Partid cu suma de 5.p (pengö, n.n.) = 150 Lei la lună. O să facem un maxim de efort pentru ca Partidul să poată singur să-și întrețină propagandiști din propriile mijloace”.

Despre U.D.R. (Uniunea Democrată Română, n.n.) secretarul delegat scria forurilor superioare: „După câtă rezistență opunea această organizație, azi putem spune, că 99% se simte nevoită să se alătore de F.N.D. prin propaganda dusă la sate de echipele noastre, cari au fost însărcinate cu reforma agrară și prin demascările pe care le-am arătat publicului prin mai multe adunări de mase. Convorbirile, pe cari le avea tov. Câmpianu²³, au un efect mare. S-a prezentat o delegație la dl. Prefect în frunte cu protopopul Trufașiu Liviu, cari au spus, că sunt hotărâți de a colabora cu F.N.D., dar asta după ce U.D.R. din Tășnad a trecut în bloc la F.N.D. Rezistența a fost la Zălau. O mare parte din elementele U.D.R.ului sunt desemnate pentru a lua parte în A.P. (Apărarea Patriotică, n.n.), care acum să o înființăm, iar la U.P. (Uniunea Patriotică, n.n.) la fel. Totuși activează, dar nu cu așa mare succes și văd că terenul le fuge de sub picioarele lor. Cea mai mare propagandă o dirijează părintele Trufaș cu o parte din preoți, învățători și notari”.

Raportul continuă cu un capitol dedicat presei, școlii de cadre și celei de partid pentru femei: „ne trebuie Scânteia Ardealului foarte multă în limba română. Mereu trimiteți numai în limba maghiară și faceți o mare greșală, nu uitați că e județul lui Maniu și sunt mulți români, cari ar citi și numai la sate. Avem nevoie pentru întreg județul de 7000 ziare de ambele limbi egale. Școala de cadre a luat ființă și abia încep tov. a se familiariza. În fond am vorbit numai de probleme economice abia acum am început cu introducerea Comunismului primitiv. Numărul membrilor este variant [sic!] deocamdată. Celula de Partid pentru femei a luat ființă în ziua de 31.III.a.c. Sunt 7 femei din toate clasele sociale, cari fac parte, tovarășa Craus Olga desfășoară o activitate foarte frumoasă prin acțiunile întreprinse pentru ajutorarea femeilor nevoiașe, sunt speranțe mari din punct de vedere al Partidului”.

Raportul se încheie cu o analiză a activității Frontului Plugarilor (numărul membrilor a crescut, frontul a luat un „avânt de dezvoltare”, țărani, văzând că s-a trecut la împărțirea pământului, „s-au trezit din letargie chiar și în comuna lui Maniu, Bădăcin, unde o să avem o celulă de partid, peste câteva zile”; parti-

dul este „foarte căutat de zeci de țărani din toate plasele și numai în legătură cu organizarea lor, reforma agrară”; „Plugarilor din Țara Sălajului nu le este frică de comuniști”; „În linii generale lucrurile încep a se clarifica și plugărirea începe să vadă greșala, în care a fost târâtă de UDR și așa zisul păstor al Sălajului, Maniu”), conține referiri la agricultura județului în martie 1945 (suprafețele agricole, tipurile de proprietăți, situația semănăturilor și a animalelor), prezintă o situație a predărilor către armata sovietică („în cursul lunelor Ianuarie – Martie s-a predat pentru Armata Aliată: Cereale... 8.120 tonne. Vite pentru tăiere... 10.500 bucăți. Porci și grăsimi... 5.000 bucăți a 100 kgr. respectiv ½ în grăsime. Ulei de floarea-soarelui... 260 tonne/mai e de predat 40 tonne”), dar și a nevoilor urgente ale județului (semințe, combustibil pentru tractoare, uleiuri de mașini, fierărie, sulfat de cupru, seruri și vaccinuri).

Al doilea document din fondul P.C.R. Sălaj este un raport statistic încheiat la 30 iunie 1945, semnat de secretarul organizatoric al Comitetului județean Sălaj al Partidului Comunist din România, Goldberger Bela. Conform acestuia, la mijlocul anului 1945, erau înscrși 1.948 membri în partidul comunist, 1.622 în U.T.C., 11.012 în sindicate, 37.290 în Frontul Plugarilor, 43.416 în MADOSZ (Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România, transformată în Uniunea Populară Maghiară încă din octombrie 1944; Goldberger Bela, membru în partidul comunist din anii ilegalității, folosește încă vechea denumire, n.n.), 4.422 în Apărarea Patriotică, 113 în Uniunea Patriotică, 881 în T.P. (Tineretul Progresist; după autodizolvarea din iunie 1945, membrii U.T.C. vor intra în această organizație, n.n.), 203 în F.A. (Frontul Antifascist), 582 în ARLUS și 5.169 în Cooperativa, situația membrilor de partid pe plase fiind următoarea: Carei – 99, Crasna – 75, Cehu Silvaniei – 596, Jibou – 24, Șimleu Silvaniei – 256, Supurul de Jos – 37, Tășnad – 143, Valea lui Mihai – 122 și Zălau – 18²⁴. La această dată, raportul nu conține, așa cum vom întâlni ulterior, statistica membrilor de partid pe categorii sociale.

Într-un „Tablou despre funcționarii publici ai județului Sălaj cu grad dela șef de birou în sus”, datat în aceeași perioadă, 29 iunie 1945²⁵, apar ca membri ai P.C.R. următorii: Schvartz F. Alexandru, șef de serviciu în Prefectura Sălaj, începând cu data de 15 martie 1945; la Primăria Carei, un singur membru de partid, Helvei Ștefan, șef de birou, aflat în funcție din 24 septembrie 1940; la Primăria Șimleu Silvaniei, primarul Barboloviciu Virgil făcea parte din Partidul Comunist, fiind, în același timp, și membru al Frontului Plugarilor; Poliția județului Sălaj avea ca membri de partid pe Morarescu Nicolae, șef al Poliției începând cu 1 iunie 1945 și pe Varnai Mihai, comisar, începând de la aceeași dată²⁶.

Alte câteva situații statistice ne pot da o imagi-

ne asupra creșterii numerice a partidului comunist. Astfel, după încă trei luni, la o jumătate de an de la începutul organizării (la 30 septembrie 1945), erau înscrși în partid, conform situației întocmite de secretarul Coza Dănilă, și transmisă regionalei de partid Cluj, 4.582 membri de partid, situația pe plase fiind următoarea: Carei – 1.157, Crasna – 75, Cehu Silvaniei – 596, Jibou – 146, Șimleu Silvaniei – 1.028, Supurul de Jos – 143, Tășnad – 577, Valea lui Mihai – 280 și Zălau – 580. Raportul acesta este mai complet decât cel din 30 iunie. Conține repartizarea celor 4.582 membri de partid pe categorii sociale (1.027 muncitori, 3.035 țărani, 333 mic-burghezi, 86 intelectuali, 23 funcționari, 1 militar), pe sexe (4.077 bărbați și 505 femei) și pe naționalități (675 români, 3.235 maghiari, 71 germani, 400 slavi și 201 evrei²⁷). Conform lui, erau constituite 8 celule de partid în întreprinderi, 21 în cartiere și 81 în sate și erau deja în activitate 14 școli de cadre, cu 453 elevi și 14 instructori („1 dela regională, 3 dela județeană, 10 dela locală”²⁸).

Următoarele rapoarte statistice sunt întocmite lunar. Cel pe luna octombrie 1945, semnat doar „Secretar” și trimis regionalei de partid Cluj, arată că erau înscrși în partid, la 31 octombrie, 4.829 membri²⁹. Ultimele situații lunare din 1945 nu mai cuprind date referitoare la plășile Valea lui Mihai și Carei și sunt adresate Regionalei de partid Oradea, de care județeană de partid Sălaj aparține în această perioadă. Prin urmare, la 31 decembrie 1945, avem, în total, doar 3.322 membri, din care „3.020 bărbați și 302 femei, români 791, maghiari 2.017, evrei 146, slavi 364, alte naționalități 4”³⁰. Secretar semnatar era Gheorghe Sabău (același semnase, în calitate de secretar, și raportul pe luna noiembrie 1945, tot fără datele din plășile Carei și Valea lui Mihai și trimis, de asemenea, Regionalei de Partid Oradea, numărul de membri de partid raportați fiind atunci de 3.368)³¹.

Nu am identificat adeziuni individuale din această primă etapă din viața partidului comunist în Sălaj. S-au păstrat doar tabelele nominale cu membrii înscrși în partid din plasa Șimleu Silvaniei în luna octombrie 1945, precum și din plasa Cehu Silvaniei, cu cei înscrși în luna noiembrie 1945³². Ele conțin data încadrării, numele și prenumele, data nașterii (doar anul, nu și luna și ziua, n.n.), naționalitatea, ocupația și locul unde lucrează (cei mai mulți au ocupația de plugar sau agricultor și lucrează la domiciliu, n.n.). Ambele tabele sunt vizate de secretarul Gheorghe Sabău³³.

Ce activitate desfășurau acești membri? Fondul P.C.R. conține câteva procese-verbale ale ședințelor de birou (plasa Carei, dosar 5/1945; plasa Valea lui Mihai, dosar 9/1945), un raport de activitate al secretarului de partid din plasa Jibou (dosar 7/1945), procesul verbal al conferinței de partid din plasa Cehu Silvaniei (dosar 6/1945), rapoartele de activitate pe

luna octombrie ale resoartelor: Cadre (dosar 1/1945, f. 10), Organizatoric (dosar 1/1945, f. 11-12) și Organizațiilor de masă (dosar 1/1945, f. 13) ș.a., dar și un proces-verbal al Conferinței organizației județene Sălaj a P.C.R., desfășurată în data de 11 noiembrie 1945, în Zalău, în „localul P.C.”³⁴. Acest proces-verbal, în mare parte o sinteză a rapoartelor mai sus menționate și care prezintă nu doar situația comuniștilor, ci și pe cea a populației județului în întregul său, merită reprodus, parțial, aici³⁵.

Erau prezenți la lucrările conferinței județene: Adi Ladislau și Eidlitz Zoltan, din partea Regionalei de Partid Oradea, „Locotinentă pandură Soroceanu”, din partea Comitetului Central al P.C.R., „tov. Coza Dănilă, Câmpian Virgil Dr. Prefectul județului precum și delegații din plăși” (nu este precizat numărul celor prezenți, n.n.).

Conferința „a IV-a a județenei” (nu s-au păstrat procesele-verbale ale conferințelor anterioare, dar din acest proces-verbal rezultă că ultima conferință județeană se desfășurase la 23 august 1945, n.n.) a fost deschisă de Coza Dănilă, care, după salutul adresat celor prezenți, „își exprimă bucuria de a vedea prima oară o româncă în uniformă de panduri de armata poporului”. Arată că, de la ultima conferință, „reacțiunea Manistă-Brătienistă și-a ridicat din nou capul”, deși până atunci „n-a avut curaj a aduce o propagandă deschisă ostilă împotriva Statului”. În județul Sălaj, spune el, partidul a dat dovadă de slăbiciune. Deși „Conferința Generală a Partidului a stabilit că influența Partidului asupra maselor s-a crescut”³⁶, „din punct de vedere organizatoric noi n-am putut ține pas cu această creștere. Plugărima a fost mobilizată în primăvară, dar acum noi am pierdut contact cu ea (...). Conferința din București a atras atenția noastră asupra alegerilor din viitorul apropiat (...). Să nu cădem în greșeala aceea să credem că reacțiunea nu lucrează în organizații de masă. Atât în Frontul Plugarilor cât și în Uniunea Populară Maghiară reacțiunea lucrează și chiar și colaborează. Trebuie să întărim rândurile, trebuie să ne strângem rândurile pentru a putea da față de problemele ce ne așteaptă”. După ce discursul lui Dănilă Coza a fost tradus în limba maghiară de „tovul Barabas”, s-a trecut la discuții.

Au luat cuvântul mai mulți decât cei înscriși inițial. Bărar Iosif, primarul comunei Pericei, a spus că nu se mai poate nici măcar orienta din cauza multelor ordine primite, „mai ales în domeniul colectărilor. Se colectează toate felurile de articole, iar sunt familii întregi ce n-au nimic de mâncat”. Hirici Mihai, din Șimleu Silvaniei: „Ambele reacțiuni lucrează, dar pe când cea maghiară mai poate fi astâmpărată, cea română condusă de preotul Rațiu ține tot tineretul și provoacă desbinări. Atacă fățiș Partidul și Primarul comunei”. Nagy Desideriu, arată și el, că a încercat „să colaboreze cu acest reacționar (preotul Rațiu, n.n.)

dar toate eforturile au rămas zădarnice. L-a demascată în public dar acesta nu se arată dispus la nici o colaborare”.

Chimiveș Teodor, din Cățelul român (azi, Meseșeni de Sus, n.n.): „Criticăm mult și muncim puțin. Nu se poate ca dela început să avem mulți membri de partid în Fr. Plug., deoarece mai întâi trebuie să vorbim de democrație și apoi de comunism (...). Azi suntem în fața alegerilor și ne simțim slabi, fiindcă și Partidul este slab. N-avem mijloace de transport. Peste tot ne batem în cap și strigăm că suntem comuniști adevărați însă asta deocamdată numai vrem, dar nu suntem (...). Dacă nu vrem să murim trebuie să reușim”.

Simbruț, primarul din Nușfalău: „Dacă vrem să câștigăm la sate atunci trebuie să expunem pentru ce sunt închise uleiștele, că altfel noi mergem numai cu promisiuni și facem ceea ce au făcut și partidele istorice. Unde este bumbacul? Durerile la sate noi nu le satisfacem cu nimic, și nu despre Marx și Lenin să le vorbim astăzi, ci să le arătăm isvorul greutăților și posibilitățile concrete”. Pe aceeași linie, Coler, din Cehu Silvaniei, care critică și activitatea prefectului: „La Prefectură șeful de cabinet sabotează și nu dă drumul la cei săraci. FUM (Frontul Unic Muncitoresc, n.n.) nu este încheat. Partidul Social Democrat este împărțit în social democrați maghiari și români”³⁷.

Sabău Gheorghe, din plasa Jibou: „S-a făcut foarte mare greșeală când în primăvară au fost respinși intelectualii din Fr[ontul] Pl[ugarilor], de care slăbiciune s-au folosit social democrații (...). INCOOPul (Institutul Național al Cooperăției, n.n.) să se desființeze și să fie înlocuit cu organizația de plasă respectivă, deoarece astfel se lucrează prost, se fac provocări la sate, violări de domiciliu, ofițerii se îmbată și trag cu arme automate în mijlocul satelor și se ocupă numai de organizarea balurilor”. Pușcaș Vasile, tot din Jibou: „E slabă organizația în plasa Jibou și pentru motivul că am găsit înaintea mea niște afaceriști și care au comis greșeli (...). Minele de cărbuni trebuie organizate, pentru că acolo se fac multe nereguli. Mijloace de transport avem numai picioarele și munca merge greoi. Vin alegerile și ne găesc nepregătiți”. O rezolvare propune Dr. Plosca Leontin: „Pentru a câștiga pe minerii dela Surduc se poate alege un medic care să se ocupe de starea sanitară deoarece este foarte necesar și prin Asigurările Sociale ei vor putea primi medic și medicamente”.

Alte critici: Weisz Eugen, din Crasna: „Rapoartele contra speculei date la Prefectură au dispărut fără urmă”. Dr. Gudea, tot din Crasna: „Prefectul nu poate rezolva toate nevoile din județ din birou. Totdeauna trebuie cercetat la fața locului. Organizația de partid stă slab și n-avem nevoie de elemente ce nu merită”.

După alte două intervenții, a urmat cuvântarea (mai degrabă, răspunsul) prefectului județului Sălaj, Dr. Virgil Câmpeanu: „Colectări se mai fac pentru că

n-au fost îndeplinite condițiile armistițiului, nereguli în colectare se comit din partea organelor INCOOPu-lui”. În privința preotului Rațiu de la Șimleu, „acuzațiile ce au fost aduse acestuia n-au fost dovedite”. Presele de ulei au fost închise în urma unui ordin ministerial. Funcționari reacționari „sunt în întreaga țară, nu numai în județ”. Lupta împotriva speculei trebuie dusă „nu numai prin controlul exercitat asupra Poliției și Jandarmeriei, dar și pe alt teren și comitetele cetățenești trebuie să lucreze în această direcție. În plasa Cehu Silvaniei sunt membri de partid care se ocupă cu specula”. Bumbacul „se va distribui, dar nu se poate da pe bani, ci pe cereale (...). Dar masele trebuie să lămuriți pentru că sunt țărani care n-au cereale și vor rămâne fără bumbac”.

Câteva extrase și din cuvântul reprezentantului regionalei de partid Oradea, Adi Ladislau: lipsurile pornesc chiar de la comitetul județean, care n-a înțeles cotitura făcută de partid la 23 august 1944. Munca a fost dusă în județ doar de trei tovarăși, la o populație de 300.000 locuitori și așa nu s-a putut rezolva nici o problemă. Partidul are foarte puțini intelectuali, pătura intelectualilor trebuie cucerită. Nu Frontul Plugarilor sau Uniunea Populară Maghiară trebuie întărite, ci Partidul Comunist. Alegerile nu trebuie să găsească partidul așa cum se prezintă acum. Au intrat în partid elemente ce nu merită să fie acolo. Activiștii nu sunt pregătiți. Prefectul să stea mai mult în mijlocul maselor și să cerceteze situațiile pe teren. În partid sunt aproape 5.000 de membri, din care doar 736 români. Partidul a mers spre unguri, i-a neglijat pe români. Nu discuțiile despre steaguri și hotare sunt importante: „problema noastră nu e pentru granițe ci pentru distrugerea granițelor. Să presupunem că s-ar da 5 județe Ungariei munca noastră ar fi absolut aceeași, deci lupta noastră este aceeași oriunde am trăi noi, nu hotarele și steagurile asigură drepturile democratice ale popoarelor” (o continuare a teoriilor internaționale susținute de partid în anii ilegalității, n.n.). Trebuie atrase spre partid femeile, „în majoritate în urma evenimentelor din război”. Munca să fie mult mai constructivă, iar comitetul județean, „sănătos, reorganizat și largit”.

Delegata Comitetului Central al P.C.R., Soroceanu, transmite participanților dispozițiile conducerii centrale: Partidul apără interesele celor ce muncesc. Scopul lui e introducerea socialismului, iar scopul final introducerea comunismului. Partidul are un trecut de 21 de ani în ilegalitate, „cu jertfe pentru a crea situația de azi legală”. Prin munca partidului avem un guvern democrat, pe acesta trebuie să-l sprijinim. Cât timp va exista burghezie, lupta nu se va încheia. Și în organizațiile de masă, tot partidul trebuie să ducă munca. Elementele care vor doar carieră în partid, sunt de înlăturat, iar elementele reacționare, „de curățit”.

Conferința este încheiată de Dănilă Coza, în acor-

durile Internaționalei: „noi avem sarcina principală de a munci, pentru ca în alegeri să arătăm adevărata noastră putere”. Dar, în funcția de secretar al Comitetului județean Sălaj al P.C.R. acesta a fost înlocuit de Gheorghe Sabău³⁸; iar despre anul 1946, pregătirea alegerilor din noiembrie și deznodământul acestora, într-un număr viitor al revistei.

Note:

1. „În zorii zilei de 25 octombrie am intrat în Carei. Era ultimul colțișor din pământul patriei eliberat de sub cizma ocupantului. Sus, pe cea mai înaltă clădire, unduiiau, ca semn al eliberării, steaguri tricolore. Atunci l-am văzut pe sergentul nostru Boeriu chiuind ca la nuntă. – Ce faci domn sergent? L-am întrebat. – Chiui, mă. De-acum Transilvania e din nou liberă”, în D. Gheorghiu, I. Cioară, G.T. Bihoreanu, „Armata a IV-a «Transilvania» în cruciada eliberării Europei, vol. III, 23 august 1944-12 mai 1945”, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 291; Zalăul fusese eliberat la 17 octombrie 1944, în S.J.A.N. Sălaj, Fond Prefectura Județului Sălaj, dosar 3762/1945.

2. Ioan V. Pop, prefectul numit prin decretul-regal nr. 1925 din 17 octombrie 1944, nu-și poate ocupa postul din cauza instaurării administrației militare sovietice; iată ce spune Augustin Pinteș despre perioada anterioară numirii sale: „(..)În ziua de 24 august 1944, toți intelectualii români, preoți și mulți țărani am fost cu domiciliu forțat până la mijlocul lui octombrie; la noi nu putea intra nimeni, noi nu puteam ieși din casă, mai în multe cazuri noaptea am fost purtați pe la poliție în acest timp. Toate au trecut și izbăvirea a sosit. După prima zăpăceală am fost încredințat eu cu conducerea județului, deoarece eram singurul funcționar al județului rămas din 1940, însă nu în funcțiune, deoarece, nu am fost acceptat. Am numit primpretori, cari au instituit primari și notari. În prefectură nu am intrat până la sfârșitul lunii noiembrie, când am fost confirmat de către dl. Comandant sovietic al Ardealului de Nord”, în D. Pop. D.E. Goron, „Prefecții județului Sălaj. O istorie în documente”, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2007, p. 64 și 175-179.

3. *Gazeta Oficială a județului Sălaj*, an I, nr. 1, Zalău, 1 ianuarie 1945, p. 1.

4. *Idem*, p. 4.

5. „Administrarea județului a fost reluată de către autoritățile românești, pe data de 1 Aprilie 1945 (...). Județul Sălaj se compune din 3 orașe, dintre care două nereședință de județ și 284 comune rurale cu administrație proprie, repartizate pe 10 plăși și 105 circumscripții notariale”, în S.J.A.N. Sălaj, Fond Prefectura județului Sălaj, dosar 3527/1945; din Carei, Comandamentul Militar Sovietic a plecat abia la 25 octombrie 1945, vezi „Democratul-organul Frontului Plugarilor din plasa Carei”, an I, nr. 12, p. 1.

6. Vezi, referitor la obligațiile județului, parte a despăgubirilor României față de URSS, ori la funcționarea școlilor sau terorizarea populației de către unii soldați ruși, D. Pop, *Județul Sălaj în timpul administrației militare sovietice (noiembrie 1944-martie 1945). Aspecte ale vieții social-economice*, în „Sovietizarea nord-vestului României

(1944-1950)", Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1996, pp. 103-106; în fondul Prefectura județului Sălaj, multe dosare din 1945 se referă la aceste obligații: cereale, vite, cai, scânduri, piatră vânăta, transport de sare, confecționat lenjerie etc., iar ordinele Comandamentului Militar Sovietic trebuiau executate „imediat” (dosar 884/1945).

7. „Limba oficială e cea românească, locuitorii județului având dreptul să se adreseze oricărei autorități, instanțe judecătorești, oficiu sau instituție publică și în limba lor maternă”, în *Gazeta Oficială a județului Sălaj*, an I, nr. 1, p. 1.

8. Colecția Gazetei Oficiale a județului Sălaj, care conține toate cele șase ordonanțe ale prefectului Augustin Pinteș, este păstrată la Serviciul Județean Sălaj a Arhivelor Naționale.

9. Într-un „Tablou nominal al Comitetului Județean Sălaj”, din 25 iunie 1946, am identificat și membri de partid din Sălaj de dinainte de 23 august 1944, astfel: Goldberger Adalbert, croitor, în partid din 1935 și Huluba Emil, învățător, înscris în partid în mai 1944 (fondul PCR, dosar 5/1946, f.75); prin urmare, înainte de 23 august 1944, când partidul se afla în ilegalitate, existau membri de partid, dar nu organizații; „Actul de la 23 august 1944 fuse - cum s-a văzut - opera unei coaliții autentice, mergând de la rege la comuniști (...). PCR urmărea însă controlul puterii prin trecerea de la coaliția autentică la cea fictivă, adică la satelizarea partidelor participante la noua coaliție politică”, în Fl. Constantiniu, „O istorie sinceră a poporului român”, Ed. Univers Enciclopedic, p. 446.

10. SJAN Sălaj, Fond Partidul Comunist Român, Sălaj, dosar 1/1945, f. 1-8.

11. Prin urmare, delegatul partidului comunist devine activ în județ după ce, la 6 martie 1945, prin presiune sovietică, a fost instalat guvernul Groza, o coaliție formată doar din formațiuni de stânga, coordonate de Partidul Comunist; între 23 august 1944-6 martie 1945 la cârma țării se aflaseră guvernele Sănătescu (două echipe guvernamentale) și guvernul Rădescu, în care partidul comunist, devenit legal, a fost reprezentat.

12. Într-un raport din 1946, se spune că: „După 23 aug. 1944 a început munca organizatorică cu 2-3 activiști în tot județul” (dosar 2/1946, f. 29); iar într-un alt raport din 1946 (fond PCR, dosar 1/1946, f. 33), se scria: „timpul când s-a organizat acest partid: 1 februarie 1945”.

13. Proiectul de platformă a F.N.D., creat în octombrie 1944, își propunea să instaureze „Un regim de reală democrație parlamentară, prin unirea tuturor forțelor naționale democratice din România”, apud. Fl. Constantiniu, *op. cit.*, p. 46.

14. De văzut documente din această perioadă în lucrarea „Prefecții județului Sălaj”, Editura Caiete Silvane Zalău, 2007, pp. 167-182.

15. În Zalău, A.R.L.U.S. s-a constituit în data de 15 septembrie 1945; primul pe lista celor înscrși la această dată este Augustin Pinteș, prefectul județului din perioada noiembrie 1944-martie 1945, vezi lista completă a membrilor în SJAN Sălaj, Fond Prefectura Județului Sălaj, dosar 3848/1945; în Carei, A.R.L.U.S. s-a constituit la 31 august 1945, vezi „Democratul. Organul «Frontului Plugarilor”

din plasa Carei”, an I, nr. 6, 2 septembrie 1945, p. 2.

16. Frontul Plugarilor s-a constituit în județul Sălaj în data de 4 februarie 1945. Procesul-verbal s-a păstrat: „Subsemnații Plugari din județul Sălaj, întruniți azi 1945 februarie 4, am examinat programul Frontului Plugarilor și ne-am convins că el cuprinde cerințele de bază ale plugărimii, că înfăptuirea acestora duce spre dreptate și fericire a poporului. Drept care declarăm solemn că ne constituim în organizarea Frontului Plugarilor și delegăm următorul comitet de acțiune: Preș. Barbulovici Virgil, v. preș. Viteaz Traian, secr. Zoicaș Ienciu Vasile și Gheorghe Pop, membrii Hodade Ioan, Podar Alexandru, Pop Vasile, Bretan Ioan, Vălean Ioan și Chimiveș Teodor. Pentru a lua legătura cu Centrul organizației am delegat pe Gheorghe Pop și supleant pe Chimiveș Teodor”, în S.J.A.N. Sălaj, fond Prefectura județului Sălaj, dosar 540/1945, f. 3; în ziarul Democratul, an I, nr. 8, din 30 septembrie 1945, găsim o caracterizare a lui Chimiveș Teodor, devenit președinte pe județ al F.N.D. și al organizației județene a Frontului Plugarilor: „Ne-am văzut președintele. L-am auzit vorbind. Este un simplu plugar, urmaș demn de înaintașii săi în lupta de emancipare a țărănimii. Prin glasul lui am auzit tunetul glasului lui Horea, cerând dreptate pentru cea mai oropsită clasă de muncitori (...). A trudit și dânsul lângă plugul său drag, și-a câștigat existența prin sudoarea feții lui. Munca lui, suferințele lui îl fac vrednic de a reprezenta plugărima (...).”

17. Despre activitatea lui Iuliu Maniu și a P.N.Ț. în perioada 1944-1947, vezi Marin Pop, „Viața politică în nord-vestul României (1869-1948). Partidul Național Român și Național Țărănesc din Sălaj”, Ed. Argonaut, Ed. Porolissum, 2007, pp. 183-213.

18. Despre Poliție, găsim o decizie a Prefecturii județului Sălaj, nr. 741, din 23 ianuarie 1945, semnată de prefectul delegat Dr. Augustin Pinteș, privind înființarea postului de șef al Poliției județului, cu următorul conținut: „Având în vedere, că prin retragerea poliției de stat și a jandarmeriei de pe acest teritor, județul a rămas fără nici o organizație polițienească și așa a trebuit să completeze acest gol prin organizarea polițiilor comunal salariate de comune, cari însă să fie îndrumate și conduse de o singură persoană, pentru a se putea lucra în mod uniform pe întreg județul, Având în vedere, că multiplele chestiuni ce privesc siguranța publică pretind înființarea și sistemizarea acestui post, Pentru aceste motive și în baza dreptului nostru asigurat de lege, Decidem: Art. 1. Înființăm la Prefectura județului Sălaj, postul de șef al Poliției județene cu atribuțiile ce se vor stabili de noi ulterior conform principiilor menționate mai sus. Art. II. Salarul șefului poliției județene va fi egal cu salarul stabilit pentru primpretori”, în *Gazeta oficială a județului Sălaj*, an I, 1 februarie 1945, nr. 3.

19. Se referă la membrii și simpatizanții Partidului Național-Creștin, condus de Octavian Goga și A.C. Cuza, aflat la guvernare între 28 decembrie 1937 și 10 februarie 1938 și la cei ai Gărzii de Fier; condusă de Corneliu Zelea Codreanu, aceasta era cunoscută și sub numele de Mișcarea Legionară, iar membrii ca legionari sau gardiști.

20. U.T.C. a fost reactivată după 23 august 1944. Se va autodizolva în iunie 1945, membrii săi fiind integrați în Ti-

neretul Progresist.

21. SJAN Sălaj, Fond Prefectura județului Sălaj, dosarul 1571/1945, f.2; prefectul numea și primarii (în ultima parte a anului, pe baza indicațiilor consiliului politic județean), iar printre motivele de înlocuire figurau și: neîncadrarea în concepția politică a guvernului, activitatea profascistă sau reacționară, ori izolarea de mase.

22. La 28 februarie 1945, prefectul Augustin Pinteza ordona ca întreaga suprafață arabilă a județului să fie în-sămânțată pentru a putea asigura aprovizionarea armateilor (războiul cu Germania, împotriva căreia lupta după 23 august 1944 și România, se va încheia la 9 mai 1945) și a populației civile, pentru aceasta fiind create comitete agricole comunale, în *Gazeta Oficială...*, nr. 5/1945; la 12 martie apare ordonanța nr. 7, „pentru desăvârșirea reformei agrare, semnată de noul prefect, Dr. Virgil Câmpeanu, care prevedea confiscarea tuturor moșiilor și pământurilor „fasciștilor, ale celor fugiți cu ocazia retragerii hitleriștilor, ale tuturor criminalilor de război și ale sabotorilor în-sămânțărilor de primăvară” (art. 1), precum și „toate pământurile din moșiile tuturor indiferent de naționalitate, cari trec peste 50 hectare (87 iugăre) și vor fi împărțite la țărani” (art. 2); executarea reformei agrare „se va face prin comitetele țărănești alese de satul întreg” (art. 6), în *Gazeta Oficială...*, nr. 6/1945.

23. Virgil Câmpeanu a fost numit prefect prin Decretul regal nr. 1095 din 11 aprilie 1945, dar a ocupat funcția, provizoriu, încă din martie 1945, în baza hotărârii Comitetului FND. Ordonanța din 12 martie 1945 a Prefecturii județului Sălaj privind reforma agrară a fost semnată de Virgil Câmpeanu în calitate de prefect. Își încheie mandatul, la cerere, la începutul anului 1946; vezi „Prefecții județului Sălaj...”, p. 65.

24. SJAN Sălaj, Fond P.C.R., Sălaj, dosar 1/1945, f. 9.

25. SJAN Sălaj, Fond Prefectura județului Sălaj, Dosar 2486/1945, f. 50-61.

26. Nici un membru de partid, cu astfel de funcție, în Primăria Zalău (doar Pop Vasile, ajutor de primar, era membru al Frontului Plugarilor); nu era membru de partid nici un pretor sau primpretor (toți figurau, însă, ca membri ai Apărării Patriotice). Cei din instanțele judecătorești (Tribunalul Sălaj, Judecătoriile mixte Zalău, Carei, Șimleu Silvaniei și Cehu Silvaniei, judecătoriile Crasna, Jibou și Tășnad) erau constituiți în sindicate, prin lege neputând face parte din organizații politice; la fel, nu erau membri de partid, funcționarii din Spitalul de Stat Zalău, Serviciul Sanitar al județului Sălaj, Serviciul Veterinar al județului Sălaj, preoții greco-catolici din Protopopiatul Zalău, cei din Protopopiatul Jibou, personalul bisericii ortodoxe române Zalău, preoții romano-catolici din județ; nici funcționarii cu acest rang din cadrul Inspectoratului Silvic, Oficiilor PTTR, Camerei agricole, Casei de Asigurări Sociale ori Inspectoratului școlar. Erau, prin urmare, doar cinci membri ai Partidului Comunist, din totalul de 194 de astfel de funcționari cu funcții de conducere.

27. Evreii aveau și organizațiile lor proprii. Actul de constituire și statutul „Grupării evreești a județului Sălaj cu sediul în Zalău și secțiilor sale din Șimleu-Silvaniei, Ji-

bou, Tășnad, Crasna și Cehu-Silvaniei, redactat în ziua de 4 Decembrie 1944 și înaintat nouă de către Dl. Dr. Gelman Ștefan, avocat, președintele grupării”, a fost aprobat de prefectul Augustin Pinteza la 5 februarie 1945 și publicat în *Gazeta oficială a județului Sălaj* din 15 februarie 1945.

28. SJAN Sălaj, Fond P.C.R., dosar 1, f. 30-31.

29. *Ibidem*, f. 41.

30. *Ibidem*, f. 33.

31. Începând cu raportul pe perioada 19 iulie-20 august 1946 statisticile cuprind din nou și cele două plăși, revenite la „organizația noastră județeană”, numărul raportat fiind de 6.980 membri, în SJAN Sălaj, Fond PCR, dosar 2/1946, f. 44.

32. Înscrierile se făceau, probabil, și în Sălaj, pe liste, nu individual: „Abia după ce putu să obțină și un guvern pentru dominarea țării, deci abia după 6 martie 1945, partidul comunist începu să-și câștige membri (...). Cum și graba și concurența erau mari, primiriile în partid nu se efectuau individual, așa cum prevăd legile lui de la înființare, ci pe bază de liste colective”, în Victor Frunză, „Istoria stalinismului în România”, Ed. Humanitas, București, 1990, pp. 204-205.

33. SJAN Sălaj, Fond P.C.R., dosar 8, f. 1-2.

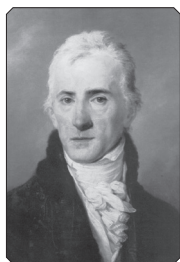
34. Partidul avea deja un local propriu, așa cum rezultă din rapoartele financiare ale comitetului județean pe lunile iunie, iulie și octombrie 1945, de asemenea păstrate la SJAN Sălaj (dosar 2/1945, f. 1-3.), din care reiese că nu se plătea chirie, cheltuielile partidului fiind compuse din salarii, întreținerea mașinii și transport și întreținerea localului (pentru care se alocau sumele cele mai mari; de ex. 1.052.321 lei în iunie și 1.924.890 lei în noiembrie 1945).

35. Vezi, integral, Procesul-verbal al conferinței județene, în SJAN Sălaj, Fond P.C.R., dosar 1, f. 14-16.

36. Prima conferință națională a partidului a început la 16 octombrie 1948; „Abia de la această dată, din octombrie 1945, se poate afirma că în România există, din nou, după foarte mulți ani, un partid comunist organizat și nu doar un cap în căutare de trup (...). Conferința Națională este importantă nu prin rezoluțiile ei, ci prin consfințirea formării partidului comunist de astăzi, cel în mâinile căruia Kremlinul a încredințat Țara”, în V. Frunză, *op. cit.*, p. 219.

37. Partidul Social Democrat a fost înființat în Sălaj la 5 februarie 1905 și reorganizat la 20 martie 1945. La 20 noiembrie 1945 avea în județ 72 de secțiuni, în care erau cuprinși 1.453 membri cu cotizația la zi, 2.500 de membri cu carnet, dar care nu cotizau și alți 2.144 înscrisi, dar încă nevalidați; președintele comitetului județean era Gheorghe Porumb, în SJAN Sălaj, Fond P.S.D., dosar 1, f. 1-3.

38. În raportul de activitate pe luna ianuarie 1946, Gheorghe Sabău oferă informații despre data numirii sale: „din încredințarea Regionalei PCR Oradea am preluat responsabilitatea secretarului politic al PCR Org. Jud. Sălaj cu data de 16 dec. 1945”, în SJAN Sălaj, Fond P.C.R., dosar 1/1946, f. 1; totuși, într-un chestionar din iulie 1946, la întrebarea: cine e secretar în prezent?, s-a răspuns astfel: „Sabău Gheorghe, învățător, de la 1.XII.1945, până atunci Coza Daniel, lăcătuș CFR (dosar/1946, f. 33).

Epistolar ardelenesc (1816): Scrisoarea 24

KAZINCZY Ferenc

(Continuare din numărul 135/aprilie 2016
al revistei „Caiete Silvane”)

Armăsarii din grajdul mare sunt dresați într-un manej acoperit. Priveliștea unor cai atât de frumoși, purtând în spinare un bărbat tânăr de 20 de ani, cu membre musculoase, cu fața înflăcărată, cu ochii scânteietori – un cavaler atât de experimentat! – impresionează. Dar atâta nu-i îndeajuns, prietene, ascultă-mă în continuare: pe acești cai minunați, un tânăr atât de chipeș și nu unul oricare, ci cel care în urmă cu doar o jumătate de ceas declama cu atâta simțire versurile lui Kleist, Berzsényi și Horațiu; un tânăr fecior, care stătea în prezența mamei sale iubitoare nu cu o frică de slugă, ci cu îngrijorarea sugerată de o cinstire dusă până la adorație, de parcă se temea să pășească doar ca să n-o deranjeze – și care încă îl iubea la fel de tare pe [pedagogul] Pataki. Să vezi un astfel de flăcău călărind acești armăsari regali, asta da bucurie! Rana de pe piciorul stâng nu se cicatrizase, dar, deși pantalonii îi erau încă pansați, nu l-a împiedicat să se urce pe cei mai frumoși bidivii. A extenuat patru-cinci dintre ei, i-a pus să sară peste un obstacol, uneori și peste câte două. Acum i-au adus-o pe Pajzán. Nici unul dintre armăsari nu l-a săltat precum această iapă cenușie și dacă Wesselényi n-ar fi fost un călăreț atât de experimentat ar fi trebuit să zboare din spinarea vijelioasei făpturi. Când a coborât din șa, stofa pantalonilor se pătase în dreptul genunchiului; își strânsese calul atât de puternic, încât îi țâșnise sângele prin pânză. Unii dintre cai au fost plimbați de grajdarul-șef, alții încercați de Farkas al nostru; unul sau doi au fost testați de argați, mai cu seamă de un tip mai în vârstă, pe care Wesselényi l-a găsit în regiunea Debreținului și l-a luat drept conducător de atelaj, l-a adus aici și l-a făcut cavaler de seamă. I-a domolit fără șa pe bidiviii ridicăți pe picioarele dinapoi.

Grajdul din Sălaj merită să fie prezentat înaintea Bibliotecii Teleky din Târgu Mureș, Batthyaneum-ului din Alba Iulia ori pinacotecii baronului Brukenthal, deoarece reprezintă de asemenea un edificiu cu care țara și întreg Ardealul se pot mândri.

Herghelea a fost întemeiată prin 1660 de Wesselényi Pál, bunicul bunicului lui Miklós cel viu de acum și a fost prețuită încă de pe atunci.

István, căpetenia stărilor generale, [guvernatorul Ardealului] fiul lui Pál, a asistat la norocosul început și și-a înnobilit herghelia cu iepe turcești și tătărești.

Fiii săi, Ferenc și István, au împărțit caii. István, bunicul Miklós-ului nostru, a importat armăsari din Napoli, cu intenția să ridice statura rasei turcești, dar

foarte curând și-a dat seama că nu se potrivesc cele două soiuri, ci doar se corcesc și a renunțat la ele.

Așa că a cumpărat cu 200 de galbeni de la generalul Brentano un armăsar de 28 de ani cu numele de Galant și paisprezece mânze de trei ani. Tatăl acestora a trecut Pirineii în anul când Carol al IV-lea a fost încoronat rege al Spaniei în Barcelona; aceștia au constituit sorgintea tuturor cailor din Jibou, atât pe linie paternă cât și maternă.

Văduva lui István, baroana Dániel Polyxéna, a sporit strălucirea hergheliei, deoarece s-a ferit de caii fără origine, a păstrat cu mare grijă, separat, rasele din Jibou; a condus cu conștiinciozitate și bune rezultate registrele; a finanțat îngrijirea și educarea cailor tineri. A angajat grajdari-șef cu știință, precum Grundel, cel care l-a învățat pe Miklós cel dispărut să călărească.

Miklós, pe atunci căpitan în regimentul de husari [comandat de contele] Bethlen, i-a adus în 1775 pe Monarch și Brillant, [doi] armăsari de sorginte spaniolă și un altul turc, din grajdurile regelui polonez.

Mai apoi, după ce i-a murit mama, l-a cumpărat în 1776 pe Ciceró, de la contele Johannes Haller din Gârbou, provenit din armăsarii și iepele spaniole ale împăratului Francisc.

În 1773, a cumpărat un armăsar cenușiu de patru ani pe nume Alexander, de la pariorul englez Hyam. În 1790, [a achiziționat] de la prințul [Wenzel Anton] Dominik Kaunitz un bidiviu spaniol numit Andáľuso, pe care tatăl prințului, fostul ministru, l-a adus de acolo.

În cele din urmă, a avut norocul ca în 1792 să facă rost de la contele Mikó de un pur-sânge arab pe nume Müzir.

În Jibou, n-au rămas urmași ai lui Monarch și Brillant. Ramurile hergheliei de acum sunt următoarele: 1. Galant sau Brentano, 2. Ciceró cel cumpărat de la Haller, 3. Andalusó-ul lui Kaunitz, 4. Alexander de la Hyam, 5. Müzir cel cumpărat de la contele Mikó.

I. Linia lui Brentano.

A doua și a treia generație: Galant, Superbó, Daru, Amicó, Kakas, Kedves, Bucephal, Jupiter, Daru – fiul lui Bucephal, Hannibál, Pajzán, Philosophus.

Doamna Wesselényi István l-a vândut pe Daru fratelui ei, baronul Dániel István și acest armăsar a devenit strămoșul hergheliei cândva celebre, acum cu totul risipite, a familiei Daniel.

Bucephal a împlinit 28 de ani în 1816. Spinarea i-a căzut, coama cândva de un galben palid i s-a albit acum – în 1805, când l-am văzut întâia oară, curgea după niște linii perpendiculare [pe sol], în ciucuri prelungi, ce aungeau

până la nivelul genunchilor; dar coama lungă și bogată de atunci, care îl acoperea în întregime pe călăreț când flutura [în galop], în prezent s-a rărit, s-a scurtat. Gâtul i s-a frânt, dar a rămas la fel de focos și, chiar la vârsta de 30 de ani, îi face de rușine pe cei tineri.

Philosoph, de culoare cenușie, măsoară 16 palme [notă: 1,68 m; înălțimea calului se măsoară la greabăn; o palmă de 10,52 cm are patru degete vienezee de câte 2,63 cm, iar trei palme constituie un picior de 31,56 cm]; este o capodoperă a artei dresajului, deoarece poartă faima unui armăsar semet; ca rezultat al excelentelor stagii de pregătire, bine cumpănite de Wesselényi, a devenit unul dintre preferații săi.

Jupiter, cafeniu, murg, frumos, se remarcă prin gâtul de lebădă.

Hannibál, fratele lui Jupiter, de la fata lui Caesar cu numele de Kedves.

Pajzán, o iapă fumurie. Un dresaj perfect, plutește la trap, are mișcări tropăitoare, e într-atât de neobosită încât îi farmecă pe toți privitorii.

Amico, preferatul lui Miklós cel dispărut, pe vremea când a slujit în armată. Deosebit de instruit. A străbătut Polonia și Silezia. A murit la treizeci de ani, fără nici un semn de paralizie.

Kedves, calul cel mai bine dresat din Jibou. Miklós-tatăl a folosit-o ca Miklós-fiul să înceapă a deprinde arta manejului. A murit în 1813.

II. Linia lui Ciceró.

Fiii lui sunt Caesar, primul dintre toți, Csinos, tânărul Ciceró căruia îi place să se cabreze, tânărul Caesar, fiul primului și fratele său Armidor, cenușiu, de culoarea unei știuci; și preafrumoasa iapă Madár, devenită celebră ca urmare a dresajului impecabil.

Primul Caesar, eternul giuvaer al Jiboului, ba chiar al întregului Ardeal, a fost invidiat de întreaga străinătate. A murit în 1804.

Scipio, fiul lui Armidor și Spagnolá; la fel de frumos ca și taică-său, dar cu mult mai înalt.

III. Linia lui Andaluso.

Andaluso cel Tânăr, Tüzes, Spagnioló, Superbo, Ráró și iapa Spagniolá.

Spagniolá. Această iapă cenușie nu părea să facă parte dintre caii deosebiți, dar a fâtat niște fii foarte frumoși. Conte Karolyi József a oferit 700 de galbeni pentru ea, dar Wesselényi, deși erau prieteni la cataramă, n-a acceptat s-o lase să părăsească grajdul.

IV. Linia lui Alexander

Fox, Pitt Admirál, Eclips, Alexander cel tânăr; plus Fanny și Jenny. (În 1816, l-am cumpărat pe Bruce, minunatul fiu al lui Eclips, ca să-l dau drept dar altcuiva.)

V. Linia lui Müzir

Dintre urmașii lui, a rămas doar Almanzor; ceilalți au fost vânduți sau au pierit. Are doar 14 palme. De culoare cenușie. Nici zeul Neptun n-ar fi putut crea unul mai frumos, iar herghelia din Kochlan, a cărei sorginte

a fost urmărită până în vremea lui Solomon, ar fi dorit să aibă un astfel de fiu cu care să se mândrească. Almanzor s-a îmbolnăvit de plămâni în 1816 și dacă iepele arăbești n-ar fi fâtat în primăvară un mânz, acum i-ar fi dispărut sămânța, cu toate că zămislise multe iepe în herghelie.

Grajdul de pe deal, 1816

Superbo, fiul lui Spagniolá. Zoroaster, fiul lui Jupiter. Jupiter (acum în proprietatea contelui Bethlen Ádám), Armidor (acum în Berchieș-Cluj, în proprietatea lui Bethlen Imre). Scipio, fiul lui Armidor. Büszke, fiul lui Büszke, Bucephal, fiul lui Daru, s-a stins. Tibár, fiul lui Jupiter. Kakas, fiul lui Kakas cel bătrân, Andaluso, fiul lui Andaluso cel bătrân. Eclips, fiul lui Alexander. Arioso, fiul lui Andaluso cel bătrân. Almanzor, fiul lui Müzir. Daru, fiul lui Bucephal. Philisoph, fiii lui Pomposo, armăsari toți, aflați în stânga, privit din partea de la intrarea în grajd dinspre manejul acoperit.

În dreapta stăteau următorii: General, Alexander, Mariandel, iapă pur-sânge englez din prima generație. Lámpás, fiica lui Alexander. Pajzán, fata lui Kakas (la contele Kendefi Ádám). Ráró, fiul lui Tüzes, castrat (la contele Kendefi). Batallador, fiul lui Bucephal, Astéreon, fiul lui Kedves. Oszkár, fiul lui Daru. Caesareon, fiul lui Jupiter.

Dincolo de aceștia se aflau cei patru armăsari negri ai castelanei: Pajzán, Bujtos, Pajkos, Holló; și cele două „hermeline” de înhămat: Kohó și Lizi.

Cei douăzeci de armăsari, trei iepe și un castrat se aflau în grija grăjdarului-șef, fostul locotenent de ulani van Weiss Friedrich, în afară de călăreți, opt feciori și doi indivizi; iar de cei șase cai de atelaj se îngrijeau vizitii respectivi.

Grajdul de jos cuprinde cai la fel de frumoși, gata învățați sau în curs de dresare.

Văduva a respectat dorința soțului, astfel că a predat grajdurile și caii fiului ei.

Nu există nici un cal în Jibou, a cărui genealogie să nu fie cunoscută, iar sângele raselor este păstrat pur, astfel încât cel care cunoaște deosebiriile dintre cele cinci tipuri, poate ghici neamul din care se trage în cazul fiecăruia.

Pe coapsa stângă, caii poartă blazonul Wesselényi, sirena cu o floare în mână, nicidecum inițiala numelui de familie.

Cei care nu se pricep la cai bârfesc pe nedrept primul dintre grajdurile din Ardeal; ei susțin că produce cai scunzi. E adevărat ceea ce spun, dar rea-voința se preschimbă în laudă. Cu excepția soiului englezesc, foarte puțini cai depășesc 15 palme – înălțimea [obișnuită] se situează între 14 și 15 palme. Wesselényi și-a propus să crească bidivii, nu căruțași; caii de curse corespund standardului solicitat și cei de 15 palme sunt destul de mari ca să poată fi înhămați. Multe dintre hergheliile ardelenesti și-au pierdut importanța tocmai deoarece seniorii au importat armăsari napolitani, unii chiar [lipițani] din Styria (Austria) și au plodit numai corciturii. Wesselényi n-a amestecat rasele care nu se potriveau și

n-a sacrificat frumusețea în detrimentul staturii înalte.

Miklós, fiul și unicul copil [rămas în viață] al lui Miklós, a pornit în străinătate în luna februarie a anului 1822 împreună cu contele Széchenyi István, căpitan [activ], fiul marelui Széchenyi Ferenc, ca să viziteze Londra și Parisul, iar din Anglia l-a adus pe armăsarul Cato, cafeniu-închis, de 15 palme și trei degete înălțime. S-a născut în 1809, în grajdul lordului Stawel (General Studbook, vol. II, pag. 133). Tată i-a fost Sancho, iar mamă Gipsy. Tatăl lui Gipsy s-a numit Trumpator, fiul lui Conductor, iar acesta a fost nepotul lui Matchim, al doilea nepot al lui Cade. Cade s-a tras din

tatăl pur-sânge arab Godolphin (vol. I, pag. 169). Sancho, mama lui Gipsy, a provenit din Herob și fiica lui Snap, care a fost nepotul lui Childers (vol. II, pag. 342). Tată i-a fost Don Quixot, din mama Highflier (vol. I, pag. 155); Don Quixot a fost fiul lui Chaunters și nepotul lui Eclips (vol. I, pag. 86).

Traducere de Györfi-Deák György

Text sursă:

http://mtdaportal.extra.hu/books/kazinczy_ferenc_erdelyi_levellek_2.pdf

Cronica discului

Soul Asylum – Change of Fortune

Daniel MUREȘAN

Poate vă mai amintiți de punkerii (ziceam noi pe atunci) de la Soul Asylum, care au lovit după Revoluție cu albumul *Grave Dancers Union*. De fapt, era un amestec de punk cu rock alternativ ce venea din Minnesota. Au urmat ani de căutări continue, schimbări dese de componență, curente muzicale efemere. Singurul care nu a părăsit corabia a fost chitaristul și vocalistul Dave Pirner, un muzician care a experimentat permanent, însă fără să devieze de la linia alternativă.

Change of Fortune este cel de-al unsprezecelea album al trupei, un album plin de surprize plăcute. Discul este deschis de piesa *Supersonic*, plină de energie și optimism. Urmează *Can't Help It*, o compoziție funk cu un riff de chitară ascuțit, ce pune în evidență măiestria instrumentiștilor. Trecem mai departe la *Doomsday*, unde teama de necunoscut pune stăpânire pe ascultător. Inflexiunile vocale ale lui Pirner sunt ca în vremurile bune, piesa fiind o bijuterie a genului. O piesă foarte interesantă este *Ladies Man*, melodia începând într-o manieră pop, progresând spre alternativ în același ritm cu versurile. O frumoasă combinație de retro, electronic și alternativ.

Nu am să dezvălui celelalte piese ale albumului, lăsându-vă să descoperiți un disc plin de viață, însuflețit de neobositul Dave Pirner. Interesant la noul produs Soul Asylum este revenirea la hardul alternativ hibrid, dar nu printr-un tempo old, ci printr-o sumedenie de pigmentări pop și R&B, toate acestea îmbrăcate de inconfundabilul stil alternativ. Chitare cu aromă de Led Zep, influențe funky, într-un aranjament de excepție. Chitaristul Justin Sharbono și basistul Winston Roye s-au adaptat foarte bine, iar bateristul Michael Bland a adus diversitate ritmică în trupă. Albumul nu este unul comercial, fiind departe de succesele anilor '90. Soul Asylum este una dintre cele mai bune trupe de rock alternativ din ultimele trei decenii și a ajuns la o etapă superioară: cea a experimentării! Și o face al naibii de

bine! Acestea fiind spuse, eu acord albumului 4 din 5 stele.

Tracklist

1. „Supersonic”
2. „Can't Help It”
3. „Doomsday”
4. „Ladies Man”
5. „Moonshine”
6. „Make it Real”
7. „When I See You”
8. „Dealing”
9. „Don't Bother Me”
10. „Morgan's Dog”
11. „Change of Fortune”
12. „Cool”

Entertainment One 2016

Discografie:

- Say What You Will, Clarence... Karl Sold the Truck (1984)
- Made to Be Broken (1986)
- While You Were Out (1986)
- Hang Time (1988)
- And the Horse They Rode In On (1990)
- Grave Dancers Union (1992)
- Let Your Dim Light Shine (1995)
- Candy from a Stranger (1998)
- The Silver Lining (2006)
- Delayed Reaction (2012)
- Change of Fortune (2016)

Componență Soul Asylum:

- Dave Pirner – voce, chitară
- Justin Sharbono – chitară
- Winston Roye – bass
- Michael Bland – baterie

Victor Deleu și participarea sălăjenilor la Expoziția Generală a României (1906)

Marin POP

Acum 140 de ani, pe data de 25 mai 1876, în satul Pericei vedea lumina zilei Victor Deleu, una din marile personalități care își au originea în *Țara Silvaniei*. Era nepotul revoluționarului pașoptist Iacob Deleu și fiul lui Daniel Deleu, notar în localitățile Siciu și Pericei. Din păcate, tatăl său a decedat la vârsta de 52 ani, în anul 1896, iar soția sa, Iuliana Cosma a rămas cu șase copii: Cassiu, născut în anul 1869; Regina, născută în anul 1870, căsătorită cu preotul Alexandru Sima, tatăl maestrului Ioan Sima; Victor, născut în 1876; Ioan, născut în anul 1877; Cornelia, născută în 1880, căsătorită cu inginerul agronom Lazăr Maior din Pericei și mezina familiei, Sabina, născută în anul 1882, căsătorită cu Nicolae Munthiu, originar din Răhău (Alba), reputat economist.

Fiind apropiați ca vârstă, Victor și Ioan Deleu au fost dați la școală în același an. Cursurile școlii primare le-au urmat în satul natal, Pericei, în perioada 1883-1887, după care au fost înscriși la Liceul minoritar romano-catolic din Șimleu, pe care l-au absolvit în anul 1891. Pentru cursurile liceale superioare au fost înscriși la Colegiul reformat evanghelic din Zalău, unde au urmat clasele V și VI de liceu. De aici pleacă în urma unui conflict pe teme naționale, pe care Victor Deleu l-a avut cu un profesor. Clasa a VII-a de liceu au urmat-o la Liceul greco-catolic românesc din Blaj, primul trimestru al clasei a VIII-a de liceu la Școala medie română greco-ortodoxă din Brașov și ultimele două trimestre la Gimnaziul superior greco-catolic din Beiuș, unde au și absolvit, în anul 1895.

După bacalaureat, drumurile școlarizării celor doi frați se despart. Pe data de 16 septembrie 1895, Victor Deleu s-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din Budapesta, iar Ioan Deleu la Academia Comercială din Gratz¹.

La data de 31 mai 1900, Victor Deleu a absolvit cursurile facultății, iar la 31 octombrie se înscrie în Baroul Avocaților Oradea, ca stagiar la George Maior, avocat în Pericei, tatăl cumnatului său, Lazăr Maior. Își continuă examenele, iar în primăvara anului 1902, după susținerea tezei este promovată doctor în Drept al Universității din Cluj.

În vara anului 1902 este încorporat în armata austro-ungară, în cadrul unui regiment de infanterie, alcătuit preponderent din români, care avea garnizoana în Viena, capitala Imperiului dualist austro-ungar. De aici a fost trimis la școala de ofițeri în rezervă de infanterie.

După îndeplinirea serviciului militar, Victor Deleu decide să-și continue stagiul avocațial în orașul Arad, care era un important centru cultural și politic al românilor transilvăneni. Cei doi ani petrecuți la Arad, între 1903-1905, au reprezentat pentru el o școală utilă, o nouă călire și pregătire în slujba nației române².

Concediul de odihnă al anului 1904 și-l petrece în satul natal, Pericei. Aici își dă seama de situația financiară precară în care a ajuns familia sa, din cauza ghinionului pe care l-a avut fratele său mai mare, Cassiu, în încercarea de a înființa o fermă model, pe proprietatea familiei, la Pericei și Siciu. În doar câțiva ani, în urma unor epidemii i-au murit toate animalele. În plus, au fost și câțiva ani secetoși. Având credite angajate la mai multe bănci, cu ajutorul cărora a achiziționat utilaje moderne, a intrat în incapacitate de plată și a falimentat.

Pe plan politic, Victor Deleu observă situația dificilă a românilor din zona Șimleului, care nu aveau nici un candidat la alegerile parlamentare. Pe când se afla în concediu, în iulie 1904, Victor Deleu, secondat de câțiva tineri români entuziaști, organizează la Șimleu o petrecere dansantă. Ziarul șimleuan „Gazeta de Duminecă” sublinia că „la petrecerea aranjată de tinerimea noastră în folosul bisericii din Șimleu, s-au adunat un număr foarte frumos de oaspeți și din părțile cele mai îndepărtate ale Sălajului”. În încheiere, mulțimea tinerilor organizatori: „Ne exprimăm mulțumirea comitetului aranjator în frunte cu domniilor: dr. Victor Deleu, dr. Ioan Suci, Valer Ostate, Simion Barboloviciu (fiul vicarului Alimpu Barboloviciu – n.n.), Augustin Mircea și ceilalți pentru seara plăcută ce ne-au câștigat”³.

Având în vedere motivele enumerate mai sus, Victor Deleu decide să se reîntoarcă în Șimleu și să se dedice trup și suflet cauzei românești, alături de frații săi, Cassiu și Ioan, de cumnații Alexandru Sima, preot în Pericei, Nicolae Munthiu, transferat la banca „Silvania” din Șimleu, Lazăr Maior, inginer agronom și o serie de tineri sălăjeni entuziaști.

În zilele de 28, 29 aprilie și 1 mai 1905, Victor Deleu și-a susținut cu brio, la Budapesta, examenul de avocat, iar pe data de 20 mai 1905 a fost înscris ca avocat definitiv în cadrul Baroului Avocaților Oradea⁴.

Stabilirea tânărului avocat la Șimleu era anunțată și în coloanele ziarului românesc „Gazeta de Duminecă”

necă”, care apărea în urbea de la poalele Măgurii Silvaniei, în articolul „Avocat nou în Șimleu”, făcându-i, totodată, reclamă în rândul populației românești: „Cu bucurie vestim că în săptămâna aceasta inteligența română din Șimleu iarăși s-a înmulțit cu un membru folositor.

Domnul dr. Victor Deleu, simpaticul fiu al Sălajului, adecă și-a deschis cancelaria advocațională în Șimleu. Localul cancelariei domnului Deleu este în casele domnului dr. Iuliu Maniu, față cu scalda de vapor (baia de aburi – n.n.).

Românii cari își cearcă dreptul dela judecătoria deci, lăsând pe advocații străini, se pot îndrepta către domnia sa cu toată încrederea”⁵.

Întors la Șimleu, rolul lui Victor Deleu în cadrul luptelor naționale devine tot mai important. Generația sa îl recunoaște ca lider, iar fruntașii politici cu state vechi în cadrul Partidului Național Român îl pregătesc pentru a deveni un lider de marcă al românilor din zona Șimleului.

În urma decesului redactorului responsabil al ziarului „Gazeta de Duminecă”, Ion Pop Reteganul, proprietarul-editor al ziarului, Ioan P. Lazăr, îi propune lui Victor Deleu această funcție, având în vedere faptul că venea de la Arad, un centru cu tradiție jurnalistică românească, domeniu în care a activat și se simțea familiar. Ajuns redactor responsabil, Victor Deleu l-a convins pe Ioan P. Lazăr să schimbe profilul ziarului din Șimleu, din ziar de informație locală și propagandă culturală, în organ politic românesc independent, în fapt o adevărată platformă politică a românilor sălăjeni.

În perioada 1905-1910 Victor Deleu a activat ca redactor responsabil al prestigiosului ziar românesc din Șimleu, asupra căruia și-a pus propria amprentă, imprimându-i o direcție politică fermă, de luptă pentru afirmarea națională, economică și culturală a românilor sălăjeni. A fost secondat cu brio și de către fratele său, Ioan Deleu, care avea vădite înclinații jurnalistice și în domeniul literaturii.

În această perioadă de restriște pentru românii sălăjeni, Victor Deleu a fost liderul mișcării naționale românești din zona Șimleului. În această calitate a participat la alegerile parlamentare din anii 1910 și 1911, în circumscripția electorală a Șimleului. A fost, însă, învins, datorită violențelor autorităților austro-ungare și a falsificării alegerilor în favoarea candidatului guvernamental, la fel s-a întâmplat și cu George Pop de Băsești în circumscripția electorală Cehu Silvaniei, la alegerile parlamentare din 1905 și 1906.

Un moment deosebit pentru întreaga suflare românească l-a reprezentat organizarea Expoziției generale a României, la București, în anul 1906. Organizatorul și motorul acțiunii de adunare a pieselor și alcătuirea unei expoziții cu obiecte reprezentative pentru civilizația și cultura românească din Țara Silvaniei a fost Victor Deleu. Cu toate piedicile autorităților

Conducerea ziarului „Gazeta de Duminecă” (1906): de la stânga la dreapta: Dionisie Stoica, Ioan Pop Lazăr și Victor Deleu (sursa S.J.A.N. Sălaj, Fond Colecția familială Deleu).

austro-ungare, în cele din urmă s-a reușit trimiterea obiectelor la București și etalarea lor în cadrul expoziției jubiliare, bucurându-se de un real succes, drept dovadă medaliile primite de către sălăjeni.

În anul 1906 se împlineau optsprezece secole de la cucerirea Daciei de către romani și începutul procesului de romanizare. Tot în 1906 se împlineau 40 de ani de domnie glorioasă a regelui Carol I, care a fost adus în țară de marele om politic Ion Brătianu și a depus jurământul de credință față de statul român în ziua de 10 mai 1866. De asemenea, se împlineau 25 de ani de când România a fost proclamată Regat, iar principele Carol a devenit primul rege al României, în anul 1881.

Pentru a marca aceste evenimente deosebite din istoria poporului român, Parlamentul României a hotărât să organizeze o expoziție națională, care să demonstreze străinătății stadiul de dezvoltare la care ajunsese România.

Cu toate că avea un caracter național, expoziția a cuprins și câteva pavilioane străine, cum au fost cele ale Austriei, Ungariei, Italiei, Elveției, Franței, Germaniei și Comisiei Europene a Dunării, de la a cărei înființare se împlineau 50 de ani. Congresul de Pace de la Paris din anul 1856 și înființarea comisiei dunărene a însemnat intrarea Principatelor Române în Europa.

Expoziția a fost organizată la București, pe Dealul Filaretului și a pornit de la o idee mai veche, datând din anul 1894, de a deseca și transforma câmpia mlăștinoasă a Filaretului într-un parc. Marele om politic Take Ionescu a reluat ideea și propunea, în anul 1905, transformarea Câmpiei Libertății (cum se numea în anul 1848) într-un parc național, în care să fie organizată expoziția jubiliară. Ea a fost organizată în mai puțin de un an și a presupus eforturi tehnice deosebite din partea arhitecților și inginerilor români. Lucrările pentru amenajarea pavilioanelor și diferitelor clădiri au fost încredințate arhitecților Ștefan Burcuș și Victor G. Stephănescu, ajutați de alți ingineri și arhitecți. Lucrarea a presupus efectiv transportul

și nivelarea a 575.000 m³ de pământ, pe o suprafață de 41 ha. Construcțiile au ocupat 35.000 m². Au fost plantați 4.206 arbori mari și peste 90.000 de brazi și copaci de pădure mici. Astfel, ministrul Lahovary spunea pe bună dreptate în momentul inaugurării expoziției, printre altele: „Am tăiat dealuri, am secat bălți, am umplut o vale, am săpat un lac mare și în mai puțin de un an am scos la lumină parcul și clădirile expoziției”⁶.

Comisar general al expoziției a fost numit savantul român Dr. Constantin I. Istrati (1850-1918), care a cerut și concursul românilor aflați sub stăpânire străină. El s-a adresat Comitetului Central al Astreii, care avea sediul la Sibiu.

Ziarul șimleuan „Gazeta de Duminecă” anunța structura pe care urma să o aibă pavilionul organizat de către românii transilvăneni: „I. Situația etnografică; II. Locuințele poporului nostru; III. Industria de casă; IV. Portul și obiceiurile poporului nostru; V. Agricultură; VI. Industria; VII. Istoria poporului nostru; VIII. Știința și literatura; IX. Secțiunea retrospectivă; X. Artele frumoase; XI. Industria de artă; XII. Biserica ortodoxă română; XIII. Biserica unită română; XIV. Școlile române; XV. Instituțiunile noastre culturale; XVI. Băncile române”.

Pentru o bună organizare a sălăjenilor, în vederea participării la expoziție, conducerea despărțământului Șimleu al Astreii a ales un Comitet de organizare, alcătuit din următorii fruntași sălăjeni: Maria Cosma n. Dragoș, președinta Reuniunii Femeilor Române Sălăjene (RFRS), soția lui Andrei Cosma, Emilia Pop Mărcuș, Veronica Boroș, Eugenia Barboloviciu, Lucreția Sima, soția protopopului din Sângeorzul de Meseș, Vasile Pop, Laura Dr. Pop, soția lui Gheorghe Pop de Oarța, George Pop de Băsești, președintele Partidului Național Român din Transilvania, Alimpiu Barboloviciu, vicarul greco-catolic al Silvaniei, Andrei Cosma, Gavril Trif, Vasile Pop, Dr. Victor Deleu, Dr. Coriolan Meseșian, Ioan P. Lazăr, Ioan Deleu, Teodor Pop din Ortelec, protopop greco-catolic al tractului Bred, Vasile Pop, protopop greco-catolic din Sângeorzul de Meseș, Matei Moldovan, preot în Agrij, Augustin Vicaș, protopop în Hidig (Măierîște), Vasile Pățaș, preot în Hotoan, L. Oros, pretorul plasei Tășnad, Dr. Coriolan Steer, avocat în Tășnad și Vasile Simboan, fierar în Șimleu Silvaniei. Președinte al comitetului a fost numit vicarul Alimpiu Barboloviciu, iar secretar Victor Deleu⁷. În realitate, vicarul era președinte onorific al comitetului, iar cel care s-a ocupat efectiv de buna organizare a expoziției a fost tânărul avocat Victor Deleu.

Pe data de 6 februarie 1906 are loc o ședință a noului comitet organizatoric, în cadrul căreia s-a hotărât ca pentru obținerea obiectelor din cadrul secțiunilor VII și XI ale *Expoziției generale române din București*, să ceară ajutorul publicului român din cadrul despărțământului șimleuan al Astreii. Apelul era

făcut prin intermediul singurului ziar românesc din Sălaj, „Gazeta de Duminecă”. Iată ce se spunea în apel: „Apelăm deci la toți Românii de pe teritoriul acestui despărțământ, cari posed acte, documente și chipuri de interes pentru istoria noastră politică; mai departe: portrete, reliqui (relicve – n.n.) de ale bărbaților noștri, care s-au distins pe teren politic, științific, literar, economic sau cultural, preste tot obiecte de interes pentru istoria noastră culturală; precum și bani vechi (monede romane) să binevoiască a le trimite până în 20 Martie a.c. (1906 – n.n.) secretariatului comitetului local, Dr. Victor Deleu, avocat în Șimleu, pe lângă declarația, dacă acele obiecte doresc a li să reînapoia după încheierea Expoziției, ori au dorința de a le dona muzeului din București ori celui din Sibiu.

Suntem ferm convinși, că publicul nostru, încălzit de marea cauză, va încerca tot posibilul ca la expozițiunea amintită reputația despărțământului nostru să rămână salvată și va conlucra ca participarea noastră la Expozițiunea generală română din 1906 să devină o demnă manifestațiune națională”⁸. Apelul este semnat de către vicarul Silvaniei, Alimpiu Barboloviciu, în calitate de președinte al comitetului de organizare și Victor Deleu, secretarul comitetului, cel care se ocupa de fapt de bunul mers al organizării expoziției.

Comitetul de organizare a luat decizii importante în cadrul ședințelor sale din 28 ianuarie și 6 februarie, care erau aduse la cunoștință publicului, prin intermediul ziarului șimleuan. Astfel, aflăm că s-a discutat și hotărât programul de acțiune pentru a aduna obiecte pe secțiuni. Pentru secțiunea etnografică: a) fotografia satului Bocșa, cu monumentul ridicat în memoria marelui înaintaș Simion Bărnuțiu; b) fotografia satului Guruslău și a câmpului unde Mihai Viteazul a câștigat bătălia din 3 august 1601, împotriva lui Sigismund Báthory; fotografia satului Moigrad. Pentru secțiunea dedicată locuințelor țărănești s-a hotărât căutarea a trei fotografii din zone diferite ale despărțământului șimleuan. De secțiunea industriei de casă urma să se îngrijească R.F.R.S. prin colectarea de obiecte. Secțiunea portul și obiceiurile urma să fie combinată cu secțiunea caselor țărănești. La secțiunea Agricultură se puteau pune la dispoziție grâu, orz, ovăz, porumb, vin și tutun. La secțiunea Industrie urma să participe fierarul Vasile Simboan din Șimleu, cu o inscripție de fier, o piua în miniatură și o pălărie de paie. Pentru secțiunea Istoria politică s-a publicat un apel către publicul român sălăjean. De asemenea, urmau a fi trimise imagini cu monede romane descoperite pe Măgura Șimleului. La secțiunea Știință și literatură urmau a fi trimise următoarele cărți și reviste: *Gramatica Maghiară-Română*, autor A. Cosma; *Aritmetica*, de Gavril Trif; *Carte de rugăciuni*, de Vasile Pățaș; *Scrierile profesorului Victor Rusu*; exemplare din „Gazeta de Duminecă” și „Păstorul Sufletesc”. Pentru secțiunea retrospectivă s-a

hotărât trimiterea fotografiilor fondatorilor sălăjeni Dr. Ioan Nichita, Demetriu Suci, George Filep, Ioan Galliani, Vasile Marinceș și Szilágyi. Biserica greco-catolică urma să trimită o fotografie a bisericii din Cizer, în combinație cu secțiunea dedicată caselor țărănești și datelor istorice. Pentru secțiunea dedicată școlilor a fost lansat un apel protopopilor de pe teritoriul despărțământului, de asemenea, către băncile românești, care reprezentau ultima secțiune a expoziției. În finalul articolului, Alimpiu Barboloviciu și Victor Deleu subliniau faptul că acesta era, în linii mari, programul de acțiune al comitetului organizator și că el se putea extinde și asupra altor obiecte sau secțiuni, dacă în decursul activității sale comitetul va avea ocazia de a primi și alte obiecte de interes pentru vizitatorii expoziției⁹.

Conducerea R.F.R.S. și a despărțământului Șimleu al Astei făceau un apel către toți sălăjenii să grăbească trimiterea obiectelor destinate expoziției din București, pentru a nu intra în criză de timp. De asemenea, ziarul șimleuan informa publicul că obiectele care urmau să fie trimise la București vor fi expuse câteva zile și la Șimleu și vor putea fi vizionate de public¹⁰.

Membrii Comitetului local al despărțământului șimleuan erau convocați de către vicarul Alimpiu Barboloviciu și Victor Deleu pentru a realiza o trecere în revistă a obiectelor care se adunaseră pentru expoziția de la București¹¹. Tot prin intermediul ziarului șimleuan se anunța că la președinta R.F.R.S., Maria Cosma, soseau zi de zi „lucruri femeiești de o frumuseță admirabilă cari numai cinste ne vor aduce”. Cei care nu trimiseseră încă obiecte erau rugați să o facă în timp util¹².

Intuind amploarea manifestărilor naționale românești care se pregăteau pentru expoziția de la București, autoritățile austro-ungare au trimis o scrisoare Comitetului de conducere al Astei, la Sibiu, prin care anunța că era oprită participarea Astei ca societate culturală separată la expoziția jubiliară. Se permitea expunerea obiectelor doar în cadrul pavilionului unguresc¹³.

Întrunit de urgență la Sibiu, Comitetul de conducere al Astei dădea publicității, sub semnătura lui Iosif Sterca Șuluțiu, președinte, următorul comunicat: „În conformitate cu deciziunea Comitetului-central Nr. 68 din 19 Martie a.c. se aduce la cunoștința despărțământelor «Asociațiunii» și a publicului român, la care aceasta s-a adresat în afacerea Expozițiunii generale române din București, că dl. ministru de interne, prin ordinațiunea sa nr. 146/1906 din 13 Martie a.c., a oprit «Asociațiunea» dela aranjarea și înzestrarea pavilionului Românilor din Ungaria în partea etnografică a expozițiunii, și că Comitetul-central, deși convins că aceasta ordinațiune nu are nici o bază legală de drept, – totuși, spre a nu espune «Asociațiunea» la alte neplăceri mai grave, –

Grup de tineri români din Șimleu-Silvaniei în 1906
(de la stânga la dreapta): Nicolae Gogan, Ioan P. Lazăr,
Victor Deleu (în mijloc, stând pe scaun), Alexandru Maier
și Alexandru Alesuțan (sursa: S.J.A.N. Sălaj,
Fond Colecția familială Deleu).

a decis sistarea acțiunii începute și a încunoștiințat Comisariatul general al expozițiunii despre această hotărâre”.

În același timp, Dr. C. Diaconovich, delegatul comisariatului expoziției din București, însărcinat cu conducerea lucrărilor pentru pavilionul românilor din Imperiul austro-ungar, anunța hotărârea abuzivă a guvernului, dar ruga despărțământele Astei să continue lucrările începute și să aștepte avizul comisariatului general, „care fără îndoială va lua în timpul cel mai apropiat dispozițiunile necesare, ca acțiunea sistată din partea «Asociațiunii» să se continue pe altă cale și ca Românii din Ungaria să nu rămână nereprezențați în partea română a expozițiunii”. Până în momentul în care se găsea o soluție, ruga despărțământele să se adreseze lui personal, pentru orice informații, la Sibiu.

La fel, ziarul șimleuan, care publica aceste două comunicate, făcea apel către românii sălăjeni care adunaseră obiecte să fie pregătiți și să aștepte ordinele venite de la București¹⁴.

Conducerea R.F.R.S. anunța primirea unor obiecte „de mare valoare” din partea unor distinse femei sălăjene, soții sau fiice de preoți: Valeria P. Papp (Domnin), Emilia Criste (Giurtelec), Veturia Dragomir (Lupoia), Maria Simion (Drighiu), Eugenia Butean (Supurul de Sus) și Lucreția Sima (Sâg)¹⁵. De asemenea, au trimis obiecte domnișoarele Tămaș din Popești (Bihor), iar directoratului despărțământului șimleuan al Astei i-au fost trimise o serie de artefacte de mare valoare (săbii, lănci, monede, puști etc.) din partea eruditului preot din Agrij, Matei Moldovan¹⁶.

Pentru a preveni un scandal internațional, ministrul de Interne ungar a adresat o scrisoare Comitetului central al Astei, prin care anunța că „este învoit ca Asociațiunea sau alte societăți să împrumute obiectele ce le posed Comisariatului general în scopul de a le espune și ca particularii să participe la expozițiune”. Așadar, se permitea expunerea doar ca particulari și

nu ca societate culturală românească. De asemenea, cerea să nu fie expuse obiecte „de caracter demonstrativ contra statului ungar”¹⁷.

Datorită importanței istorice deosebite a evenimentului, organizatorii expoziției de la București au realizat și pus la vânzare o medalie aniversară, care reprezenta cei 1800 de ani de viață românească pe aceste teritorii. Medalia de bronz costa un leu, de aluminiu tot un leu și de cupru un leu și 50 de bani¹⁸.

În același timp, Dr. Istrati, comisarul general al expoziției anunța, prin intermediul presei, că vernisarea expoziției nu va mai avea loc pe data de 14 mai 1906, așa cum fusese preconizat. Era înaintată, ca dată orientativă, ziua de 1 iunie. Mai existau încă pavilioane care se aflau în construcție, iar obiectele nu puteau fi expuse decât după definitivarea lor¹⁹.

Cu toate interdicțiile venite din partea autorităților austro-ungare, Comitetul sălăjean de organizare a expoziției, aflat sub conducerea lui Victor Deleu și-a continuat activitatea și a reușit să finalizeze listele cu obiectele care urmau să participe la Expoziția generală din București, moment important de afirmare a identității românești.

Datorită faptului că autoritățile au interzis organizarea unui pavilion expozițional al Astrei, s-a ales varianta ingenioasă ca obiectele să fie trimise de către „particularii” Victor Deleu și Coriolan Meseșianu, delegatului comisariatului general din București pentru provinciile românești de dincoace de Carpați, Dr. C. Diaconovich, la Sibiu. Așadar, acesta urma să participe la expoziție, oficial, ca persoană particulară. În fapt, el a participat tot cu obiectele adunate de Astra.

Sub rezerva proprietății și cu condiția de a le fi înapoiate după închiderea expoziției, românii sălăjeni au trimis lui Diaconovich următoarele obiecte:

1. Din partea preotului Matei Moldovan din Agrij: a) 9 monede de aramă și argint din timpul împăraților Antoninus, Maria Tereza sau a principelui Sigismund Báthory, descoperite pe teritoriul localității Bozna; b) mai multe piese de armament roman (un vârf de lance, de săgeată, săgeată de fier, spadă de bronz, o suliță gotică); c) sabie și teacă având inscripția „Vincere aut mori” și un cap de turc imprimat; d) sulița țaranului Danciu, folosită în timpul Revoluției de la 1848; e) „Protocolul vicariatului greco-ortodox din Sibiu”, din anul 1780; f) o cazanie (imitație de tipar), din anul 1847-48; g) două diplome preoțești de pe vremea episcopului Novacovici, din anul 1762; h) un manuscris al preotului Mihai Moldovan din Cicud din anul 1820; i) diplomă pentru credincioșii din Agrij, de la împăratul Ferdinand I.

2. Vasile Pop, avocat în Șimleu Silvaniei, soțul Emiliei Mărcuș și tatăl adoptiv al lui Grațian Mărcuș, rămas orfan de mic copil, a trimis o copie de pe banii romani descoperiți de Teodor Bucur, fratele său și Petre Bocica, ciobani, în Șimleu, în anul 1798.

Au fost expediate, apoi, cu destinația finală de a

intra în proprietatea muzeului Astrei din Sibiu, următoarele obiecte și cărți: preotul greco-catolic din Cățelul român (Meseșeni de Sus), Grațian Flonta, a trimis o carte veche de rugăciuni din arhiva parohiei; preotul greco-catolic din Hotoan, Vasile Pățcaș a trimis o carte de rugăciuni, compoziție proprie, intitulată „Icoana Sufletului”; eruditul profesor Gavril Trifu, acum secretar de bancă în Șimleu, a trimis cartea „Aritmetică populară”, compoziție proprie și primul număr al ziarului pedagogic „Învățătorul Român”, editat tot de către el; Victor Russu, profesor la Budapesta, sălăjean de origine, a trimis volumul intitulat „Suspinele silvelor”; Dr. Coriolan Steer, avocat în Tășnad a trimis câte două tablouri cu vederi din Sântău, Căuș și Tășnad și câte un tablou din Hotoan și Sărăuad; Dr. Ioan Suci, avocat în Zalău a trimis o vedere a castrului roman de la „Porolissum”; Ioan P. Lazăr a trimis lucrările tipărite la editura sa din Șimleu, „Victoria”, și colecția ziarelor „Gazeta de Duminecă” și „Păstorul Sufletesc”; Despărțământul șimleuan al Astrei a trimis două tablouri cu vederi din localitatea Răstolț.

Conducerea Comitetului sălăjean, prin Victor Deleu și Coriolan Meseșianu au luat legătura cu organizatorii expoziției din București, pe care i-au rugat să trimită sălăjenilor care au participat cu obiecte medaliile comemorative puse în circulație cu această ocazie. De asemenea, au întrebat ce facilități pe mijloacele de transport primeau participanții, în cazul în care intenționau să plece la București, cu scopul de a viziona expoziția. Comisarul de expoziție, Dr. C. Diaconovich le răspunde că atât guvernul român cât și cel ungar ridicau obligativitatea pașapoartelor pentru vizitatorii expoziției și că eventuale alte înlesniri vor fi transmise de către organizatori²⁰.

Reuniunea Femeilor Române Sălăjene au trimis, la rândul lor, obiecte de industrie casnică deosebite, care au fost premiate în cadrul expoziției.

Pentru a face o publicitate cât mai mare expoziției jubiliare și a oferi cititorilor informații despre evenimentele istorice care aveau loc la București, Capitala spre care se îndreptau privirile și speranțele tuturor românilor aflați sub stăpânire străină, Victor Deleu, de acord cu Ioan P. Lazăr, l-a trimis la București, în calitate de corespondent al ziarului „Gazeta de Duminecă”, pe Dionisie Stoica, „unul dintre cei mai buni colaboratori” ai ziarului șimleuan: „Voind a câștiga cetitorilor săi date cât se poate mai amănunțite despre frumoasa Expozițiune a fraților noștri din mândra Românie. Cu menirea ca, luând parte chiar la deschiderea Expoziției, să descrie în culori cât numai se poate mai vii celea văzute la frații noștri de un sânge”²¹.

Dionisie Stoica dezmente zvonul apărut în presă referitor la scutirea prezentării pașapoartelor în momentul trecerii Carpaților, ele fiind cerute și vizate atât de către autoritățile austro-ungare, cât și de către cele din Vechiul Regat. Întrebându-l pe casierul

român dacă existau facilități acordate de CFR, află că doar cei care dețineau lozuri de la loteria expoziției, în valoare de 21 lei, dețineau 30% rabat la două călătorii cu trenul, 10 intrări libere la expoziție și 10 la evenimentele organizate în cadrul expoziției.

În drumul său spre București, Dionisie Stoica notează tot ce i se pare inedit. La Gara de Nord, în București, observă mulțimea de birje, tramvaie cu cai și circulația aglomerată de pe Calea Griviței. Observă amestecul de străzi strâmte, strâmbe cu bulevarde drepte și frumoase, case mici, grădini, palate și lângă ele bordeie. O lume cu moravuri orientale, în care „sbieratul nențeles al Oltenilor”, care insistau în a-și vinde marfa, nu-i deranja pe localnici. În schimb, pentru un ardelean era ceva neobișnuit și deranjant. Dându-și hainele la călcat la un croitor de pe Calea Victoriei, se lovește de moravurile fanariote. Copilul care aduce cele două costume cere 7 lei pentru serviciile oferite. În momentul în care cere copilului contul firmei, află că de fapt costa doar 3 lei. Cu toate acestea, este de părere că în câțiva ani Capitala tuturor românilor putea ajunge un oraș de talie europeană, ceea ce s-a întâmplat câțiva ani mai târziu și datorită efectelor benefice ale expoziției jubiliare din anul 1906.

Pe data de 27 mai 1906, Dionisie Stoica vizitează locul expoziției, pe Câmpul Filaret, la marginea Bucureștiului. Admiră locul expoziției, dar transmite sălăjenilor că mai era mult de lucru până la terminarea ei. Deși vernisajul era preconizat pe data de 4 iunie, spune el, întreaga expoziție putea fi vizionată cel mai bine în toamnă. Așadar, îi îndeamnă pe sălăjeni să nu se grăbească și să organizeze vizitarea expoziției prin lunile august-septembrie²².

Trimisul special al ziarului șimleuan descrie și momentul inaugurării expoziției de către Suveranii României, regele Carol I și regina Elisabeta, pe data de 6 iunie 1906. Familia Regală a fost întâmpinată de Ion Lahovary, ministrul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, de comisarul general și Comitetul central de organizare al expoziției. Ministrul oferă reginei Elisabeta o foarfecă, cu care a tăiat ghirlanda de flori care închidea intrarea. La ora 10 și 10 minute au urmat 21 salve de tun, marcând deschiderea oficială a expoziției. Pe stradă erau postați toți miniștrii, corpul diplomatic al statelor europene, consuli din afara Europei, clerul român etc. După oficierea serviciului religios, șapte muzici militare au cântat marșul solemn al jubileului și au intonat un imn

închinat regelui Carol I, compus de maiorul Mărgăritescu. Urmează discursurile ministrului Lahovary, a comisarului general al expoziției, Dr. Constantin I. Istrati și al regelui Carol I, care declară deschisă expoziția jubiliară. A urmat un moment emoționant: un cor compus din 500 domnișoare și studenți, acompaniați de orchestra expoziției și două orchestre militare au cântat imnul jubiliar și au încheiat cu imnul regal intonat de către tot publicul prezent, ceea ce l-a impresionat și emoționat profund pe Dionisie Stoica. „Te cuprindeau parcă flori – scria el în articolul publicat de ziarul șimleuan – de mândrie și nespuse mulțumire unde-ți vedeai neamul, atât de înălțat și fericit”. Același cor a mai cântat două cântece, între care și „Latina gintă”. Festivitățile au continuat, fiind descrise cu lux de amănunte de către Dionisie Stoica. Dintre personalitățile românești de dincoace de Carpați, care au participat la deschiderea expoziției, Dionisie Stoica îi amintește pe Dr. Teodor Mihali, deputat în Parlamentul de la Budapesta, avocații Dr. George Dobrin și Dr. Jurca din Lugoj, Sever Bocu, Augustin Bunea, familia Cosma din Sibiu și comisarul de expoziție Dr. C. Diaconovich.

În zilele care au urmat, Familia Regală a vizitat toate pavilioanele expoziției. A doua zi după deschiderea oficială, miercuri, 7 iunie, au vizitat, printre altele, pavilionul organizat de către Astra și pavilionul Bucovinei. În fața pavilionului transilvănean au fost întâmpinați de către Dr. C. Diaconovich, organizatorul pavilionului și de familia Cosma din Sibiu. Iată ce scrie Dionisie Stoica despre vizita și interesul Familiei Regale pentru acest pavilion: „Suveranii au vizitat cu deamănuntul obiectele espuse. S-au interesat îndeosebi de progresul băncilor și școlilor noastre, de progresul Asociațiunii, de Enciclopedia dlui dr. Diaconovich, la secția retrospectivă de documentele vechi, familia Mocsonyi. Secția bisericească și a industriei casnice de asemenea i-a interesat pe suverani. După o petrecere de peste o jumătate de oră suveranii s-au depărtat mulțumiți. Regina a fost dăruită cu 4 păpuși mici în port național”²³.

Expoziția era vizitată zilnic de un public numeros, în special cel din București, care avea posibilitatea de a-și petrece timpul liber într-un mod plăcut. Seara erau organizate concerte și alte evenimente distractive, „dar mai vărtos luminația feerică te face să petreci cel puțin 1-2 ore aproape de dovezile muncii românești de o jumătate de veac”, scria cores-

pondentul Dionisie Stoica. Era anunțată și așteptată sosirea, pentru perioada 26-29 august, a tuturor corurilor românești, în special a celor din Banat și Transilvania, cu aproape 1.600 persoane, care urmau să concerteze la Arenele Romane. Comisarul general al expoziției, Dr. Istrati a luat toate măsurile organizatorice ca oaspeții transilvăneni să fie găzduiți gratuit în instituturile de învățământ, pensiunile particulare sau de stat²⁴.

Ultimul articol trimis de Dionisie Stoica de la București se intitula: „S-a terminat expoziția”. Era un apel al lui Dionisie Stoica pentru toți românii de a vizita expoziția. De asemenea, în cadrul lui sublinia importanța expoziției pentru românii de pretutindeni: „E un oraș nou, bine construit și bogat expozițiunea, care cuprinde progresele României de 40 de ani și mai bine și bogăția ei de azi.

Sunt progresele unei țări aceste și e bogăția Țării-românești. E deci de datorința tuturor Românilor și cu osebire a celor-ce pot, să se convingă de progresele și bogăția statului cu atribut comun lor.

Cercetăm alte state și ne interesăm de treburile străinilor, de ce n-am face un pas, ori doi chiar, ca să cunoaștem țara liberă a fraților noștri și pe ei înșiși!?

Căci, zică-se ori-ce s-ar zice, *Români* suntem cu toții, cu o singură lege, cu aceeași limbă, cu aceleași tradiții și sentimente. Dacă granițele politice ne despart și dacă interese mai mici, ori mai mari, ne fac să trăim departe unii de alții, dacă n-avem comun altceva decât legea, limba și cele spuse mai sus – este motiv de ajuns, ca să ne recunoască de frați chiar și dușmanii, nu numai străinii.

Și frații trebuie să caute pe frați, barem la zile mari”²⁵.

În perioada 7-13 septembrie 1906, în cadrul expoziției jubiliare au loc mari serbări la care iau parte formațiuni corale din toate provinciile locuite de români. Serbarea festivă are loc la Arenele Romane, pe data de 9 septembrie, constituind un prilej de comuniune sufletească a românilor, cu un larg ecou în rândul comunităților românești de pe întregul mapamond²⁶.

Ziarul șimleuan anunța în coloanele sale că organizează o excursie a sălăjenilor care doreau să viziteze Expoziția generală de la București. Cei dornici erau rugați să-l contacteze pe Victor Deleu, redactorul ziarului, principalul organizator al expoziției și excursiei, până la data de 5 septembrie²⁷. S-au înscris numeroși intelectuali și țărani din satele sălăjene, iar Ioan P. Lazăr, proprietarul ziarului a plecat să ia legătura cu comisariatul general al expoziției, în vederea instalării unor corturi gratuite pentru țărani²⁸.

Victor Deleu îi anunța pe sălăjenii care urmau să plece în excursie că plecarea urma să aibă loc pe data de 20 septembrie, la ora 12, cu trăsura către Ciucea, iar de acolo cu trenul de seară până la Brașov. În orașul de la poalele Tâmppei urma să fie locul ultim de grupare al

excursionistilor sălăjeni. Locul de întâlnire era liceul românesc, iar ca termen ultim era dată ora 12 a zilei de 22 septembrie. Făcea precizări în privința actelor necesare trecerii graniței în România și a prețului biletelor. Aflăm că un bilet dus-întors Ciucea-București, la clasa a II-a costa 46 coroane, la clasa a III-a 29 coroane 45 fileri, iar un pachet sub 50 kg era taxat cu 6-7 coroane. De asemenea, Victor Deleu îi anunța că la București vor avea cazare gratuită. La fel și vizitarea expoziției era gratuită pentru excursioniștii sălăjeni. O parte dintre excursioniști își exprimaseră intenția de a vizita și portul Constanța. Pentru aceștia, Victor Deleu încerca să obțină un bilet cu preț redus pe CFR, pe ruta București-Constanța²⁹.

Delegația sălăjeană care a plecat la București avea peste o sută de persoane. În fruntea lor se afla președintele Partidului Național Român, Gheorghe Pop de Băsești, Andrei Cosma și tânărul avocat Victor Deleu³⁰.

Ziarul șimleuan anunța că o parte din excursioniștii sălăjeni, în special țărani, s-au reîntors de la București, de unde au adus „suvenirii neperitoare despre sporul făcut de frații din România liberă”. Intelectualii care au participat la expoziție, au efectuat o excursie la Constanța pentru a vedea și Marea Neagră³¹.

Închiderea expoziției a avut loc pe data de 13 decembrie 1906, la Arenele Romane „printr-o frumoasă solemnitate, în prezența reginei, însoțită de principesa Elisabeta, a miniștrilor, a corpurilor legiuitoare, a corpului diplomatic și a unui numeros public. Ministrul Lahovary a ținut un mișcător discurs, pe care și regina l-a ascultat în picioare, vorbind despre expoziție și despre foloasele ei aducând elogiul regelui Carol și laudând activitatea tuturor colaboratorilor expoziției și-ndeosebi pe a drului Istrati, care și-a câștigat neperitoare merite”³².

Printre cadourile primite de organizatorii expoziției jubiliare din partea expozanților străini s-a numărat și o copie în aur a Lupoacei Capitolina, primită din partea Primăriei Romei, ceea ce constituia „un dar foarte prețios pentru România și e merit să dovedească și mai mult legăturile noastre de comună obârșie cu Italienii”³³.

Organizatorii au oferit distincții tuturor celor care s-au remarcat în organizarea expoziției jubiliare. Astfel, Maria Cosma, n. Dragoș, președinta Reuniunii Femeilor Române Sălăjene (R.F.R.S.) a fost distinsă din partea juriului Expoziției generale din București cu „Medalia de aur cu diplomă specială”, pentru lucrurile de masă trimise la expoziție. Aceeași distincție a fost acordată R.F.R.S., iar Lucreția Sima din Sâg și Valeria P. Pop măritată Muste din Domnin au fost distinsă cu „Medalia de argint cu diplomă specială”³⁴. De asemenea, Institutul tipografic „Victoria” din Șimleu Silvaniei a primit „Medalia de bronz cu diplomă specială”, pentru „frumoasele sale lucrări în arta tipografiei”³⁵.

Răspunzând cu diplomație unor insinuări de tră-

dare apărute în presa maghiară, Victor Deleu subliniază importanța expoziției jubiliare pentru românii de pretutindeni, despărțiți doar „politicește”, nu în cuget și în simțiri. De asemenea, pentru liniștirea spiritelor înfierbântate reafirmă loialitatea românilor față de statul în granițele căruia se găseau, în cadrul articolului „Țara-i în primejdie? Corurile noastre la București”: „Frumoasele serbări, sărbătoarea sărbătorilor neamului românesc, zis dinadins «a neamului românesc» căci de când ne pomenim noi, românii, nu ni s-a dat să vedem o înfățișare a fraților de pretutindeni, deodată și la un loc, așa cum am văzut-o acum. Români din patru unghiuri s-au îmbrățișat și și-au dat sărutare frățească la casa și la masa fratelui mai mare, pe pământul României libere, de sine stătătoare, ale cărei granițe, pe vremea întâiului rege, au fost mutate până la Marea Neagră.

Împrăștiati suntem și ajunși sub stăpânirea alor trei împărații (Austria, Rusia, Turcia), alor doi crai (Ungaria și Serbia), ba avem mulți frați și în principatul Bulgaria, dar pentru aceea numai «politicește» suntem despărțiți de frații noștri din România liberă. Încolo, vorbind aceeași limbă, având aceeași credință și în vinele noastre curgând același sânge, «sufletește» deci, nu este nici o deosebire între noi.

Și dacă Expoziția națională de la București nu ne-ar fi adus nici un câștig moral decât numai prilejul de a ne întruni, în Arenele Romane, pe toți românii din România și din alte țări, punerea ei la cale este de o mie de ori îndreptățită.

Ne-am adunat cu toți laolaltă și împreună ne-am bucurat de progresele culturale și economice ce le-au făcut frații din regatul vecin, un regat cu care și noi, Țara Ungurească, suntem în bună armonie politică.

Bucuria aceasta însă, precum cu părere de rău vedem, este conturbată prin gazetele unguerești din capitală cari ar fi în contradicție cu datorințele noastre de cetățeni buni și credincioși ai Țării Ungurești. Ziarele unguerești, precum se vede, uită că românii din Ungaria sunt, au fost și vor fi, între toate împrejurările, unul dintre cele mai credincioase popoare către tron și patrie și că prin cântecul lor nu s-au făcut, întru nimic, vinovați față de patria mamă.

Cetățeni credincioși am fost în trecut, cetățeni credincioși suntem astăzi și tot cetățeni credincioși vom fi și în viitor, căci așa ne este caracterul nostru. Excursionistii români, mergând la Expoziția fraților din regatul liber, nici pe un moment nu și-au uitat de datorințele ce le au față de patria lor. Ba s-au convins că în unele privințe, cu deosebire pe terenul economic, ba chiar și pe cel cultural, țărănul nostru este superior fratelui de un sânge din România liberă. Acestea sunt mărturisiri cari trebuie să-l convingă pe ori și cine că românii nu-s bătuți de gândul gravității în afară, cum o vestesc aceasta gazetele unguerești. Cine caută deci după demonstrații ori trădare de patrie în excursiunea corurilor noastre la București și în aceas-

ta caută a vedea primejdie pentru țară, acela ori nu ne cunoaște cum trebuie, ori apoi este răutăcios față de poporul român.

Țara deci, nu-i în primejdie”³⁶.

În concluzie, credem că expoziția jubiliară a României organizată în anul 1906, la București, a fost un bun prilej de afirmare a civilizației și culturii românești. De asemenea, că Victor Deleu a dovedit și cu această ocazie faptul că avea calitățile necesare unui lider și bun organizator al românilor sălăjeni.

Note:

1. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj (în continuare S.J.A.N. Sălaj), *Fond Colecția familială Deleu*, dos. 12, ff. 6-16.
2. *Ibidem*, ff. 21-23.
3. *Gazeta de Duminecă*, nr. 31, 31 iulie 1904.
4. S.J.A.N. Sălaj, *Fond Colecția familială Deleu*, f. 29.
5. *Gazeta de Duminecă*, nr. 24, 25 iunie 1905.
6. Cornelia Apostol, Mariana Negruțu, *Expoziția Generală Română din 1906. 90 de ani de la organizare*, în „Muzeul Național”, nr. X, MNIR, București, 1998; vezi, printre altele, și Andrei Florian Sora, *Expoziția jubiliară din 1906. Considerații preliminare*, în *Revista Erasmus*, nr. 12/2001, Ed. Ars Docendi, București, 2001.
7. *Gazeta de Duminecă*, nr. 2, 21 ianuarie, 1906.
8. *Idem*, nr. 5, 11 februarie 1906.
9. *Idem*, nr. 6, 18 februarie 1906.
10. *Idem*, nr. 9, 11 martie 1906.
11. *Idem*, nr. 10, 18 martie 1906.
12. *Idem*, nr. 11, 25 martie 1906.
13. *Ibidem*.
14. *Idem*, nr. 12, 1 aprilie 1906.
15. *Idem*, nr. 14, 15 aprilie 1906.
16. *Idem*, nr. 16, 26 aprilie 1906.
17. *Idem*, nr. 15, 22 aprilie 1906.
18. *Idem*, nr. 18, 13 mai 1906.
19. *Idem*, nr. 20, 27 mai 1906.
20. *Idem*, nr. 23, 17 iunie 1906.
21. S.J.A.N. Sălaj, *Fond Colecția familială Deleu*, dos. 12/1876-1939, ff. 98-99.
22. *Ibidem*.
23. *Idem*, nr. 25, 1 iulie 1906.
24. *Idem*, nr. 30, 5 august 1906.
25. *Idem*, nr. 33, 26 august 1906.
26. S.J.A.N. Sălaj, *Colecția familială Deleu*, dos. 12/1876-1939, f. 107.
27. *Gazeta de Duminecă*, nr. 32, 19 august 1906.
28. *Idem*, nr. 34, 2 septembrie 1906.
29. *Idem*, nr. 35, 9 septembrie 1906.
30. *Idem*, nr. 37, 23 septembrie 1906.
31. *Idem*, nr. 38, 30 septembrie 1906.
32. *Idem*, nr. 49, 16 decembrie 1906.
33. *Idem*, nr. 38, 30 septembrie 1906; Copii ale Lupoaiței Capitoline au fost amplasate de atunci în mai multe orașe din România, ca monumente de for public, unul dintre ele fiind chiar municipiul Zalău, monumentul fiind amplasat în locul celui sovietic, după 1989, în fața Primăriei.
34. *Gazeta de Duminecă*, nr. 50, 23 decembrie 1906.
35. *Idem*, nr. 52, 6 ianuarie 1907.
36. *Idem*, nr. 37, 23 septembrie 1906.

Destinul, caracterul, viitorul

Daniel MUREȘAN

Ce piatră de pe suflet ni s-ar lua dacă destinul nostru, al omului ar fi condiționat de caracter, de idealurile nobile ori cel puțin acestea de-ar putea să ne influențeze viața. Sigur că ar fi asiduu urmărite cu exemple... Așa cum stăm cu probabilitatea, trebuie să ne căutăm casa potrivită, școala, locurile de muncă, ne consolăm cu plățile, procentul, după niște reguli ce dau dezlegări nebănuite caracterului. ... Ne rugăm pentru sănătate, mai ținem seama de proverbul „capul plecat sabia nu-l taie”... Ce se poate alege, hotărî depinde de bani, mediul în care trăim, susținere familială, disponibilități intelectuale și nu în ultimul rând de întâmplări, speculă. Iată ce oglindă a predestinării ni se propune. De la un moment apare pentru unii o alegere conștientă, un simț al viitorului, al istoriei, o fericită inspirație de a-și găsi un mentor, a câștiga favoarea unuia ajuns în posturi înalte, încercare ce promite deschideri ursitei. Umilința se apleacă până la pământ în fața vanității protectorului ales, cu atât mai mult cu cât aspirații la ascensiune sunt conștienți că ceilalți concurenți pun la lucru abilități de același rang. Să privim la istoria noastră (feudalism – capitalism – comunism), la cuvintele predominant măgulitoare ce intoxica, îngreșau și, în implacabilitatea lor, trebuiau să devină mereu proaspete, rețeta nu lăsa loc de echivoc. În diferite sfere de activitate, pe palierele observabile spectacolul se perpetuează, revigorează, adâncind suferința prin consecințele practice, alăturate dizgrațiosului spectacol.

Diferențele sunt mari în aceste bătălii între oamenii de creație, în știință, tehnică, artă etc., unde utilitatea, valoarea lor nu pot fi falsificate în aceeași măsură. Totuși, ce să facem? Și arta are în anumite lucrări, stări de urâțenie ce parcă nu se justifică prin proporții, prin rolul de a ilustra

iraționalitatea, nimicul. Kitsch-ul este prezent, se bucură de o proporție mai mare ca oricând.

... Iar pe de altă parte perierea, ipocrizia ce-și face loc în politică, administrație, în obținerea de onoruri, sinecuri... atâția deputați, miniștri, alți coabitanti, arată credințe vinovate, destine pângărite...

Înaintașii noștri și-au făcut datoria prin Unirea Principatelor, prin înțelepciunea și eroismul lor, și-au împlinit scopul de unitate națională cu gândul să nu-și piardă norocul. Ne-au rămas imagini vibrante, dovedite în atâtea bătălii, în fruntea cărora s-au așezat personalități covârșitoare, pilă de armonie între cuvinte și fapte. Iuliu Maniu spunea pe bună dreptate: „Pe mine nu reușesc să mă intimideze, eu de la calea mea nu mă abat, eu hotărârile mele nu mi le schimb, eu ce cred că este bine pentru țară și neam, asta fac”. Și ce putea să facă mai mult pentru MAREA UNIRE, apoi, după 1928, în perioada CRIZEI MONDIALE? După ce îl primește pe rege în țară, monarhul se ocupă de iubirile sale, de încălcarea condițiilor primirii sale, nesocotirea jurământului, de înlăturarea lui Iuliu Maniu de la guvernare. Sigur, marele patriot, ca atâția alții, a avut și ezitări... Incredibil cum atâția alții chemați să conducă destinele neamului parcă își propun să-și păteze onoarea, să-și arate disprețul față de conaționali, să-și aplece urechea la vorbe măgulitoare, să creadă că în dreptul destinului lor stă scris: preaplin destin, e doar momentul meu de geniu indiscutabil... Care ar putea fi circumstanțele atenuante pentru lipsa de caracter, pentru recăpătarea destinului ce ți se arăta? Sigur, schimbarea îngerașului răufăcătorilor, altfel roadele promise nu au cum să-ți vină acasă, nici azi, nici în viitor. UN NU CATEGORIC URSITEI DE NEOMENIE, CRUZIMEI.

Zalău, un oraș la frontiera de Nord-Vest a Transilvaniei

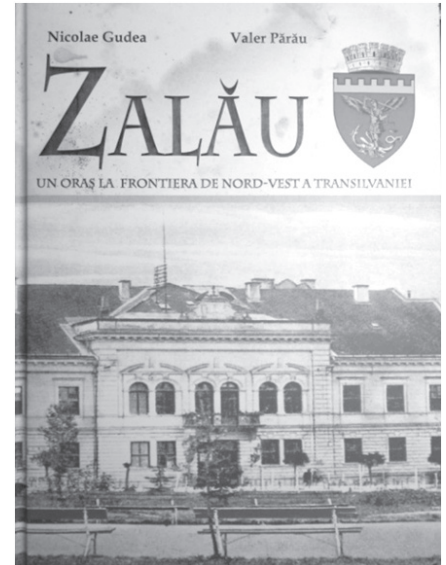
Ionel PENEA

Zălaul, una din cele mai vechi așezări urbane din țară se bucură de prima sa descriere istorică încheată și așteptată de multă vreme.

Volumul a fost editat de Consiliul Municipal și de Primăria orașului Zalău și a fost lansat la începutul lunii decembrie 2015, odată cu vernisarea expoziției de fotografii ale orașului și ale primarilor lui, de după 1918. Sala „Avram Iancu”, a vechiului edificiu administrativ din deceniul optzeci al secolului al XIX-lea aproape că s-a umplut de invitați și cetățeni ai orașului, între care și foști primari, interesați de apariția acestei monografii. După un cuvânt de deschidere al dlui Primar Radu Căpîlînașiu, și laudatio în onoarea autorilor din partea directorului Serviciului Județean al Arhivelor Naționale, dr. Dănuț Pop, autorii: prof. univ. dr. Nicolae Gudea și protopopul greco-catolic, dr. Valer Părău au prezentat un scurt istoric al cercetării și întocmirii acestei importante lucrări.

Am în minte vremea când Profesorul Nicolae Gudea și-a propus, cu mulți ani în urmă, întocmirea unei monografii a orașului și adunam împreună într-un dosar date și trimiteri la documente și materiale traduse din limba maghiară și germană, a cărui foi subțiri scrise cu indigo la mașină le desprindeam cu greu la răsfoire. Săpăturile arheologice de la castrul roman de la Porolissum, care atinseseră în acei ani cea mai fastă și benefică perioadă, cu descoperirile făcute și descrierea pieselor i-au răpit tot timpul profesorului Gudea și planul a rămas în așteptare. După întoarcerea în casa nouă a arhivelor sălăjene, în anul 1984, a fondurilor documentare ale Comitatelor Solnoc și Crasna, ca și ale vechilor documente create de primăria orașului, această bază documentară a permis apariția sporadică a mai multor articole și studii, cu ocazia sărbătoririi zilelor orașului și ale anticului Porolissum. Preocupările mai vechi sau mai noi privind trecutul orașului, fie

din fonduri documentare, statistice și de altă natură sunt cuprinse de autori în paginile ce preced capitolele acestei monografii. Atât descoperirile de la Porolissum, cât și cercetarea la fața locului a fondurilor documentare au fost folosite de autori cu deosebită atenție pentru a sublinia faptul că istoria orașului a fost și rămâne indisolubil legată de Porolissum, fapt care transpare, spre lauda autorilor, în toată lucrarea. Această monografie, care descrie așezarea „în strânsă dependență de sistemul defensiv roman” și de importanța drumului comercial prin Porțile Meșului, care au facilitat transportul sării spre vest, se remarcă prin structura capitolelor sale, cu menirea de a răspunde și elucida pentru cititori locul așezării, istoria sa de la începuturi și până în zilele noastre. Sunt prezentate etapele dezvoltării orașului cu documente și trimiteri bibliografice privind stăpânirea maghiară, cultura, învățământul, viața socială și religioasă, arhitectura, agricultura, meșteșugurile și industria. Lucrarea se distinge prin descrierea acelor evenimente și acțiuni rezervate societăților culturale și personalităților remarcabile ale orașului: maghiari, români, germani, evrei și armeni, care prin contribuțiile lor au dus faima orașului peste hotarele Transilvaniei și ale țării. Cartea este atrăgătoare la lectură datorită narațiunii clare și incitante, cititorul fiind îndemnat la cunoaștere prin limpezirea și claritatea motivațiilor, prin atitudinea nepărtinitoare a autorilor în explicarea documentelor. Se vede clar din acest scris experiența deosebită a regulilor întocmirii unei monografii, a evitării cunoscutei, încă din vechime a pericolului „răului din noi”, transpus în celebrele Anale ale lui Tacit, prin cuvintele „*Sine ira et studio*”. Este vorba de respectarea, cu orice preț, a adevărului istoric, adică un scris „fără ură și părtinire”, chiar dacă unii în zilele noastre mai cred și altfel.

Vom sublinia doar că spre norocul și bucuria **zălăuanilor** și nu numai, cartea este semnată de una din cele mai mari personalități ale țării în materie, profesorul univ. Dr. Nicolae Gudea, fiu al Sălajului, de a cărui trecut istoric nu se poate scrie fără numele lui.

Nu mai puțin importantă este contribuția protopopului greco-catolic dr. Valer Părău pentru studiul privind viața spirituală și culturală și dezvoltarea societății orășenești și a împrejurimilor acesteia. De asemenea i-a revenit întreaga muncă de alcătuire și redactare a lucrării. Ar fi mult mai mult de spus despre valoarea și importanța acestei cărți. Vom sublinia față de cele de mai sus bogata citare bibliografică, ce cuprinde mai bine de 20 de pagini și cu scopul de-a ajuta pe cei interesați să continue.

N.B. Ne cerem scuze de la cei ce mai cred că denumirea orașului unde locuiesc **zălăuanii** este Zalău. Ar fi benefică revenirea la numele consacrat de istorie și explicat de regulile fonetice: **Zălău**. Forțele intelectuale concentrate în jurul cunoașterii publicației „**Caiete Silvane**”, împreună cu oficialitățile ar putea lupta și pentru acest ideal.

Literatura pe viu despre I.D. Sîrbu la Cluj

cu Rodica Alboiu și Constantin Cubleşan

Alice Valeria MICU

Clujul nu e numai al caselor sau al cuvintelor, nu e doar al trecutului sau al schimbărilor. Va rămâne de-a pururi un Cluj al oamenilor care îl locuiesc în continuare, cu copii, cu case, cu câini, cu biblioteci, cu întâlniri fabuloase, cu plecări, cu despărțiri, mereu în Clujul din suflet.

Un oraș poate fi cunoscut în multe feluri și nu trebuie să schimbi neapărat o lentilă pentru a modifica percepția ori atitudinea. Uneori este suficient să devii din spectator pasiv, precum în sala de teatru, creatorul propriei partituri, iar pentru asta, o zi de primăvară însorită este pretextul potrivit pentru o plimbare în decorul citadin, amprentat de trecutul nu foarte îndepărtat, care mai păstrează în tencuiala caselor, în pietrele din caldarâm, în trunchiurile arborilor și în umbrele neschimbate ale acoperișurilor ce străpung cu demnitate cerul orașului, ecouri calde ale unei viețuiri cu efervescență culturală.

Clujul a fost pentru mulți intelectuali loc de împlinire și de prăbușire, de afirmare și elevare, dar și loc al umilințelor purtate, de cele mai multe ori cu demnitate, ca și cum orașul împrumuta ceva din tăria sa de cetate, pompând prin fiecare stradă oxigenul spiritelor libere pe care doar cuvintele aveau puterea să le înlănțuiască întru desăvârșirea gândului.

Un astfel de loc este cartierul Andrei Mureșanu și popasul de azi îl fac pe strada Brașov la nr. 1, unde timp de cinci ani, la etaj a locuit scriitorul Ion Desideriu Sîrbu, după îndepărtarea sa din universitate.

Strada Avram Iancu, unde la Liceul de fete nr. 1, fostul liceu „Regina Maria”, azi Colegiul Național „George Coșbuc”, I.D. Sîrbu a predat limba și literatura română câțiva ani, avea să fie măturată de „șeful gunoierilor” din acea zonă, părintele Liviu Pandrea, altă figură eroică a Clujului, păstrată în cvasianonimatul unei indiferențe căutate.

I.D. Sîrbu este unul dintre cei mai constanți

scriitori ai propriului sertar, textele sale ajungând foarte târziu în rotativă, ceea ce a făcut ca între scriitorul antum și cel postum să fie uneori distanțe apreciabile, atât în timp, cât și în receptare. Textele temperate care au reușit să fie publicate în timpul vieții sale, uneori după ani de așteptare și de verificare din partea funcționarilor zeloși excesiv ai Consiliului Culturii și Educației Socialiste, contrastează cu anticomunismul postum, dar sunt toate amprentate de problematizarea nuanțată a existenței.

I.D. Sîrbu la Cluj

Întâmplarea face să o cunosc pe una din fostele sale eleve din acea perioadă, doamna Rodica Alboiu, actor mînuitor la Teatrul de păpuși din Baia Mare în cea mai mare parte a activității sale artistice, actualmente pensionară.

În 1951-1952 Rodica Alboiu l-a avut ca profesor de limba română pe I.D. Sîrbu la Liceul de fete nr. 1 din Cluj, unde mai era un singur profesor bărbat, un domn Tănase, care predă limba franceză, își luase doctoratul la Sorbona și îi fusese asistent lui Lucian Blaga.

Când a intrat în clasa a IX-a a acelui liceu avea colege alte 51 de fete, majoritatea fiice de profesori universitari, de medici și doar puține din pătura săracă. Imaginea profesorului de limba română este una vie și contrastează profund cu ceea ce știm din perioada de după cele două detenții ale lui I.D. Sîrbu, căruia deși îi fusese luată onoarea de a fi cadru universitar, nu reușiseră să-i umbrească vivacitatea și dezinvoltura de a vorbi în fața unei clase exclusiv feminine, ceea ce va fi remarcat în anii '80 la Universitatea București.

„I.D. Sîrbu semăna cu un actor rus la modă, era ceva mai scund, dar cu o constituție athletică. Avea o coamă neagră, un păr rebel, ce părea mereu nepieptănat, un răs molipsitor și o minte brici”, își amintește fosta lui elevă.

Era un profesor dedicat, care nu se limita la activitatea didactică din cadrul școlii, astfel că Rodica Alboiu a fost invitată, alături de alte două-trei colege acasă la familia Sîrbu pentru discuții literare, care se desfășurau în biblioteca din casa scriitorului.

„Era o cameră cu un perete curbat spre stradă, cu

rafturi de la podea până la tavan ticsite de cărți, toate legate în negru. Discuțiile erau mereu bazate pe teme și operele literare studiate la școală”, povestește Rodica Alboiu, care a participat de numeroase ori la asemenea întâlniri remarcabile în cei doi ani, cât l-a avut profesor.

„Alboiule, i-a zis la un moment dat I.D. Sîrbu, am înțeles că-ți plac dansurile populare și știi să joci”.

„Da, e adevărat”, a recunoscut fiica învățătoarei din Baia Sprie.

„Peste două săptămâni îmi aduci o lucrare despre influența muzicii populare în opera lui Alecsandri!”

Acesta era profesorul I.D. Sîrbu, care știa să însuflă elanul și dragostea de muncă și cercetare elevilor capabili de performanțe. Evident, atitudinea sa trăda profesorul din mediul universitar care nu s-a lăsat înfrânt de sistem.

Lucrările primite ca temă în cadrul întâlnirilor din biblioteca profesorului erau citite în clasă, iar eleva era notată în catalog. Primeau note și elevele care completau tema dezbătută sau care puneau întrebări, și astfel se pregăteau pentru seminariile cele ce intenționau să urmeze cursurile universitare.

Pentru că era cel mai iubit profesor, de 1 Martie I.D. Sîrbu primea mărțișoare de la toate cele 52 de eleve ale clasei și le purta pe toate, așa că era colorat și împodobit, semănând cu un pom de Crăciun primăvărat. Rodica Alboiu i-a făcut în cei doi ani, ca mărțișor, un șnur gros, alb-roșu, pe care profesorul îl purta la gulerul cămășii drept papion.

I.D. Sîrbu găsea momentul potrivit la clasă și le povestea elevelor cum își liniștea sora acasă, în copilărie, când rămâneau singuri, făcând jonglerii cu farfuriile și distrând-o astfel. Ni se dezvăluie și în viața de zi cu zi, precum în opera sa, un om atent și profund ancorat în contemporaneitate, un spirit ludic și sincer.

De ziua sa de naștere, 28 iunie, elevele din clasă au strâns 300 de lei cu care Rodica Alboiu a cumpărat de la anticariatul din actuala Piață a Unirii opera completă a lui Schiller în limba germană, șapte volume legate în piele roșie, cadou care l-a emoționat profund pe profesorul I.D. Sîrbu, făcându-l ca vorbele să i se oprească în gât, deși era un orator excelent.

La următoarea întâlnire literară, elevele participante au remarcat cele șapte volume roșii, așezate vizibil în centrul bibliotecii și contrastând stendhalian cu restul volumelor negre.

Alt elev, istorii asemănătoare

Frecventând evenimentele literare îmi era imposibil să nu-l întâlnesc pe Constantin Cubleşan, poate singurul elev căruia I.D. Sîrbu i-a transmis patima scrisului, demonstrând că a învățat cel mai important lucru de la magistrul său.

Dar, să vă spun povestea, așa cum o relatează Constantin Cubleşan, începută în 1953, când el avea doar 15 ani, iar profesorul I.D. Sîrbu, transferat de la Liceul de fete, avea 35.

La prima oră, după ce și-a plimbat privirea peste capetele celor 37 de elevi le-a spus: „Măi băieți, anul acesta o să facem împreună orele de română și vreau ca în acest an să vă învăț să citiți o carte”. Băieții au râs, spunându-i că ei citesc cărți, mai ales că mulți citeau cărțile interzise în acea vreme, dincolo de eroica și victorioasă literatură sovietică din programa școlară obligatorie. „Nu așa. Cititul ăsta... e de trei feluri. Unul, care este, cumva, alb. Adică citești textul așa cum este el scris... Un alt fel de citit, pe o treaptă superioară, este cititul... subtextual, căutând adică a înțelege ce vrea să spună autorul dincolo de textul pe care l-a scris. Și, în fine, cea de-a treia treaptă a lecturii, cea cu adevărat complexă, este lectura contextuală. Adică, citind textul respectiv să ai în vedere întregul operei autorului, ideatica mare în care se înscrie, raportându-l la literatura națională și universală... Înțelegeți?”

Constantin Cubleşan l-a deconspirat pe unul din colegii care citea în clasă niște rezumate ce uimeau pe toată lumea, adevărate exegeze, ca fiind inspirate din Istoria literaturii a lui George Călinescu. Profesorului Sîrbu i-a plăcut să aibă un elev care îl citea pe Călinescu și aprecia comentariile săptămânale ale lui Constantin Cubleşan. Mai mult, acest amănunt i-a apropiat mai tare pe cei doi, iar fiecare plecare de la școală era prilej de dialog. Se interesa ce citește, de unde își procură cărțile, dacă îi citea pe scriitorii interziși și așa a aflat cu uimire că elevul Cubleşan citea *Gazeta literară*. A înțeles că și scrie și a dorit să vadă textele. L-a vizitat acasă, i-a cunoscut părinții, i-a văzut biblioteca și a început să-i împrumute cărți, cu condiția păstrării secretului, pentru că era vorba de Arghezi, Pillat, Botta, Adrian Maniu și bineînțeles, Blaga.

„Sîrbu avea răbdarea să-mi explice pe-ndelete câte o poezie pe care eu n-o înțelegeam din cărțile

pe care mi le împrumuta cu discreție... Era un om extraordinar de cald și de binevoitor. Brunet, corpulent, fâlcos, foarte voluntar, nu te așteptai să poată avea atâta disponibilitate sufletească. Nu era deloc țăfnos. Venea uneori să joace fotbal cu noi în Parcul «Babeș», asigurându-ne că jucase în studenție la «Vulturii» din Sibiu», povestește Constantin Cubleşan în volumul de interviuri „Grăbește-te încet”, scos cu ocazia împlinirii a 75 de ani, la Editura Eikon, volum pe care mi l-a dăruit, precum o făcuse și Rodica Alboiu mai înainte.

Farmecul profesorului Sîrbu îi frapa în așa măsură pe tinerii din liceu, încât uitau să ia notițe, dar felul în care predă și-a pus amprenta definitiv asupra elevului său care va frecventa cenaclul filialei clujene a Uniunii Scriitorilor și îi povestea apoi profesorului despre ce și cum se scria și se citea acolo, deși I.D. Sîrbu, aflat în divergențe cu A.E. Baconsky, nu era prea curios să afle amănunte.

Cei doi s-au reîntâlnit peste ani la București, îl numea *colega* pe Constantin Cubleşan care scria la *Tribuna*, la *Steaua* și a fost apoi directorul Teatrului Național din Cluj, unde a încercat ani de zile să-i joace profesorului o piesă, *Simion cel drept*, respinsă sistematic de cei de la Consiliul Culturii.

Au corespondat și poate îl conving pe Constantin Cubleşan să îmi accepte ajutorul și să triem din bogata corespondență pe care o păstrează din acei ani, scrisorile primite de la I.D. Sîrbu, pe care l-a întâlnit în vara lui 1989 la Casa Scriitorilor de la Neptun, când profesorul și scriitorul suferind, slăbit, își simțea sfârșitul. Regreta fiindcă nu va mai apuca să vadă cu ochii lui căderea dictaturii în România.

Destine în cerc

Pentru că tatăl său a fost arestat politic, Rodica Alboiu s-a retras de la liceu și nu a mai revenit la Cluj de teamă. L-a reîntâlnit pe I.D. Sîrbu în timpul studenției la București, iar scriitorul a recunoscut-o. A întrebat-o ce profesori are la facultate, dar în afară de Tudor Vianu, ea nu a recunoscut alte nume înșiruite. A suspectat-o că nu merge la cursuri, dar când Rodica Alboiu i-a mărturisit că e studentă la teatru și nu la litere, I.D. Sîrbu a fost profund dezamăgit. „Nu te recunosc!” i-a zis și i-a întors spatele, lăsând-o pe aleea Cișmigiuului.

L-a reîntâlnit pe holul Teatrului Țândărică în 1965,

în timpul unui festival. Cel care între timp îi devenise soț, Ion Gănescu, scenograf și artist păpușar l-a strigat pe profesorul pe care îl cunoscuse în 1957, în perioada arestului politic de la închisoarea Jilava, ca să i-o prezinte, neștiind că îi fusese profesor.

Condamnat din nou în 1958, I.D. Sîrbu este încarcerat la Jilava și Gherla, grațiat apoi în 1963, dar i s-a interzis să mai profeseze în învățământ și după ce a muncit ca vagonetar la mina Petrița, devine secretarul literar al teatrului din Craiova, făcând astfel posibilă reîntâlnirea dintre elevă și profesor pe tărâmul teatrului.

Resemnat în demersul său de scriitor care nu se mai adresează unor cititori imediați, ci mai degrabă unora virtuali și eliberat astfel de presiunea responsabilității față de efectul de receptare, I.D. Sîrbu scrie o bogată literatură de sertar și rămâne credincios conștiinței sale în pagini al căror lector pare a fi Bunul Dumnezeu, de unde sinceritatea nudă și lipsa oricărei disimulări ori nevoi de a ascunde un adevăr periculos dedesubtul unei întorsături de frază bine ticluită, care să scape vigilenței cenzurii. Ideile expuse în plin soare în „Jurnalul unui jurnalist fără jurnal” le regăsim într-un registru discret, dar prezent în volumul „Șoarecele B. Și alte povestiri”.

„Duminica, la orele 10, bufetele și bisericile sînt deschise”, încheie I.D. Sîrbu povestirea „Pisica” și „Bineînțeles, nici vorbă n-a fost de plată: erau plăcinte de protocol, realizate din economii” este finalul povestirii „Fesul sau fustanela?” Am ales câteva exituri aforistice din volumul pe care l-am primit cadou la finalul dialogului cu Rodica Alboiu. A persistat mult senzația că mâna scriitorului și profesorului era undeva, foarte aproape și am avut din nou revelația că literatura este un organism cu care poți intra în simbioză.

Literatura, învățământul și teatrul au fost elementele comune ale celor doi foști elevi, Rodica Alboiu și Constantin Cubleşan și grație amintirilor din acei ani s-a nuanțat portretul etapei clujene a profesorului lor, scriitorul I.D. Sîrbu. Poate că imaginea bărbatului vânjos, cu coamă neagră, jucând fotbal cu băieții și încărcat de mărtișoare de către fete este una care va avea darul de a lumina puțin chipul întunecat, brădat de ani și de povara unui destin nefericit, pe care o păstrează cei ce au avut șansa de a-l audia într-un amfiteatru al Universității București. Însă portretul din paginile cărților sale, mai ales din cele postume, ar merita o reșezare în istoria literaturii noastre, care se citește și se trăiește pe viu.

Când ne vom întoarce...

Alice Valeria MICU

Plecările nu sunt niciodată întregi, mereu rămâne ceva din noi în fiecare loc pe unde călcăm, în fiecare spațiu pe care îl ocupăm vremelnic, amprenta noastră energetică vibrează de-a pururi, iar scriitorii au modul lor de a rămâne definitiv prin cărți, prin felul în care știu să construiască punți de nezdruncinat către arhitectura noastră spirituală și intelectuală.

O prezență discretă în lumea literară clujeană, Radu Mareș a fost un artizan neîntrecut al detaliilor și al atmosferei, iar acum își scrie romanul nemuririi, ascultând „foșnetul cosmic” al atingerii norilor, așa cum o anticipa în romanul său *Deplasarea spre roșu*.

Clujul trebuia să se reafirme cu proza, fusese ideea lui D.R. Popescu, în anii '70 și fiecare e purtătorul unei povești, au fost ideile pe care s-a construit un proiect în care a fost cuprins și Radu Mareș.

„Un scriitor își măsoară succesul după comentariile inamicilor sau ale celor care îl antipatizează”, spunea scriitorul în luna februarie a acestui an, într-un interviu acordat lui Horea Poenar, iar la celebra cafenea „Arizona” Ioan Mușlea, Alexandru Vlad, Marius Jucan, Ion Maxim Danciu, Horia Ursu și Radu Niciporuc își discutau cu sinceritate scrierile, într-un fel de cenaclu elitist, la care trăgeau cu ochiul și cu urechea poeți mai tineri. Despre ce se întâmpla la „masa dinozaurilor” de acolo s-a scris, s-a vorbit și va rămâne pentru cei ce am apucat să bem o cafea la Arizona, un moment luminos de conviețuire fecundă de ordin intelectual, în urma căruia cea mai câștigată este și va rămâne literatura română.

„Romanul solicită un fel de calificare la locul de muncă”, spunea Radu Mareș, pentru care ficțiunea era un fel de drog, un catalizator în punerea pe hârtie a unui text narativ. Legat de Cluj ca Ulise de catarg, după propria afirmație, Radu Mareș se baricadase în colivia sa de pe deal, vizavi de Grădina Botanică și de acolo ne-a lăsat „un nume adunat pe-o carte” și amintiri cu care ne populăm trecutul pentru a putea face față prezentului, fără să ne lăsăm înfricoșați pe deplin de viitor.

L-am invitat pe Radu Niciporuc, prozatorul care a preluat, într-un fel, ștafeta de la Radu Mareș, să-l evoce în lumina proaspătului său debut editorial, nășit spiritual de suceveanul adoptat de Cluj.

O amintire

Când în ultimele zile de februarie MAERSK ERIN acosta la Rotterdam pentru descărcarea cisternelor, aveam contractul încheiat și bagajele făcute, dar nu bănuiam că a doua zi, pe drumul de la Otopeni spre centrul orașului, un apel telefonic avea să mă lase împietrit. Mi

se strecurase în auz un *salve* și o întrebare rostită de un glas din care viața părea să fi ajuns la ultimul ei prag: *unde-i cartea?*

De când începuseră să-mi apară, la intervale destul de mari, proze maritime în *Observator cultural*, Radu Mareș – romancier de mare calibru, revenit cu două romane și un volum de povestiri în prim-planul actualității literare românești – m-a socotit brusc un apropiat al său, dându-mi sfaturi prin poșta electronică sau destăinuindu-mi secrete de „bucătărie” în preajma unor cafele lungi, la *Klausenburg*, amendându-mi, amuzat, „lenea”, sau chiar avansându-mi (cu o vehemență jucată!) termene pentru isprăvirea cărții, cu care, zicea el, „bătrâne, o să dai lovitură”.

Cartea apăruse de câteva zile în librăriile Humanitas, și chiar în după-amiaza aceleși zile am expediat la Cluj, prin curier, exemplarul dorit de glasul stins al prietenului meu. Totuși, unul din nefericitele accidente ale curieratului din România a întârziat cu câteva zile livrarea cărții.

M-a sunat în fiecare zi, când cu voce slabă, când cu una mai bună, după cum învingea boala, sau el însuși, parcă nerăbdător să țină în mâini un copil care era, cumva, și al lui.

L-am cunoscut la Cluj, într-o dimineață ploioasă, îi citisem cărțile, mi-l imaginasem ca pe unul din campionii de categorie grea ai literaturii, și numeroasele lui premii îmi validaseră intuiția. Era un bărbat înalt, vânos, nu prea vorbăreț. Singurul subiect care îl anima era literatura. Câțiva dintre prietenii mei, Alexandru Vlad mai ales, admiratori ai scrisului său, mă avertizau: ai grijă, Mareș e ciufut, sensibil, suspicios. Cu mine, însă, n-a fost așa. A fost generos, deschis și s-a purtat ca un maestru. Interesul lui pentru povestirile mele m-a flatat. De aceea m-am și grăbit să i le trimit.

Îmi vine și acum să râd, aprinzând o lumânare și închinând un pahar, de sfaturile lui glumețe: „pune și tu acolo mai multe curve, mai multe băți, furtuni și beții”.

Mi-am dat seama că sfatul acesta fusese unul, așa, ca-ntr-o „băieți”, când i-am citit în *Observator cultural*, și mai târziu în „Sindromul lui Robinson”, *O bătaie în ușă*, un text de mare rafinament, pe care – producându-i o mare bucurie – i-am spus că l-aș introduce oricând într-o antologie personală de proze perfecte.

Cu chiu cu vai, cartea a ajuns la destinație cu o zi înainte de – aveam să aflui ulterior – ultima lui ședință de chimioterapie.

A doua zi, înainte să plece la spital, mi-a telefonat cu o voce înviorată, să-mi spună că amândoi făcuserăm o treabă bună: eu că am scris-o, iar el că mă bătuse la cap s-o scriu.

A fost ca un rămas bun. Unul ca atâtea altele.

Fără să înțeleg că va deveni, brusc, o amintire.

Marin Moscu

Siamezi în iubire

Ia-mi inima în dinți
Din sângele iubirii,
Fluturii tresaltă
Pe-aripa amintirii.

Suntem o contopire
De raze printre flori,
O dulce ciocolată
Sărutului din zori.

Ne mângâie romantic
Semnele trupești
Atât cât răul vieții
Ne poartă în povești.

Ia-mi inima în dinți,
Suntem doi siamezi
În constelații unde
Doar tu știi să visezi!

Totul coboară, nimic nu mai urcă

Două bețe solare poartă mantaua
Printre sălcii cu palide frunze,
Valurile mării răvășite-s de vânt,
În inima mea foșnesc buburuze.

Un biet univers adoarme în palma
Viorii ce cântă-n tristețe,
Porumbeii pe-o creangă de umbră
Dansează cu frunțile crește.

Un leu desenat frumos pe-un sărut
Privește ștregar cum sângele sui
În cupa speranței anume căzută
În cleștele strașnic al fălcilor lui.

Pe-obraz mă mângâie complice
Patina suavă ce rămă de-a sila
Și-mi face pat veșnic sub flori
Să dăinui în vise de-arome idila.

Bețele mele se frâng în tăcere,
Lacrimi fierbinți în piept se usucă,
Marea înghite arcușul viorii,
Totul coboară, nimic nu mai urcă!

În mine, ca român, istoria e strâmbă

În mine, ca român, istoria e strâmbă,
Prin inima-i sunt garduri de noroi,
Adevărul stă în crucea sfântă
Dar și ea, Doamne, a uitat de noi.

Privirea mi-e arsă de durere,
Nici un lucru nu-i la locul lui,
Zăpada are urme-adânci de sânge,
Pete flori, de-a lungul Prutului.

Ne-am îmbrăcat păcatul peste suflet
Și adevăr am spulberat în hău,
Trec timpi înalți întru falsificare
Că nimic din casă nu-i al meu.

Vin hapsânii să ne mute steagul
Cetății printre morți și printre vii,
Pâinea să ne-o fure de pe masă,
Să lase-n urmă pulberi și orgii.

Unde merge clipa întristării,
Drumurile toate unde duc?
Peste noi vin clipe alarmante,
Pe care pantă-a vieții s-o apuc?

Chiar oglinda țării este strâmbă,
Am trupul răstignit în două zări,
Am ochii cu broboane de-ntuneric
Din adânc de furtunoase mări.

În mine totu-i doar o strâmbătate –
Nimic nu va rămâne mult așa,
Vom întrupa trecutul într-o pâine
În miezul cărei crește țara mea

Rotundă și gustoasă peste timp,
Vom învinge din rărunchi hapsânii
De ne-or linge rănile, durerea
Când supuși la lună latră câinii.

În mine, ca român, totul e sfânt:
Liniște, belșug, îndestulare
Și mult mai mult în cer cu sârg
Pun porumbeii vieții ca să zboare!

Urare

Aș vrea să vă-ntâlnesc un veac de ani,
Cu bunătate sufletească și mulți bani,
Cu lumină-n suflet pentru pomenire,
Cu urarea mea de veșnică-mpunire,
Cu mese-mbelșugate, cu tot ce vă doriți.
Viața v-apartține. Vă-ndemn să o iubiți!

Texte inutile

Ioan F. POP

Să judeci mefient lumea a devenit o preocupare de băcan, o flecăreală revărsată în toate direcțiile. Gîndită de troglodiți, judecată de țoaape, condusă de mitocani – lumea ca jucărie la îndemîna oricui. Într-o lume de o normalitate ternă, letargică, se mai poate conta doar pe nebuni. Prefer oricînd un nebun unui imbecil.

*

Să mărturisești cu fervoare o credință pe care nu o înțelegi în toate articulațiile ei teologice, să pui patos în dogmele ei incomprehensibile, să-ți impui doctoral propriile aproximații – cam asta se întîmplă cu toți cei care cred din reflex. Atitudinea mimetică este pasul fals pus la dispoziția unei credințe. Cum să convingi pe cineva cu ceea ce nu poate fi explicat, cum să cucerești cu ceea ce nu poate fi demonstrat, cum să dobîndești posibilul cu imposibilul – aceasta este misiunea oricărei religii. Credem riguros pe bază de aproximări. Preluăm credința din ceea ce au înțeles cei apropiați din credință. O preluăm nu pe bază de înțelegere și argumente, ci prin simplă imitație. Imităm de-ne-înțelesul, după care îl transmitem în mod convingător mai departe. (Recurgînd la o ironie a lui Xenofan, dacă vacile ar fi religioase, zeii lor ar avea copite). Problema e că de Dumnezeu putem afla cîte ceva doar de la oameni. Căci o credință nu poate fi doar învățată, ea fiind mai mult decît simpla învățătură. Noi putem crede cu adevărat doar din necredința noastră. „Cred, Doamne! Ajută necredinței mele” (Marcu, 9, 24).

*

Un autor bun e acela care, citindu-l, ne face să ne re-gîndim unele idei, modul de a percepe realitatea în toate datele ei. De fapt, îl putem citi doar în măsura în care ne *re-scriem*. Cei care nu ajung la înălțimea ideilor unui autor se apucă vitejește de poalele lui biografice, de care nu se lasă nici morți. Inventariază extaziați schelete.

*

Faptul că umanitatea este dusă mai departe de fiecare individ, biologic și spiritual, rămîne o povară babilonică pe care nimeni nu o conștientizează în mod direct. Nimeni nu este responsabil, personal, de umanitatea lumii. Ne comportăm de parcă umanitatea ar fi ceva de la sine înțeles, pentru care nu trebuie făcut absolut nimic. Umanitatea nu poate exista decît în cuprinderea umanului, nu în excluziunea lui. Un singur om nu poate fi depozitarul întregii umanități. După cum aceasta nu poate fi epuizată nici de suma indivizilor care o compun. Umanitatea este sinteza a tot

ceea ce este omul cînd uită că este om. Omenirea nu înaintează, ci doar bălțește *progresist* în propriile posibilități, stagnează în imponderabilitatea tuturor naivităților sale antropologizante. Trezită din somn de cîte o revelație, ea adoarme la loc în indigența propriei comodități. Numim istorie toată această scurgere spre nicăieri, iar speranță – hazardul așternut înainte. Omul, ca ființă individuală, nu poate înainta decît în limitele datelor lui. *Umanitatea* este doar o scuză pentru ceea ce nu poate fi fiecare individ luat separat. Moralitatea – răul pe care nu a apucat să-l practice. Omul – un accident natural care își caută încă o explicație, o absurditate plină de mister.

*

Orice căutare încetează în momentul în care ceea ce e căutat este găsit. Doar Dumnezeu trebuie căutat, chiar *via negationis*, după ce este *găsit*. Ba chiar nu poate fi căutat cu adevărat decît de către cei care l-au găsit. Sacrul – un vâl luminos pus între noi și realitate. O cezură necesară reliefării profanului. Cînd ne putem argumenta credința, nu mai credem. Dumnezeu nu poate fi argumentat din interiorul credinței, după cum nu poate fi negat din afara ei. Cu un paradox al lui Tertulian, „ceea ce ne face să-l înțelegem pe Dumnezeu este neputința de a-l înțelege”.

*

Frînturi de idei îmi trec meteoric prin vise, rupîndu-le cadența lor ideală, împotmolindu-se la marginea realității, după care se aruncă în nemărginirea onirică a altor incoerențe. La trezire rămîne un fel de zaț existențial-fantasmagoric cu care nu prea știu ce să fac. Căci este refuzat și de vise, și de realitate.

*

Orice idee ar trebui gîndită pînă la epuizare, pînă ce nici un *os* nu-i mai rămîne întreg, pînă se anulează chiar cu propriile date. Poți scrie cu adevărat atunci cînd te comporți normal în imposibil, cînd stăpînești toate ne-limitele, cînd devii hagiograful inexistenței, dacă suferi de o „boală a limbajului”. După cum trebuie să fii mai inactiv decît un înger. A gîndi pînă la capăt anumite idei, a le încerca în tăria propriului hău, a le deconstrui în ne-putința lor originară, pentru a le re-investi în extazul altor naivități – iată încă un motiv de a face *umbră* hîrtiei, de a te *specializa* în inefabil, în fascinația indefinibilului. Gîndirea e gîndire doar cînd se exersează în inutilitatea sa, în pura posibilitate a posibilului. Căci „gîndurile sînt aici (poate deja mai înainte) și noi doar sîntem încă în căutarea expresiei lor” (L. Wittgenstein).

Primăvara Poeziei XVI

A Költészet Tavasz (I)

**BAKA
GYÖRGYI**

Elhurcoltak hajnali útja

Az Érdről és környékéről 1945. januárjában „malenkij robotra” elhurcoltak emlékére

A hajnali ég hosszan vajúdik
szürke magzatvizét folytatja szét
erőlködik, de nem bírja még
megszülni vérrel kevert színeit

Húzkodják jégszilánkos ködfátylukat
maguk után a csont-sovány téli utak
szúró félelmeiket, aggodalmukat
vonszolják így a kényszerrel elhurcoltak

Lombtalan karjukat rázzák
köröttük tiltakozva az égbe a fák,
jég-harmat ül Isten behunyt szemén
reszkető testekben török a remény

Távol gyűjtőtáborok, tömegsírok
tátongó torka várja őket
fény-könnyeket hullató angyalok
kísérik az ártatlanul szenvedőket

Némán vonul az elhurcoltak serege
összehúzott kabátjuk alatt
hitük parazsa még nem apad
a fenekedő halál ellen feszülve

emberi arcukat óvják,
míg tört szavaik mélységéből
a másikat segítő mozdulat tör föl
s lélegzik a lélek testük sebein át

drumul din zori al celor deportați

în amintirea celor duși la muncă silnică,
la „malenkii robot”, în ianuarie 1945, din Arduș și
împrejurimi

Cerul din zori naște prelung
apa din uter curge gri, răzleț
se opintește, dar încă nu poate
să nască culorile-i însângerate

Drumuri cadaverice de iarnă
trag după sine vâluri de ceață înghețată
așa se târâsc și deportații
griji și tenebre cu caznă își poartă.

În jurul lor copaci cu brațul ridicat
își urlă mut protestul către ceruri,
pe ochiul închis al Domnului, chiciura s-a lăsat
frângând speranța-n tremurate trupuri

Sunt așteptați, departe, de abisul
taberelor de deținuți și-al gropilor comune
îngerii-i plâng cu lacrimi de lumină
pe cei ce suferă fără vreo vină

Trec deportații-n tăcere, muți
sub haine, zgribuliți, păstrează încă
jăratecul credinței și puterea
de-a se opune morții, care stă la pândă

își apără ființa omenească,
în brațul ce se-ntinde, sleit, spre celălalt,
ori în cuvântul ce-i rostit s-ajute,
prin rănile trupești sufletul-a respirat

**MARIA PATRICIA
BIRTOCEAN**

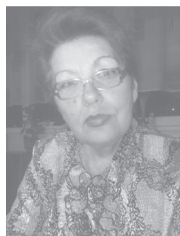
*

Iubitul meu peste dragostea noastră s-a așezat praful
străzii
îl privim cum se ridică în rotocoale și ne îmbrățișăm
leneși
femeile își poartă în brațe pruncii privind jocul fru-
mos al sângelui nostru pe sub piele
orașul s-a schimbat e parcă din carne vie și din interi-
orul lui se ridică dragostea noastră
ca o armă împotriva uriașilor de sticlă

*

Kedvesem rég belepte szerelmünket a por

nézzük, ahogy köröz, majd felszáll s lustán
 ölelkezünk
 bőrünk alatt miként futkározik a vér, asszonyok
 nézik azt ölükben csecsemőkkel
 megváltozott a város mintha élő hús lenne sze-
 relmünk mintha onnan belülről emelkedne
 mint üvegóriások ellen irányzott fegyver

SILVIA BODEA SĂLĂJAN

Doar tu

oare facem parte din aceeași tăcere
 ca două inele căzute-n potirul
 inimii
 sau poate
 aproape de neliniștea furtunilor verii
 facem parte din întâiul curcubeu
 de peste arca legănată de patruzeci de valuri
 în patruzeci de nopți de singurătate

nu știu câte aripi de îngerii
 se scutură peste inimile noastre
 în primele zăpezi
 dar știu
 că dincolo și dincoace de toate
 ești tu
 doar tu și eu

Csak te

vajon mindkettőnk csendje egyazon
 mint két jeggyűrű, végleg elmerülten
 a szívkehelyben
 vagy talán
 a nyári viharok nyugtalan árnyékában
 ama első szivárvány utasai vagyunk
 mely negyven hosszú, magányos éjszakán
 égett a negyven hullám-hordta árka felett

hány angyalszárny lehetett, nem tudom
 szíveink felett megrebbenve halkan
 azon az első télen
 de azt igen
 hogy mindenek előtt és mindenek fölött
 te vagy
 csak te és jómagam

BUDA FERENC

Jön a jövő

„Jön a darázs, jön...” stb

(József Attila)

Jön a jövő, jön, megszagol -
 kórót a koplaló szamár.
 Török a kóró, nem hajol.
 Nyár lett a tél. Tél lesz a nyár?

Mi pillog messzi az uton?
 Talán elérem reggelig.
 Homály vagy hályog? Nem tudom -
 Valami rám ereszkedik,

s érzem: a gögös gépfolyam
 bűzölve, bőszen mint robog.
 Ó, te sosemvolt szép lovam,
 s ti gömbölyű, lágy citromok!

És jobb felől meg bal felől
 remény riszál, szép rosszleány.
 Tavam kiszárad. Fám kidől.
 Emelkedik az óceán.

Viitorul vine

„Vine viespea, vine...” etc.

(József Attila)

Viitorul vine, vine, amușină -
 ca un măgar flămând, coceanul
 se rupe-acela, nu se pleacă.
 Vara e iarnă. Fi-va din iarnă, vară?

Colo departe-n drum, ce strălucește?
 Până în zori poate ajung și eu.
 E clarobscur, albeață? Nici nu știu -
 Ceva m-apasă, dintr-odată, greu,

înverșunându-se, mașinăria
 o simt: aleargă, plină de duhoare.
 o, tu căluț focos, nemaiafut,
 și voi, lămâi rotunde, căldișoare!

Din stânga și din partea dreaptă
 Speranța, cutra, țațoș dănțuiește.
 Dar lacul e secăt. Copacul se prăvălește.
 Oceanul se ridică, crește.

DANA CHENDE

vino și te uită
cum abia treziți tânjesc
să se întorcă
la singurătatea lor

nu se fură gândurile însinguratului

vino
și alungă
a doua parte din om

alungă și trecătorii ce fură
imaginea noastră,
a altora...

vino și uită

jőjj hát és lásd
hogy sóvárognak ők
a magányuk után
bár épp, hogy megébredtek

elárvult gondolatát el ne lopják

jőjj és
kergesd el
az ember másik felét

a képmásunkat s a mások
képeit elrablókat
is űzd el...

jőjj és felejts

CARMEN CIUMĂRNEAN

tata

m-a sunat tata aseară, niciodată nu m-a sunat atât de târziu.

m-a întrebat dacă mai am tatuajul pe gleznă
și
dacă banca din grădină mai scârțâie.
i-am spus că mi s-a virusat calculatorul
și
că-i simt lipsa.
mai știi merii de la capătul casei? Trebuie udați.
il auzeam slab.
avea vocea ca o piele întinsă
și
eu nu eram în stare să aleg din atâtea nimicuri nimeni-
cul cel mai important.

poate mâine ninge.

poate ne vedem, tată! cred că am cafea de anul tre-
cut.
mi-e dor de tine.
e deschis la non-stop.
cobor să-mi iau țigări.

apám

múlt este felhívott apám, még sohase tette ezt ilyen
későn.
azt kérdezte, megvan-e még a bokámon a tetoválás
és azt,
hogy nyikorog-e még a pad a kertben.
vírust kapott a számítógép, mondtam
és
hiányérzésem van.
még emlékszel a ház mögötti almafákra? Meg kell
öntözni őket.
halottam szakadozva.
olyan volt, mint a pácolt bőr, a hangja
és én
annyi apró haszontalanság mellett a lényegre sem-
miképp sem tapintottam.

holnap tán havazik.

találkozunk még, apa! maradt még kávémm a múlt
évből.
annyira hiányollak.
nyitva még lent a kisbolt.
cigiért megyek, hagylak.

VASILE GEORGE DÂNCU

XX. Zâmbind copiilor din toată lumea

sub pământ

un sicriu

în sicriu
moartea

deasupra pământului
satul
verde și mângâietor

deasupra satului
cerul
albastru și ocrotitor

deasupra cerului
Universul Mama
zâmbind copiilor
din toată lumea

și mai deasupra
Dumnezeu
care ține
uneori în palme alteori pe umăr
și de cele mai multe ori în brațe
Universul Mama

și peste tot
vocea
Universului Mama
care spune

*așa cum
te iubesc de mult
copile
așa să iubești
și tu tot ce te înconjoară*

deasupra lui Dumnezeu
o ploaie de Lumină
care pătrunde
peste tot
și rodește
pretutindeni
Iubirea

XX. Mosoly a világ minden gyermekének

föld alatt
koporsó

koporsóban
halál

föld felett
a falu
zölden cirógatón

falu fölött
az ég
kéken védelmezőn

ég felett
Mama Univerzum
mosolyog a világ
mindenik gyermekének

fölötte csak
az Isten
ki a tenyerén tartja
néha a vállán hordja
- de legtöbbször karjában moco-rog -
a Mama Univerzumot

s mindenütt, lám
a Mama Univerzum
hangja
mondja

*amennyire
én téged szeretlek
gyermek
úgy szeress te is mindent
ami téged körülvesz*

a Jóisten felett
záporozik a Fény
mindent mindenhol
áthatol
s termése
mindenhol
a Szeretet

**DEVECSERI
ZOLTÁN**

Egy hosszú nap változatai

*mottó: Csak egy napig fáj minden fájás,
Huszonnégy óra s nem jön rosszabb
De ez az egy nap egyre hosszabb.*

(Ady Endre)

I.

Felfedező út, taposatlan,
hova érünk – mi: „menthetetlenek”?
Tudásunk: „utánanézek,
Házaink körül kidöntött fák
(ciprusok, jegenyék vegyest),

bennük gördítünk mesét
az unokáknak: "Éppen tarka-
bablevest főzött a szegényasszony..."
máma már nem éhezünk tovább,
mese és idő minket megtart,
kidobjuk formátlan gondjainkat,
ússzanak, mint az a dinnyehéj - -

II.

Felfedező út, köd-kérdező
rácsodálkozás:ájult döbbenettel
időzik párló tekintetünk
a földiszített palota-égen.
Zarándokok közé érve
a Napúton megyünk világgá
pihenő a Mágus Cédrusánál - -

III.

Felfedező út, végtelen hó,
menekülés, s a velem alvó
lány kendőjét lengeti,
évköröket futunk, tovább, tovább,
megérkezés nincs, stációk, bukás...

Variații la o zi mult-prea-lungă

*moto: O zi numai te doare, azi, durerea,
Doar douășpatru ore și nu va fi mai rău
Dar tot mai lungă-i ziua asta, una.*

(Ady Endre)

I.

Inițiativ drum, virgin,
Unde-om ajunge oare, noi: „pierduții”?
Știință ni-i: „mă voi documenta”.
Copacii-s doborâți pe lângă case
(și plopi și chiparoși, pe-alese),
rostogolim povești în dâșii
pentru nepoți: „Biata femeie -
fierbea fasole, sărăcuța...”
azi s-au rărit înfometaii,
ne ține timpul suspendat și snoava,
și ne-aruncăm grija pe gârlă,
să-noate ca o coajă, pleava -

II.

Inițiativ drum, plin de-ntrebări
Iți-te-n pâclă: cu privirea
celui ce stă să plângă, contemplăm
cerul, ca pe-un castel împodobit.
În rând cu alții, pelerini, pășim
pe Calea Soarelui spre nicăieri

la Cedrul Magic poate ne oprim - -

III.

Inițiativ drum, plin de troieni,
aș evada, dar fata-ceea, iată
cu care dorm, face semn cu basmau,
și alergăm din nou în cerc, mereu,
sosire nu-i, nici stații, doar rateu...

**DIMÉNY
H. ÁRPÁD**

nagypénteki mise**1. kyrie**

fiam, ne mondd, hogy én vagyok az isten,
mégcsak nem is éltünk a szeme előtt.
ketten téptük le az égi plakátokat,
van-e vagy nincsen,
emberi vér folyt, ezért nem féltém őt.

fiam, ne mondd, hogy én isten,
inkább én istenem,
én sem hittem,
te hogyan hihetnél bennem.
lám, elenyészett édes húsporom,
tölcser lett testem,
feledést csepegtet az alanti világba,
ha eljött, hát eljött,
legyen könnyű nekem,
az ég tiszta felhőket húzz majd a tájra.

2. gloria

én istenem, jó istenem,
aludtam hányszor kínban éberem,
míg összeaszottak bennem a partok,
s a velőkbe csöndben lopta be magát
a hamisság, hogy majd rád
találok én, a legöregebb csillag,
aztán arra vártam, mikor alszom ki,
mert hiába, hogy mindent rendben tartok,
e szörnyű álarcosbált
oly nehéz volt legyűrni.

3. credo

sosem beszéltem róla,
mert szavak, üres, lármás anyag...
egy férfi amúgy sem kürtöli világgá,

ami a vállát nyomja.
te is úgy tanultad,
légy erős, nemes, művelt és szabad.

4. *sanctus-benedictus*

fiam, hálát adok az egyre sűrűbb fényért,
nem ágaskodom, hogy higgyetek nagyobbak,
rád maradt a sok részes szép kép,
– nekem soha nem állt össze eggyé – ,
belépett húsodba s ott kilobbant.

5. *agnus dei*

lángoló homlokom a pupillákba vágat,
hát nincs kezetek, hogy tapsoljon csodának?
a szem apró gyöngyként váltja a színt.
csak tompa zúgás, mint mikor zárt tenyér,
kavicsot rejt az úr marka, itt nincs szél,
hogy elvigye hozzátok, miközben nevetnék,
ha nevetnék így fogatlan... megint

slujba de vinerea mare

1. *kyrie*

fiule, nu mai spune, că eu sunt dumnezeu,
că doar nici n-am trăit sub ochii lui.
afișele din ceruri le-am sfâșiat noi doi,
fi-va, ori nu va fi
nu-i port eu grija, sângelui omului.

nu spune, fiule, eu, domnul,
ci mai degrabă spune, doamne,
nici eu nu am crezut,
cum ai putea să crezi!
iată, dispăre carnea,
e-o pâlnie doar trupul,
uitare picurând în lumea dedesubt,
de-a venit, las' să vie
mie bine să-mi fie,
cerul învâluie-va-n nori
peisajul corupt.

2. *gloria*

doamne, dumnezeul meu,
dormit-am treaz, în chinuri eu,
pân' să se surpe-n mine maluri,
și-n măduvă s-a furișat
în taină păcăleala, și-am sperat,
eu, steaua cea străveche, să-ți dau ție de urmă,
am așteptat apoi să mă sting și să mor,
când în zadar țin ordine în lucruri,
e-un bal mascat cumplit
prea greu de prididit.

3. *credo*

n-am pomenit de asta niciodată,
cuvinte goale-s numai, hărmălaie ...
bărbatul, lumii-ntregi, doar, nu se vaită,
nu spune ce-l apasă.
e rândul tău acum, să le tocești,
fii tare, nobil, cult - și liber ești.

4. *sanctus-benedictus*

fiule, aduc prinos pentru lumina sfântă,
nu mă ițesc, ca să par mai înalt,
imagini fracturate, frumoase, și-am lăsat,
– eu nu le-aș fi văzut ca pe un tot –,
dar ele-n carnea ta pășind, au explodat.

5. *agnus dei*

pupile sfâșiate de fruntea-nvăpăiată,
n-aveți palme, minunii, să mai aplauzați?
mărunte perle, ochii schimbă culoarea, iată.
un zgomot surd, de parcă pumnu-l strângi,
o pietricea în palma domnului, nu-i vânt,
s-o poarte către voi, pe când eu râd,
de-aș râde știrb... din nou, așa cum sunt.

**FEKETE
VINCE**

Szárnyvonal

Amikor még mindent sikerült csodálatosnak találnunk. Még minden volt, és minden még feneketlen odaadás. Ránkvetült naponta a fény. És nemcsak a réseken át. Aztán, mint a puzzle-játék részei, amikor végül kirakódnak, úgy állt össze, egyetlen nagy egésszé a világ. És az, ami ebben a történetben az én időm, az én terem volt. Szárnyvonal: az voltam neked.

A fő vonalaktól, csomópontoktól távol. Világ végén aprócska vicinális, fapados vonat. Olcsó jegy, minimális komfort, de mégis jó. El lehet jutni vele, igaz, csak zötykölődve, és ha nem siet az ember, oda, ahová különben egynegyed idő alatt stoppal, autóval, taxival. De olvasni lehet közben, nézelődni, ahogy tízpercenként megáll, s nekilődül a mezőnek, a hegyek alatt, félkaréjban.

A kalauz leszáll, előrebaktat, vizet iszik, majd a a vonat elején felugrik újra a lépcsőre. Nyirkos, petróleummal felmosott padló színe van az égnek

és a földnek. Csak a menetidő, az állomások órái jelzik, hogy reggel, vagy éppen este van. Nagy kopár várótermek, várakozások a szutykos mozaikkockákon. Zizegő sürgőnydrótok, rajtuk csillogó zúzvara a hír. Az alsó lépcsőn a növekvő sebesség, ahogy egybemossa a talpfaközöket.

Minden állomáson föltápáskodik és álmosan a lépcsőhöz botorkál egy-egy utas, aztán leszáll. Elöl újra nekirugaszkodik a mozdony, rándul és elindul. Mint a hulló falevelek, zizzennek a szavak. Utasoké. Arcuk fáradt, szomorú, egymáshoz hasonló.

Elnyúlt testük mintha lebegne, s nem érzékelné a vonatzötyögést. Amikor fékez, a léptük meg-meg-inog, ahogy a folyosón igyekeznek az ajtó felé.

Léghuzat örvénylik az utolsó kocsi mögött. A szél a szemembe borzolja a hajam.

Ramificație

Pe când mai reușeam să le vedem pe toate doar nemaipomenite. Totul era acolo, neatins și încă preaplin de dăruire. Zilnic ne-nconjura lumina. Și nu numai sporadic. Apoi, ca niște piese într-un puzzle, când toate se așază, așa s-a închegat, într-un tot unitar, lumea noastră. Și timpul meu prezent din relatarea asta fusese spațiul meu. Iar pentru tine, numai un ocol.

Departate de linii principale, de gări. Doar la capătul lumii un vicinal neînsemnat, cu lavițe de lemn. Biletu-i ieftin, confortul minimal, dar convenabil. Dacă nu ți-e degrabă, te duce zdruncinat acolo, unde vrei s-ajungi, deși de patru ori mai iute ar fi fost cu mașina, taxi, autostop. Însă aici poți să citești, poți să privești pe geam, când se oprește și apoi, icnit, pornește iar, spre câmp, sub munți, în evantai.

Controlorul coboară, face pași, mai bea apă, apoi sare din nou pe treaptă, mai în față. Pământul și chiar cerul sunt umezi, de culoarea podelelor frecate cu petrol. Ceasurile din gări, singurele, arată de-i dimineată ori de-i iară seară. Săli de-așteptare vaste, pardoseli jegos-mozaicate pe care să aștepți. Știrile par asemeni chiciurii lucioase pe cablurile-ntinse. Viteza crescândă sub treapta mai de jos, cum contopește golul dintre două traverse.

Câte un călător se ridică buimac, orbecăie spre scări apoi coboară, gară după gară. Locomotiva se opintește iar și cu un tremur pornește mai departe. Cuvinte zumzăite, ca frunzele ce cad. Cuvinte... călători. Cu chipuri triste, asemeni, oste-niți.

Cu trupuri suspendate-n letargie, să nu simtă hurducăielile. Iar la frânare se dezechilibrează când se-opintesc spre uși, pe coridor.

Curentul în urma ultimului vagon, ca un vârtej. Vântul îmi suflă părul zbârlit în ochi.

**SIMONE
GYÖRFI**

*

tu potrivește ceasul înapoi
îți spun
dă toate ceasurile-n urmă
doar cât să fie de-o plimbare
printre irișii nopții
și toporași și spânz
cât să culeg
secundele lăsate-n urmă
de lacrimile reprimite

gândul pe-un strop de ploaie tu încarcă-l
și cu farmece aspre leagă
ochii flămânzi
tocmai în clipa-n care
pornesc asalt vorace
cătred mine
mai bine
ai da ceasornicele înapoi
și ai privi
din locul tău ascuns
cum, plin de milă
orizontul s-ar subția și viața
cătred-napoi s-a opintit

eu aș putea, atunci
să regăsesc
clipa în care
cu o tandrețe
străfulgerătoare
în umbra unui cuvânt
de-abia șoptit
deodată
pe tine

te-am descoperit

*

állítsd hátra az órát
mondom
minden órát állíts most hátra
addig, hogy kísétáljak
az íriszek közé
a violák s az éji hunyor közé
hogyan felszedhessem
a visszafogott könnyek
nyomán felcsillanó
kis másodperceket

gondolatod az esőcsepre bíz
s átokkal kösd meg
az éhenkórász szemeket
vakuljanak meg
amikor falánk rohamuk hajrázzák
hogyan meglessenek

te inkább
állítsd hátra az órát
s nézzed
kuckódból,
amint irgalommal
a láthatár hajnalban meghasad
és az élet
kereke hátrafele áll

én akkor újra rátalálnék
arra a percre
amikor mellbevágó
gyengédséggel
egy lehellelnyi szó-
árnyék mögött
egy pillanat alatt
én
téged
felfedeztelek

**HALMOSI
SÁNDOR**

9 óra 36

Fontos megbeszélés. Szakmai érvek hangzanak el,
meg kell védeni az álláspontot. Besüt a nap,
a laptopok halkán búgnak.
Ádám fontol, Péterék szóban, élcben két jóbarát.

Misi mond valamit, reagálni kéne, de én csak a te
arcodat látom, a te bénító csened tölti be a teret.
Hetek óta nem szólsz hozzám.
Pedig nevetésedre megnyílna az ég,
egy szavadra kettéválnak a tengerek.

Start Up meeting, a projektindító dokumentumnál
tartunk,
eleredt az eső, és lent, a Magyar Nobel-díjasok
körútján friss fű sarjad.
De mi van a szépségprojekttel,
a méltóság-projekttel,
az élet- és beszédprojekttel mi van?
Mi van a világgal? Mi lesz velünk, kedves?
Ki a felelős, mik a határidők, a kritikus időszakok?
Hány szóból áll össze a béke?
Hány csókból a jóhalál?

Utcatábla leszünk, fa, virág, langyos permet
a levendulabokrokra. De rajtunk most ez sem segít.
9 óra 36. Nincs levegő. Bombák vannak.
Bennünk, alattunk mérges mezők.
Hiányzol.
Hiányzik az ágyasházakról a tető
Gőzölgő borjaknak a szalma
Világnak a verés.

Dolgozunk. A Quality Gate van soron,
a minőséget biztosan hozzuk, munkánk gyümölcse
beérik. A falon lefolyik a fény.
Norvégiába kéne menni halásznak,
és bevárni a Megváltót, amíg még érdekelve van.
Kérges lenne a kezem, mint a föld, amire lép.
Kikérném tőle a sorsomat.
Ki kérné tőlem a szerelmet?

A mutató nem mozog. Pedig a dokumentumok
szaporodnak, az excel-táblák telnek, már
megbeszéltük a java-tanfolyamot, Péter
költégszámolásokat írt alá, és utazási számlákat,
válaszoltunk a németeknek, döntéseket hoztunk,
poénkodtunk, Misi is elégedett, jól van ez így,
a projekt beindult, és hozni fogja
a hozzá fűzött reményeket,
de én tehozzád fűzném az én minden reményemet
asszony, Isten, mestergerenda,
sok neved van, te egy és oszthatatlan
és nagy a te szükséged
és nagy a te hatalmad
de az idő makacsságával és az ordas hiánnyal
szemben te is tehetetlen vagy
én magam vagyok a példa, nézd
még mindig 9 óra 36, pedig mindent
megpróbáltam már, végigpörgettem két életet,
táncoltam, elbabráltam veled, elindítottam egy
projektet, megneveltük egymást, és hiszünk
mind a jövőben, Ádám bizakodó, Wolkens vidám,

Misi is elégedett,

Kóhalmi Péternek ma reggel
kislánya született, Rékának hívják, császározták,
jól van, és felesége is, aki brazil,
aki idejött a világ másik, szomorúbb végébe
egy férfi után,
akit tisztel és szeret,

csak én vagyok egyedül
s te árván
az idő is megállt
és a levegő is elfogyott
nem tehetek ellene semmit
és nem tehetsz te sem ellene semmit, Uram
mert az írás beteljesedik
minden írás beteljesedik
te akartad így
a szépség se tudja máshogy
és a szerelemnek is megvannak a maga sémái

9 óra 36.
bombariadó.

9 și 36

Discuții importante. Argumentații,
punctul de vedere trebuie susținut. Afară-i soare,
laptopuri zumzăie lin.
Adam e cumpănitul, Petru e-amicul în calambururi.
Misi spune ceva, așteaptă să-i țin isonul, însă eu
văd doar profilul tău, tăcerea-ți umple spațiul încre-
menit.
Nu-mi mai vorbești de săptămâni.
La râsul tău, cerul s-ar despica,
apele-ar despărți doar un cuvânt de-al tău.

Start Up meeting, suntem la documentul de
inițializare,
a început să plouă, afară, pe bulevardul Nobel-ului
Maghiar
răsare iarba.
Dar ce s-a-ntâmplat cu frumusețea,
de-al demnității,
al vieții și-al cuvântului proiect ce se aude?
Ce e cu lumea asta? Ce e cu noi, iubire?
Cine e responsabil de critice etape, care-s termenele?

Pacea, din câte slove se compune?
Moartea, din câte sărutări?

Vom fi un semn la colț de stradă, pomi, flori, ori
picături
de ploaie pe tufe de lavandă. Acum însă, nici asta nu
ajută.
9 și 36. N-avem aer. Doar bombe.
În noi, sub noi, câmpuri minate.
Și îmi lipsești.

Mi-e dor de tine ca de un înveliș,
cum îi e dor vițelului de paie
ori lumii de-o bătaie.

Muncim. La rând e-acum Quality Gate,
va fi de calitate, fructul muncii depuse
acum se coace. Peretele-i inundat de lumină.
Ar trebui să fim pescari în Nord,
să așteptăm Mântuitorul, cât o mai vrea să vină.
Palma mi-ar fi crăpată, ca pământul ce-l calcă.
Destinul eu mi l-aș revendica.
Cine mi-ar cere iubirea?

Acul ceasornicului parcă a-nghețat. Sunt tot mai
multe
documente, tabelele excel sunt completate, iar cursul
de java este anunțat, Péter semnează
proiecte de buget, facturi de cheltuială,
cu nemții am vorbit, am luat decizii,
am aruncat cu poante, Misi e mulțumit, e bine-așa,
proiectul e lansat, va împlini
speranțele celor ce l-au inițiat,
speranțele mele-s legate doar de tine
meștergrindă, femeie, Dumnezeu,
atâtea nume ai, ireductibilă și unică fiind,
nevoia de tine e-un jind
și mare ți-e puterea
tu însăși ești neputincioasă
când vine vorba de timp și de nevoi
eu stau de mărturie, uite
e încă tot 9 și 36, deși
am încercat aproape orice, revăzând două vieți,
dansai și mă jucai cu tine, lansai și un proiect,
și te-am făcut să râzi, și credem
în viitor, Ádám e-ncrezător, Wolkens e vesel,
Misi e mulțumit,

i s-a născut fetiță lui Kóhalmi Péter
prin cezariană dis-de-diminează, o cheamă Reka,
e bine, și nevastă-sa la fel, brazilianca,
venită-n colțul-acesta trist de lume
după bărbatul
pe care îl iubește și-l stimează,

doar eu sunt singur
iar tu orfană
și timpul s-a oprit
aeru-i pe sfârșite
nu pot să fac nimic
nici tu nu mai poți face, Doamne
sorocul s-a-mplinit
prinde viață scriptura
așa ai vrut
nu știe diferit nici frumusețea
iară iubirea-și are, proprie, socoteala

9 și 36.
alarma.

**DANIEL
HOBLEA**

Cetate a nimănu

O, cetate a nimănu
cu ziduri de aer
cu oameni de aer
deschide-ți și pentru noi
porțile ferecate
cu șapte mii de lacăte
lasă-te iubită
o, iubitoare
când cel pustiit îți va arăta
semn de iubire

primește-l la sânu-ți de aur
pe cel rătăcit
mângâie-i creștetul de lumină
înmărmurito
și umple-l de seve

căci el te va încorona
împărăteasă peste cele dragi
pe tine
cetate a nimănu.

A senki vára

Ó, senki vára
légies falak
légies emberek
hétezer lakattal
pecsételt kapuid
előttünk nyisd meg

hagyd magad szeretni
ó, te szerelmes
ha felfedi imádata jelét
előtted a kiégett

az elveszettet
vondd arany kebleidhez
s fénycsóva fejét simítva
töltsd fel nedvekkal
te dermett

hisz felkoronáz egyszer
s uralsz minden értéket
te senki vára
téged.

**DINA
HORVATH**

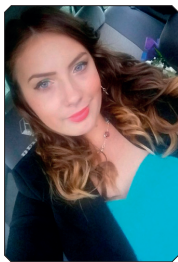
ba da!

ba da!
frumusețea există
ea e cea care vindecă
marginea zdrențuită
a lucrului
ba da!
chiar dacă moartea
mereu gloanțele-și trimite
nu numai aici,
în pășunile fierbinți ale terrei
nu numai aici,
în infernala memorie a faptelor,
dar chiar înspre cer
îndrăznește netrebnica
fără să bănuie
că iarba din lucruri
nu se va ofili
nu se va ofili
câtă vreme
frumusețea e trează.

de igen!

de igen!
létezik a szépség
ő az, ki megorvosolja
a tárgyak
lerongyolódott sarkait
de igen!
még akkor is,
ha a halál kilövi egyre golyóit
nem csupán itt,
a föld forrongó legelőin
nem csupán itt,
a tények pokoli emlékezetében,
de már az ég felé
merészel szemtelen,
halvány sejtelve sincs
hogy a tárgyakban a fű
nem lankad el
nem hervad el
mindaddig
amíg a szépség éber.

(Din antologia bilingvă *Primăvara Poeziei - XVI - A Költészet Tavasz*, apărută la Editura Caiete Silvane cu ocazia celei de-a XVI-a ediții a Festivalului „Primăvara Poeziei”, Zalău, 15-16 aprilie 2016; traduceri de Simone Györfi.)

Diana Teodora Cozma

Apocalipsă stranie

Prin aerul urban cu miros de combustibil,
mai simt încă briza imaginară a unei dimineți
marine...

Cred că sufăr de anamneză căci îmi pare că...
secunde sunt picioarele lungi ale unui păianjen
umflat de seva mediocrităților urbane,
țesându-și pânza în locuri macabre unde muștele...
sufocate în sifid își găsesc sfârșitul sfâșietor.
E-o apocalipsă stranie, un dans ambiguu al unei
civilizații înapoiate care își șterge ochii de praf
cu batista însemnărilor maladive ce-au construit
istoria unui secol infect.

Despre Întuneric

Mă atrage întunericul la fel cum mă atrage lumina.
Cu toate acestea, l-aș separa de noaptea
și bezna morbidă, căci întunericul e altceva!
Nu l-aș putea închide într-un borcan cu formol
și nu i-aș putea modela niciodată chipul din lut.
Îl vreau intact, neatins și veșnic tânăr!
Îl vreau doar pentru mine!
Cu siguranță, el m-ar înțelege de ce nu vreau să-l
împart cu nimeni, deși eu nu înțeleg.
M-ar înțelege de ce mă cert cu luna, care-l strânge-n
brațe
și care-l strigă încontinuu Tată!
M-ar consola și m-ar primi cu tandrețe în brațele reci
Căci îmbrățișarea lui m-ar face să dansez tango prin
ploaie,
chiar dacă nu mă pricep și cu siguranță mi-aș rupe
mâinile
și picioarele... mi-aș pierde chiar și văzul
Iar atunci... aș vedea doar negru prin pupilele
dilatate
Negru, mult negru, noian de negru... Te-aș vedea pe
Tine, Doamne
În toată întunecimea Ta!

O umbră...

Am băut azi din absintul norilor
și dintr-odată sufletul mi s-a transformat în
furtună...
încât, am fost neiertătoare cu propria mea
ființă.

mi-am alungat sufletul din trup și i-am spus
să nu se mai întoarcă niciodată înapoi
căci unde se va întoarce el nu voi mai fi
eu.

va rămâne doar umbra a ceea ce a fost
odinioară
o umbră crispată, apatică și neiertătoare
o umbră în care de cele mai multe ori
mă mai regăsesc și
astăzi.

Despre urât...

Nu mă gândesc să scriu despre frumos, viață veșnică
și despre perfecțiune.

Vreau să scriu despre urât, amărăciune și impuritate!
Diformul mă atrage într-un mod plăcut,
Perfecțiunea? Perfecțiunea m-ar enerva la culme!
Impuritățile, haosul și greața existențială mă
cutremură
până în măduva oaselor dar ador să vorbesc despre
ele

în timpul lungilor ore de somn tomnatic în care,
prefer să stau trează!
În schimb, frumosul și omul perfect m-ar plictisi de
moarte!

I-aș încuia pe schizofrenicii perfecți într-un
geamantan vechi,
timp de 10 ani și le-aș implanta cipuri asemenea
animalelor.
Apoi, i-aș obliga să-și privească încontinuu chipul
bolnăvicios
într-o oglindă spartă, în timp ce, voi avea satisfacția
ucigătoare
de-ai batjocori perpetuum când vor striga puternic:
Am îmbătrânit!
Iar atunci, îmi voi deschide din nou geamantanul
putred și le voi
vârî pe veci osemintele îngălbenite, de care, va mai
spânzura doar
carnea putrezită a unei civilizații infecte!

Oglindire

În aerul rece de toamnă,
durerea nu se simte căci o va stinge ploaia.
Cuțitul nu intră-n rană, lama rece cade pe pământ
și se transformă-n zgură.
Speriați de clopotele inumane, ne aruncăm pe jos
Să căutam monede... găsim doar pietre oțelite!
Dezamăgiți, de propria făptură, ne batem cu pumnii
în piept, și ne-ndreptăm privirea către asfințit
strigând desperați, către un Dumnezeu care nu vrea
să-și arate chipul, dar care, în fiecare toamnă,
ne trimite câte-o frunză, brodată cu linii oblice.
O frunză în care, chipul nostru palid, se oglindește
perfect, căutând disperat perfecțiunea.

Filmografiile Simonei

The invisible woman (2013)

Simona ARDELEAN

La început de film ca o acuarelă delicată a fost imaginea femeii umbră care se deplasa de-a lungul duzelor de nisip. În solitudinea matinală umbrelor ei cadentă biruia un tumult interior.

Chiar dacă filmul are ca subiect un episod biografic din viața lui Charles Dickens (bazat pe cartea lui Claire Tomalin), nu scriitorul e sursa emoției cinematografice, ci femeia din viața lui. Femeia umbră e actrița Ellen (Nelly) Ternan, interpretată de Felicity Jones pe care, așa după cum a descoperit Claire Tomalin cercetând arhivele muzeului Dickens din Londra, fotografiile vechi, jurnalele și însemnările păstrate precum și corespondența scriitorului care ocupă nu mai puțin de 12 volume, Charles Dickens a întâlnit-o în ipostaza de actriță aspirantă alături de mama și surorile ei pe când aceasta avea numai 18 ani. Diferența de vârstă (el avea 45), statutul lui marital (căsătorit cu Catherine) nu l-a împiedicat să înceapă cu ea o relație secretă care va dura 13 ani până la moartea acestuia. Dornic să păstreze aparențele morale cerute de societatea victoriană, Charles cumpără o casă pentru Nelly aproape de Londra și-și anunță separarea de soție, negând orice zvon cu privire la o posibilă relație extramaritală pentru a-i salva onoarea tinerei. Până aici, apele par limpezi și cel care intră în posesia acestor frânturi biografice nu va găsi de cuviință decât să zâmbească amar. Și atunci, ce aduce în plus filmul?

Charles Dickens (interpretat de Ralph Fiennes care e și regizorul filmului) este scriitorul admirat de public, a cărui dorință e lege și a cărui imagine publică înlătură orice alte priorități. Îl descoperim în film om crud (își anunță soția că mariajul lor s-a încheiat, rugând un

tâmplar să acopere sub ochii soției ușa vitrată ce desparte camerele lor de culcare), îndrăgostit impulsiv (o urmează pe Nelly la toate reprezentațiile sale), generos (organizează un spectacol de caritate, este emoționat până la lacrimi de săracii de pe străzile Londrei), boem, amuzant, genial pentru că fiecare om este un univers întreg, contradictoriu, diferit în funcție de mediul în care se află, cu secrete și pasiuni, cu slăbiciuni și conflicte interioare. Fără îndoială, reprezentarea cinematografică a unuia dintre marii scriitori ai lumii e mereu fascinantă. Iar figura lui va fi desigur evocată diferit în funcție de punctul de referință ales: al soției, al cititorilor împătimiți, al copiilor lui, al criticilor, al istoricilor literari. Însă punctul de referință în film este Nelly pentru că evocarea ei îl reconstruiește pe Dickens. Durerea femeii care nu poate niciodată, datorită conveniențelor, să devină soție, a celei care e nevoită să se ascundă, să se deghizeze în altcineva, a celei convinsă de mamă să treacă peste convingerile morale care o macină, să ducă cu sine variantele de final pentru *Marile Speranțe*, înțelesurile replicilor unor personaje care-i joacă destinul, a celei care pierde un fiu, a celei care își va trăi ulterior viața pretinzând că romanele cu autograf sunt amintirile unei fetițe care a avut norocul să-l întâlnească pe scriitor și nimic mai mult sunt înduioșătoare. Viața ei este cea a unei umbre și filmul stăruiește asupra momentului de cumpănă în care Nelly cântărește urmările alegerii sale, în care aceasta constată inegalitățile alegerilor pe care bărbații, respectiv femeile pot să le facă.

Felicity Jones joacă excepțional și figura ei, deseori surprinsă în prim-plan sau profil, transmite concentrat în mimică și privire

emoție pură. Planurile narrative ale filmului o surprind în ipostază dublă, evocativă și prezentă, iar cromatică vestimentară este o nuanță interpretativă suplimentară. Unele dintre imaginile din film sunt cu adevărat picturale, fie că este vorba despre lumina difuză care-i pune în evidență gâtul delicat sau despre câmpia de ierburi crude prin care se plimbă în plin soare francez. Tocmai de aceea, pentru că excelează la nivel psihologic și vizual, filmul va părea că se desfășoară cu o lentoare neașteptată, deși nu are mai mult de o oră și jumătate.

Recent, pe Felicity Jones am avut prilejul s-o aclamăm și în *The Theory of Everything* (2014) în care juca rolul lui Jane Hawking sau în *Breathe In* (2013) în rolul lui Sophie, iar pe Ralph Fiennes în rolul lui Laszlo în *The English Patient* (1996), Michael Berg în *The Reader* (2008), Coriolanus în filmul cu titlu omonim din 2011 sau M. Gustave în *Grand Hotel Budapest* (2014). În plus, pentru Ralph Fiennes acest film reprezintă debutul său regizoral.

S-ar putea ca nu tuturor să le placă acest film. Dar el rămâne un prilej meditativ care alunecă asemenea femeii umbră pe dunele de nisip ale condiției umane, stăruind pentru o clipă asupra destinului artistului și mai ales asupra ideii de dragoste.

Nelu, eu și fătutele

Augustin MOCANU

...Acuma, Nelule, dacă tu poftești, eu ce să spun? Că nu și nu, deoarece aproape nimic nu-mi mai vine în minte. Da, chiar așa e. Nu mi-a mai rămas mai nimic în memorie despre acele fătute de când noi eram copii și umblam la școală. Și pe unde nu mai umblam noi atunci!? Hă, hă! Mie îmi pare bine că tu, deși te-ai dus demult de pe-aici, te ții bojan și-ți bați capu' să-ți aduci aminte de lumea de pe la noi...

...Însă chiar dacă am copilărit noi împreună și am trecut laolaltă prin multe, nu uita că în mintea fiecăruia s-a încheat o altă vedere, alte chipuri și alte icoane. Privitor la acele faine fătute, cum le zici tu, cu toate că eu mă țineam tot pe lângă ele, în minte mi-a rămas foarte puțin. Când mă apropiam prea tare, poate ele credeau că mi-i foame și vreau să mușc și să mânc cum mânci o strujea de pită unsă cu miere și apoi îți sugi degetele cum face vițelu' cu țâțele mâne-sa. Mintea mea, ca toate mințile, când e zburdalnică, de numa' n-o poți liniști ca pe mieii cei jucăuși, când e somnuroasă, trăgând către umbră și întunerec. Așe or fi fiind și vederile cele de demult din care oi prinde în cuvinte câte-oi putea și cum s-or înfățișa și îndată ți le-oi trimete...

...Bine zici tu. Așe-i și nu altfel, adecă, oricui și mai mult nouă, fiindcă eram prunci și ne știm bine unii pe alții, ochii, bată-i ploaia să-i bată, ni se învârteau cum le plăcea lor și lunecau ba încoace, ba încolo și tot la frumos și dulce hodineau, de-aia numa' icoane de-astea mai vederoase ne-au rămas în cap, iară ce-lelalte, săracile, vorba mătușii Domniță a Regățanului, nu s-au legat deloc, au fugit, gândești c-au păpat scripți, prindă-le norocu'! Așe că, tune-le să le tune, numa' alea îmi ies din cap, uite mă, îmi sar ca ăla de-i zice *Hopa, Mitică, se sparge, se strică!* Îmi sar tomna-n palmă, și strănută, și se dau de-a rostogolul ca cei de la circ și nu alta. Și cum îmi ții eu pălăni deschise în fața ochilor, simțesc fătutele ieșindu-mi din ochi, și, punându-și podul pălăni stânga în vârful nasului meu și călcâiu' în mijlocu' obrazului și, una-două le văd jucând în palmă, schimosindu-se și zgâindu-se câtă mine, deoarece nu le prea place că le-am zgândărit și scos la șpațir să le vadă lumea și să le biciulească mai ales femeile cele meștere la atare treabă...

...N-am cum face, că de le iau pe tate se naște prea multă flecăreală, cum mi-a spus un serios prietin de-a' meu, de aceea zic ce-mi iese din cap, la urmă, totul se cerne să rămâie numa' miezul cel bun și mustos...

...Mi-aduc aminte că mai întâi, când eram prin clasa a treia, o fătută bălucă mi-a furat ochii. Subțire, mică,

puțină și transparentă ca o umbră, blondă, cum zicem azi, ca o rază de lună, un fel de ingerel, că n-oi zice altfel, semănând tare bine cu ăia de prin icoane, că, vezi bine, aici pe la noi toți ingerașii din icoane sunt blonzi, fie ce-a fi, am vrut să zic, căci nu știu limpede cum îi cu ei, îs și fătute și băieței, c-atunci ar trebui să le zicem cum îi fiecare, după cum vine – *inger, ingerel, dacă-i băiețel, și, mă rog fain-frumos – ingeriță ori ingerelă, dacă-i fătută, da' nu știu nimic despre această treabă, de-aia tac, mai bine tăceam de la început, da' dacă gându' nu te lasă, te împunge și te împinge mereu unde-i mai rău și dacă te bagi apoi nu mai poți ieși afară... Na-na! Na-na-na! Gata cu-asta! Zboare gându' unnde-a vrea!... Bine, mă, da' dacă aici pe la noi toți ingerii-s blonzi, fie, însă și aici e lucru cu sminteală, că-i făcut după capu' unora care cred că ei mereu îs fruntea. Ingerii-s blonzi ca o samă de oameni, da' dacă o iei de la miazănoapte către miazăzi, dracu' ști de ce, oamenii se tot negresc, și în Africa mai toți îs negri ca dracii; acolo poate că ingerii-s negri și dracii-s blonzi... Asta ar însemna oare că oamenii i-au făcut pe ingeri după chipul lor și nu? Iartă-mă, Doamne!*

...Da, dragă Nelule, așa-i viața, însă e bine să lăsăm noi ingerii și ingerelele în treaba lor și să ne întoarcem la oile noastre, cum bine zice țaranul, adecă și noi doi că, deși am prins câte un pic de carte, tot țărani am rămas și din lumea noastră nime, nimic și niciodată, nici chiar *lelea* aia cu belele, îmbrăcată în negru și mereu cu coasa pe umăr, nu ne poate smulge, căci ne-am născut din țărani, trăim ca țărani și vom muri cum trăim...

...Dacă și tu ții minte știi că de la o zi la alta, cum creșteam, ne curgeau tot mai tare balele după fete, că, mă rog frumos, cum zice și unguru', cam pe când ne mijeau nouă otăvuri pe sub nas, pe barbă și... fetele iute se ridicau și înfloreau ca merii, ca perii cei tineri și frumoși din livada de subt Păpușel. De-amu eram măricei, buni de lucru și stăpâni pe ceea ce zicem și facem... nu mai eram acolo niște copii prăpădiți care bat grădinile satului și ziua și noaptea ca să culeagă ce-i mai proaspăt și mai bun și să se înfrupte ei înaintea gazdelor; ... iară dumineca la joc se învârteau ca dracii, cu niște oglinjoare ținute la fereală, se apropiiau de jucătoarele, făceau ei ce făceau și apoi, între ei, se lăudau că oglinjoara le-ar fi arătat „Clujul” chiar așa cumu-i el... ha, ha! hă, hă! hî, hî!

...Peste câțiva ani s-a întâmplat că mai toți ne-am împrăștiat plecând din sat, deoarece așa erau anii aceia. Unde înainte vreme, feciorași ca noi se băgau

slugi pe la bojeni înstăriți ori la bogătanii din Hotaru' Turzii, oameni cu vite și pământ mult, acuma alt cântec se cânta... lumea a prins poftă s-o ieie către oraș unde să facă școală ori batăr să învețe o meserie ca să poată lucra acolo. Pușini au fost aceia care au rămas în sat și s-au însurat cu fătusele cele frumoase ajunse la vremea măritatului. Mai de nădejde erau cele care aveau lângă ele multe iugăre de pământ și vite bune de lucru...

...Nănașu' și prietenu' meu Zirea, de pildă, după ce și-a încercat puterea un an de zile la un vestit liceu din Cluj, n-a mai rezistat și a rămas acasă. Nu mi-a fost mie milă de el, căci taică-său, Iacob Bumbuț avea vreo 60 de iugăre de pământ adunat în două loturi, care venea împărțit numai la doi feciori – Zirea și Buțu. Ca să aibă de ce să rămâie în sat și să se poată uita de sus către unii cum eram și eu, care, zău, nu aveam la ce rămâne acasă și mă bucuram la gândul că aș putea ajunge învățător, el a luat-o pe una a lui Moșuțu, un fel de leșinătură ca o piele de iepure întinsă pe gard la uscat, fiindcă aia era „de neam”, avea pământ mult și bun, casă nouă chiar în mijlocul satului lângă cooperativă și era singură la părinți... Însă, ho, ho, prin 1962, iugărele lor au alunecat la C.A.P. și Zirea s-a făcut tractorist. L-am mai întâlnit o dată prin 1982 și am schimbat câteva vorbe împreună. Era tare bine hrănit, roșu la obraz ca un drapel sovietic, dar tot simpatic și zâmbăreț, mândru de sine cum era el și ca licean la Cluj, de l-au botezat colegii Haplea...

...Vărul meu Biluca a urmat o școală agricolă la Bonțida, s-a făcut agronom și a muncit multă vreme la G.A.S. Turda, punctul de lucru Crairât, apoi a ajuns activist de partid și, ca urmare, a sărit din cătunul Crairât chiar în Sibiu, unde viețuiește și azi ca pensionar în stare bună...

...Și Vasilie a' Ichii a urmat școala de agronomi din Bonțida, însă de el n-am auzit în veci nimica-nimicuța...

...Găvrilă Rățoiu, într-o duminică, la ieșirea din biserică, i-a furat-o unuia, Todor, pe Nelica Valerii, a dus-o la el și gata, a lui a fost. El s-a dat bine cu „tovarăși” care l-au pus când primar, când președinte la C.A.P. Boju. Perechea și-a făcut casă mare pe Șez, în Drumul Clujului, au păpat mult și-au băut bine și pe la 50 de ani s-au mutat „dincolo”...

...Unu' Ionel a' lui Mustea, care avea o mare grădină răpoasă subt Păpușel, s-a însurat cu surle și cântece cu una de-a lui Botoș. Nu știu cu care anume, căci acela avea două fete, poate că gemene, cu trunchiuri bine clădite: una, cam rătăndă, bălă cu ochii verzi-sticloși cu sclipiri de mătă ce-ți iese în cale noaptea; și una negruță cu ochii căprii, iscoditori. Lângă fată faină, Ionel a așteptat să vie și ceva avere de luat în samă, nu pământ, ci altceva. N-a venit mai nimic în afară de aleasa inimii sale și o seamă de lucruri trebuitoare oricărei gospodării țărănești începătoare, diferite puțin de ce văzuse și cunoștea el, căci mireasa avea rădăcini ungurești. Satul care vede tot, știe tot, judecă și cân-

tărește tot a slobozit știrea că la încheierea ospățului, duminică pe la amiază, după ce lumea s-a împrăștiat de la prânzu' miresii, s-ar fi ivit ceva gălceavă când s-au numărat banii dăruți de nuntași....

...Fiindcă fata era faină și-i plăcea, mirele a luat-o de mână și duși au fost. Ionel n-a rămas în sat la C.A.P. să fie comandat de oricine care te strigă dimineața de vreme, te scoală și te trimete la făcut „puncte” ca pe orice amărât de birș vinit în sat de pe la hodăile din Hotarul Turzii, ci s-a dus la o mină din Bihor, de unde nu s-a mai întors în sat chiar niciodată...

...Nelule dragă, aci mă opresc, fiindcă să întind lista asta ca gaia mațu' nu are niciun rost. Eu ți-am amintit doar câteva nume pentru a te ajuta să vii acasă cu gându' și să fugi în vremea aceea de pe la 1950, să zic, și să numeri tu mai departe de vrei...

Și totuși cred că nu trebuie să-l uităm pe vecinul nostru, badea Găvrilă Golu, și pe cele trei fete a' lui: Anica, Vitoria și Maria, pe care o mărăreau spunându-i Mărioară...

Sucită treabă, mă vere! Badea Găvrilă Golu era 'nalt, arăta ca un spânzurat, gândeai că l-a prins Păcală ori cine mai ști cine de amândouă urechile, de fâlci sau chiar de moțul cela de păr ațos și des din vârful capului și l-a tras în sus cătră nori, unde l-a ținut atârnat până s-a deșirat ajungând lung de tot, ceea ce se pare că s-a petrecut și cu ceilalți frați a' lui, căci pe cel mai bătrân dintre toți, pe Vasilie, satu' a început a-l ciufuli, zicându-i Lung și Lungu i-a rămas numele, lumea uitând că-l cheamă Șolean, Șeulean, mai pe domnește... Lelea Mărie, muierea lui Golu încă de fată a căpătat ciufala de Pățurnică, adevă Potărniche, da' lungă era și ea ca badea și poate de-aia s-au luat că erau asemenea...

...Fetele lor, țuce-le nenea, erau cum erau, însă nu ca altele, de-aia tot satul le știa, le cunoștea de departe și se mira că mai deloc nu aduceau cu părinții, numa' una și-aia doar un pic și nu se prea băga în samă.

...Cea dintâi, nu zic cea mai mare, deoarece era mai scundă decât toți ai familiei, Anica, la care i se zice Nica, pirpirică și subțire ca un băț de chibrit, cu capul mic și lunguiet, fața faină, albă cum e obrazul celui sănătos, cu niște părelnice roze fine la mijloc, nasul subțirel și ascuțit o lua înainte, urmărit pe margini de ochii negri ca noaptea, ascunși sub dese și negre sprâncene românești, de unde mijesc vicleni ...

...Cea din urmă, Mărioara adunase tot ce era frumos la neamul din care a răsărit, astfel că oricare fecior o vedea rămânea prins în mrejele ei și ținut ca priponit prin apropiere. Iar ea își cunoștea puterea și se folosea de acest dar când credea că trebuie... Un secret interior îți destăinuiesc aci, Nelule. Și eu, când se nimerea să-i fiu pe aproape, o priveam oblu, nedându-mi seama că așa ceva nu prea este iertat a face, dar învățasem a mă feri și-mi trimiteam luminile către ea numa' pe ascuns ca hoțul care știe cine este, ce i-i îngăduit a face și ce nu. Asta încă se ști că hoțul nu prea scapă neprins, numa' azi se întâmplă că fură cei ce au

de la cei ce n-au și nimica nu pătesc; ...răsucită apucătură într-o societate „modernă”! ...Odată, când eram mai mulți „studenti” în curte la părintele Viorel Cristea, Mărioara mă prinde cu mâța-n sac și, dură cum n-o știam, se răstește la mine:

- Ce vrei, mă, de te holbezi așa încoace? Vezi-ți de treabă! Gata! Cu asta m-a lecuit și m-a alungat definitiv din apropierea ei...

...Aceste două au fost ele cum au fost, dar Torița, cea din mijloc, adecă miezul familiei, era altfel, căci poate întâmplarea, ori nenorocul, ori numa' Dumnezeu ști cine și cu ce putere și dorință a îngrămădit în ea, săraca, multe din scăderile înaintașilor, ce erau atât de întunecate, încât acopereau și alungau tot ceea ce era bun și folositor ei și celor cu care era menită să trăiască împreună...

...Tu, dragă vere, trebuie să știi că și la mine-i aci iarna, de-aia mă mișc încet și aducerile aminte vin rar, cu tare multă întârziere, și-s subțirele ca strujeaua cea de pită pe care o primește sluga de la stăpână, așe de subțiră, că poți să vezi soarele prin ea...

...Despre subțirimea lucrurilor pe care gazdele au obișnuința de le dau slugilor îmi amintesc cum odată, prin mai, când iarba era mărișoară și eu pășteam niște miei, am auzit că lelea Sâie se sfâdea cu nănașa Tuță. Care era cuiul împungaci? Un fecioraș de-a' Sâii era slugă la Zirea Băracii. După obicei și după înțelegerea dintre ei, stăpânii trebuia să le dea slugilor și anumite haine. Cum venea vara, nănașa i-a făcut lui Vasilie, feciorul Sâii, niște izmene din pânză de cânepă țesută în casă, da' Sâiei nu i-au plăcut și a învinuit-o pe găzdoaie că nu vede bine, ori numa' se face că nu prea vede cum trebuie, altfel nu i-ar fi dat feciorului așe izmene care l-ar putea face de rușine.

- Da' di ce, tu Sâie, di ce să se facă de rușine cu izmenele di la mine? a întrebat nănașa tare supărată.

- Cum di ce? De-aia! Tu n-ai bilit pânza? N-ai întins-o pe iarbă la soare? N-ai văzut că trece iarba prin iè? Nu te-ai gândit cum a mere fecioru' meu cu așe izmene prin sat să-l vadă muierile și fetele, că de-amu el, orice crezi tu, nu-i copil? La astea, mai zic o dată, nu te-ai gândit?

La auzul acestor vorbe, s-a roșit nănașa la obraz ca creasta cocoșului, a tăcut și iute s-a băgat în casă...

...După cum îi vedea, Neluțule, din subțirimea aducerilor aminte care or veni acuma, în miezul iernii, și-oi scrie cât s-a putea și despre Torița, la care încă nu știu de ce lumea s-a învățat să-i zică Greblă...

...Și tu știi că eu eram tare departe de Torița, și chiar nimica nu ni se potrivea ca să ne apropiem laolaltă... Ea era lungă și deșirată, că, dacă se înălța o țără ajungea oriunde ca Păsărilă. La Sânziene, de pildă, se întindea numa' un pic și cu mâna ei puneă cununile pe acoperiș unde zicea fiecare. Fata era de-a lui Golu, familie cu podină țapână în sat, pă când io eram un scundac de prunc amărât de-a lui Todoru Hoanchii din Părău. Și-apoi la nime' nu-i trece prin cap oricât de mare și păduros i-ar fi să spuie că noi ne uităm așe,

fie și numa' la nimereală unu' la altu' – mai limpede zis – unu' la una, una la unu', ori încrucișat, unu' cătră altu' deodată...; hei, numa' dracu' ști cum ar fi mai acătările!...

...Amu eu, vrând să fiu de bună credință și să-ți spun cât mai bine și mai limpede tot ceea ce-mi vine pe limbă despre acea vreme tare dragă nouă, văd că s-ar putea să cad și să mai și flecăresc, c-așe-i cu vorba, când te ia gura pe dinainte, te taie-n jos și gata. De-aia de-aci încolo oi ține mai strâns depleiele cailor și-oi zice mai de-a dreptu' ce și cum a fost. Oi găta mai degrabă că mai bine a fi așe – mai rămâie de spus și pe mai încolo, de-oi mai fi p-aici și tu îi avea vreme să-ți tomnești bine ocherii și să citești cu sănătate, cu voie bună și în pace găvărelile mele cam lungite...

...De-amu fii blând și citește fără nicio grabă...

...De Torița asta a lui Golu mai nimica n-am știut până ce m-am ridicat și io un pic printre feciorașii satului și am început a merge duminica la joc, nu ca să mă scutur acolo, să bat din pălni și să strig până mi se bătucește gura de colb, ci numa' așe să mai vad lumea, că acolo era mare strânsură, haloimăș de oameni: bărbați jucând cărți pe marginea șanțului la umbra unui nuc, muieri, adecă – mame, bunice, mătuși, surori, cumnate etc. – a' jucăușilor stau umăr lângă umăr roată – roată pe lângă joc să-i vadă și judece pe toți ca să spuie ce și cum, că tinerii satului trebuie învățați cele bune; ...iară mai pă dedesubt, împrăștiati peste tot, asudați și plini de colb foșgăiam noi, copiii, zgâindu-ne mai ales la fetele din joc și făcând fel de fel de mișcoranții ca să vedem și noi ceea ce nu s-arată ș-apoi să râdem și să ne lăudăm c-am văzut tot „orașu'", ia, ca aci în palmă...

...La joc totdeauna, când era vreme bună, venea lume multă. Fetele se așezau așe într-un fel de jumătate de cerc, se țineau de brațe, vorbeau, își făceau poftă de râdeau și ochii și-i lipeau de fecioru' dorit, așteptând să li se facă semn cu mâna ca să intre în joc. Atunci iute se smulgeau din mânurile vecinelor și fugeau la feciori cu ochii închiși de bucurie și plăcere, c-au fost alese și chemate și tot satul le-a vedea jucând...

...Odată mă cuibărisem la umbră pe lavița țiganilor din Cara: doi ceterași, un glanetaș și un gordonaș, da' stând jos nu prea vedeam bine așe că m-am ridicat în picioare pe laviță, m-am răzmat cu spatele de pălântul badii Vasilie a Vilului de unde arătam mai 'nalt decât toată strânsura aceea de oameni și-i vedeam pe toți. În câteva duminici, totdeauna am văzut-o pe Torița lui Golu rămasă la margine cu alte cincisăse fete care așteptau cu nădejde că da de s-a nimeri vriun fecior de treabă și le-a striga și pe ele să le joace...

...Într-o vară, la vreo trei ani după război, când au început să se întoarcă acasă prizonierii din Rusia, fecioru' cel mai mare a' mătușii Cătrină a lui Lia, ciufulit, pe sfânta dreptate, Ștefănoi, s-a apropiat în câteva rânduri de Torița, a chiar jucat cu ea și zic fetele că seara o striga la poartă să se vadă și

să vorbească. Da' lelea Mărie, mama fetii, vrând să știe tot, ieșea în târnaț, se așeza jos pe foale, ochea printre scândurile târnațului să-i vadă ce fac apoi pune urechea s-audă ce-și povestesc tinerii, da' vântu', că ceia una-două după ce se întâlneau se și trăgeau după colțu' găbănașului pe o bancă veche, mai degrabă o scândură lată și înnegrită de vreme, unde îi umbreau crengile unui nuc bătrân și-i amețea mirosul tare a' frunzelor legănate ușor de aerul serii de vară târzie... Însă din acele întâlniri s-a ales nimica. Cum au pornit fără nicio veste așa s-au și oprit fără să fi lăsat vreo urmă...

...După ani și ani, la un păhar de voie bună și povești cu prietenii, tetea Ștefan (da, io chiar așa îi ziceam, că era văr de-al doilea cu tata, și-și amintea că eu am fost primul bojan, și, pe deasupra și neam, cu care s-a întâlnit la Cluj în primăvara lui 1948 când se întorcea din Rusia, unde a fost prizonier patru ani întregi; ar fi putut să nu steie atâta, da' n-a ascultat de ruși, de-aia l-au mai ținut; bine că nu l-au slobozit odată cu caii în ceva mină, unde ar fi putrezit demult); atunci, tetea Ștefan, zic, și-a adus aminte de serile petrecute cu Torița și, cu glas blând și scăzut, de parcă îi părea rău că și acele seri au trecut, ne-a spus cum a fost. Din vorbele lui noi am înțeles că Torița cu care el

a crezut că s-ar potrivi, deoarece era înaltă ca el, când o prindeai în brațe te apucau toate sperieturile... ea, săraca, era mai degrabă un sac de cioante uscate decât o fată pe care o strângi în brațe cu plăcere... pieptul, de care sunt atrași feciorii, nu exista, ci în loc de sâni avea niște cârpe foștomogite; în altă seară se pare că își pusese câte un măr și la urmă el, pipăind, a simțit că pe dosul cămășii, fata și-a cusut niște punguțe din pânză subțire pe care le-a umplut și îndesat bine cu tărâțe...

...- Când m-am nădăit, ne zise Ștefănoi, la început mi-o vinit greață, mi-am tras mâna și am stat ca de lemn, apoi m-o prins mila, am strâns-o blând în brațe, am dus-o până la ușa târnațului, am sărutat-o pe obraz, i-am spus să vorbească cu mă-sa și cu alte muieri, poate că știu ele ce trebuie făcut... pe drum cătră casă, mă legănam când într-o parte, când în cealaltă, picioarele mi se împleticeau, de mi se părea că aș călca mereu în gropi, mi se îndoiu în jos de la genunchi și capul mă durea cumplit...

...Din seara aceea pe Torița lui Golu nimeni n-a mai văzut-o niciodată; ...dup-aia pe seama ei s-au scormit destule povești...

...Și-amu, sănătate, Nelule, și poate că odată, când le-a veni vremea, s-a spune și din acele povești...

Viața începe la etajul cinci

Alexandru JURCAN

De multe ori apartamentul 20 de la etajul cinci e închis. Proprietarul locuiește în alt oraș și-l închiriază adesea, doar că, orice chiriaș ar fi, până la urmă moare bizar. Chiar că e dubios apartamentul... și e la doi pași de mine, locuiesc la același etaj. Iată că ieri am auzit zgomot la numărul 20. Deși am părul alb, nu mi-e rușine să pândesc pe la uși. De la o vârstă, te mână o curiozitate stranie, nestăvilită. Imobilul cenușiu, întunecat și găurit adăpostește o viață sobră, astfel încât orice strop de noutate e dătător de energie.

Viața mea cumpătată și decentă s-a dus pe apa sâmbetei, după ce fetele-chiriașe m-au invitat la ele. Așa am devenit bunicul lor favorit, iar ele au știut cum să-mi toace pensia cu eleganță și tandrețe. Adania și Daria... cu vârsta lor înfloritoare, cu țigări, lichior, muzică, dans din buric, cu buze în formă de inimă și coapse subtil desenate... Ce nopți și ce atingeri, până reușeau să-mi smulgă ultimul ban! Le-am dat chiar televizorul, frigiderul, vase de bucătărie, cuverturi, cărți – tot ce-și doreau, desigur. Simțeam la vârsta mea cioburile de hormoni

reunindu-se în grupuri senzuale. Viața revenea în venele mele bătrâne, cu o vigoare nebănuită. Daria cea grijulie mă obliga să iau seara două aspirine, să evit vreun infarct și să pot chefui în voie. Băieții care le frecventau mă tratau ca pe unul de-al lor. Le-am oferit tricouri, genți, bani. Mă lăsa să asist la turbulentele lor acuplări aspre și zgomotoase. La final de partide aveam voie chiar să aduc prosoape curate și să șterg transpirația feminină eternă. Diminețile încercam să dorm, însă Adania bătea la ușă insistent: nu avea cafea, nici țigări, nici... Am început să iau bani împrumut de la prieteni. Într-o zi Daria mi-a propus schimb de apartamente, pentru că eu aveam trei camere, iar ele două. Puteam să refuz? Acum stau aici la apartamentul 20 și... trebuie să achit chiria, iar fetele nu mă mai invită la ele. Mă simt slăbit, epuizat, fără bani și mâncare. Uneori mă duc la ușa lor să aud veselia care m-a sedus. Mi-ar trebui o pătură, un prosop, un pahar... Lucruri rare pentru mine. E ciudat acest apartament. În fiecare noapte îmi amintesc de vechii chiriași... Au plecat pe pajiștile cerului...

Colocviul național al revistelor de cultură

Daniel SĂUCA

La Arad a avut loc în perioada 5-7 mai a treia ediție a Colocviului Național al Revistelor de Cultură (Literare), revistele Uniunii Scriitorilor din România (USR) și cele care apar sub egida USR, cum e și cazul revistei noastre, „Caiete Silvane”. La evenimentul organizat de revista „Arca” și filiala Arad a USR, cu sprijinul USR, Centrului Cultural Județean Arad și al Consiliului Județean (CJ) Arad, revista sălăjeană a fost reprezentată de cel care semnează aceste notițe, Viorel Mureșan și Alice Valeria Micu. Întâlnirea de la Arad s-a deschis oficial în sala festivă a CJ Arad, unde s-a desfășurat colocviul cu tema „Vitalitatea unei instituții: revista literară (miză și inerție; tradiție și reinventare; cuvânt printat și imagine electronică pe calculator; revistă pe suport de hârtie și revistă pe suport electronic)”, colocviu moderat de Nicolae Manolescu, președintele USR, un argument la temă aducând Răzvan Voncu, redactorul-șef al revistei „România literară”, amfitrioni fiind Adrian Țolea, președintele CJ Arad și Vasile Dan, președintele Filialei USR Arad și redactor-șef al revistei „Arca”. Dintre participanții la această necesară dezbatere îi amintim pe Nicolae Manolescu, Gabriel Chifu, Răzvan Voncu („România literară”), Daniel Cristea - Enache, Liviu Ioan Stoiciu („Viața românească”), Mircea Mihăieș, C. Ungureanu, Adriana Babeți, Robert Șerban („Orizont”), Marius Chelaru („Convorbiri literare”, „Poezia”), Lucian Vasiliu („Scriptor”), Adrian Alui Gheorghe („Conta”), Ioan Moldovan, Traian Ștef („Familia”), Ovidiu Pecican, Amalia Alumei („Apostrof”), George Vulturescu („Poesis”), Olimpiu Nușfelean („Mișcarea literară”), Angelo Mitchievici („Ex Ponto”), Paulina Popa („Semne”), Gheorghe Pârja („Nord Literar”), alături de echi-

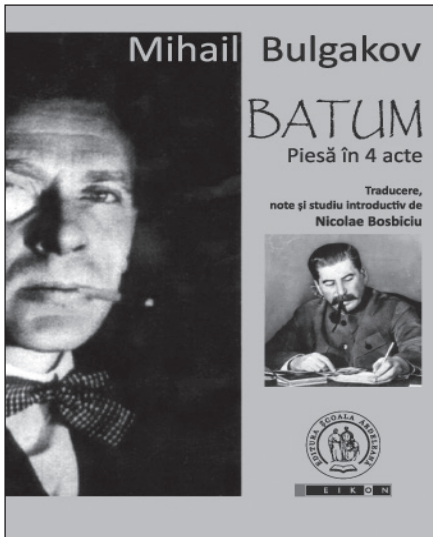
pa de la „Arca”: Gh. Schwartz, Romulus Bucur, Gh. Mocuța, Ioan Matiuț, Andrei Mocuța și instituția în sine reprezentată de poetul Ion Mureșan. Colocviul a fost completat de o reușită seară de poezie susținută de numeroșii poeți prezenți la eveniment și de frumoasele întâlniri colegiale, amicale între scriitori pe parcursul celor trei zile.

Din ideile expuse la colocviu notăm: „Chiar dacă se vorbește de o criză a presei scrise, revistele literare, cu toate dificultățile, continuă să apară”; „Fără reviste literare nu ar exista cultura”; „Nu se poate imagina o viață culturală fără publicațiile literare”; „Presa culturală, un necesar filtru, un ciur”; „Unii scriitori nu se citesc nici pe ei înșiși; nu acceptă că dacă se plictisesc pe ei înșiși, s-ar putea să-i plictisească și pe alții” (N. Manolescu); „Cultura română, europeană, un tezaur cert”; „Statul își plătește datoriile către scriitorii săi”; „Presa culturală nu va dispărea, rolul ei va deveni vital” (R. Voncu). Mircea Mihăieș a atras atenția asupra dispariției publicațiilor de tip generalist care promovau cultura, în timp ce Ion Mureșan s-a declarat optimist în privința viitorului revistelor literare, chiar dacă acestea sunt obligate să fie restrictive. G. Vulturescu a adus în discuție problema achizițiilor de carte și de reviste literare, iar G. Chifu a punctat: revista literară nu e neapărat o instituție de presă, este o instituție de cultură, care găzduiește literatura română vie, având spirit critic, fiind călăuză pentru cititori. Câteva (alte) posibile cuvinte/expresii-cheie: necesara solidaritate între revistele și membrii USR; adoptarea unei legi a culturii; „să nu ne temem, să ne reîndrăgostim de ceea ce facem” (I. Moldovan).

Malaxorul de mai

■ **Mihail Bulgakov, *Batum* – piesă în 4 acte, traducere, note și studiu introductiv de Nicolae Bosbiciu, Editurile Școala Ardeleană și Eikon, Cluj-Napoca, 2015.**

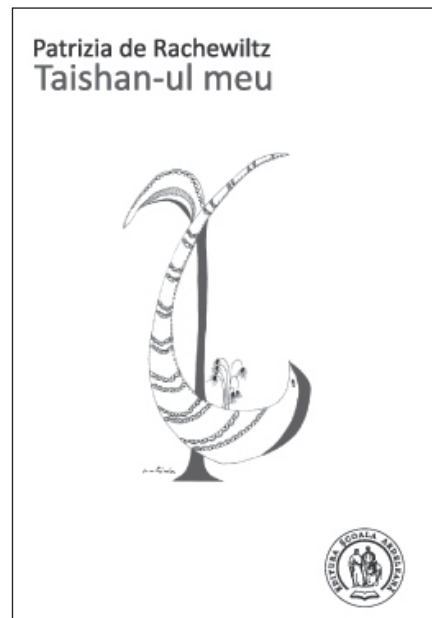
„Alcătuind și un amplu dosar documentar-analitic, poetul Nicolae Bosbiciu a avut curajul să traducă piesa aceasta atât de controversată până azi, întregind, în exegeza românească, fizionomia uman-vulnerabilă a marelui scriitor rus” (Ion Vartic).

■ **Mariana Bojan, *Rezervația patetică*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.**

Din prefața lui Ion Pop: „Întorcându-mă spre anii mulți care au trecut de la primele afirmări ale celei dintâi «promoții» de la «Echinon», o regăsesc pe Mariana Bojan, ca poet și plastician inspirat, care n-a pierdut nimic din prospețimea frumoasă și din candoarea tandru-melancolică a versurilor ce o situau de pe atunci printre vocile cele mai autentice ale vârstei sale lirice. Cititorii săi de acum, pot descoperi ori redescoperi în paginile acestei ample antologii o poezie curajoasă în fragilitatea ei, purtătoare de speranță și de vibrantă omenie. Pe o pagină a acestei cărți e înscris și versul între toate definiții: «Cine vine, cu lumină vine»”.

■ **Patrizia de Rachewiltz, *Taishan-ul meu*, ediție bilingvă, traducere din limba engleză de Daniel Oancea și Viorica Patea, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.**

„Poetica Patriziei de Rachewiltz împărtășește cu poezia imagistă căutarea imaginii concrete, adnotarea exactă a impresiilor și a senzațiilor nemijlocite. Ca și poezii confesive, poeta explorează conflicte psihologice, experiențe vitale pline de tristețe sau exultație. Poe-

zia devine un fel de a se libera de o tensiune internă, de a se distanța de emoții tari, devine o formă de catarsis prin care poeta încearcă să atingă serenitatea ultimă care pune capăt tulburării interioare” (Viorica Patea).

■ **Letiția Ilea, *Întâmplări obișnuite*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016.**

„Deși debutează editorial târziu, în cadrul unui canon poetic ușor modificat (al «nouăzeciștilor»), Letiția Ilea se circumscrie totuși modului liric al promoției optzeciste, atât prin practica textuală, cât mai ales prin accentul pus pe biografism. Poemele sale sunt, în cea mai mare parte, expresia unei confesiuni directe, aproape brutale, într-un discurs aleatoriu și demetaforizant. (...) Oricum, poezia rămâne «simplă», transparentă în patetismul ei sobru, neafectat, afișând cu dezinvoltură și sinceritate o revoltă cvasi-boematică. Discursul nu este însă inocent, construit fiind pe o ambivalență fecundă: textul este viață, viața este text” (Petru Poantă).

■ **Augustin Mocanu, *Amalgam în pragul nopții*, Editura Star Tipp, Slobozia, 2016.**

Carte precedată de *Amalgam în prag de seară*. Caiet de însemnări, apărută la aceeași editură în anul 2014; un fel de continuare a ei, cu pagini de jurnal, corespondență, opinii și aprecieri despre lucrările autorului, etnolog cunoscut și apreciat de personalități din domeniul său, reflecții, poezii și citate din au-

torii preferați. O lucrare autobiografică, din care putem afla, printre altele, stadiile genezei multora dintre cărțile semnate de domnia sa, cărți în lucru, proiecte editoriale...

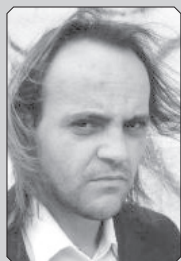
■ **Poezia, revistă de cultură poetică, Anul XXI, nr. 1 (75) /2016.**

Tema acestui număr: „Poezie și lacrimi”. Reținem, ca temă de meditație, această confesiune a poetului Menotti Lerro dintr-o convorbire cu Marius Chelaru: „Da, mașina umană mă fascinează mai mult decât o rachetă cosmică. De la frumusețe la decădere, de la filozofie la defectele comunicației, de la îmbrăcăminte la suflet, de mai avem unul cumva. E captivant să descrii toate acestea, să îți imaginezi ce mecanisme ne mișcă pe noi și universul «nostru». Mai trebuie să spun că este ceva înlăuntrul meu pe care îl simt ca pe un flux de neoprit, ceva special, în stare să-mi curețe arterele de toate reziduurile. Aș putea scrie poezie chiar și în deșert, oricând, pentru că simt în mine flori înmugurind, în orice moment, uneori părând a fi niște lălele negre. O dată am scris așa: «Mintea îmi este un cimitir: florile zac alături de morți»”.

(D.H.)

Apărarea

Lucrurile inutile se aruncă la gunoi

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Îmi amintesc perfect cu ce pasiune am trăit până acum, începând de la menținerea unor afaceri și terminând cu mersul prin literatură. Ce îmbârligături, clenciuri, războaie, vanități, trufii etc. am provocat până acum, crezând că sunt un unicat. Da' de unde – eram „în rând cu lumea”! Unicat aș putea deveni abia acum, după ce am experimentat cam tot ce este important în societate, abia acum când mi-e lehamite și lene, iar alte resurse pentru a reveni „la normal” nu am de unde scoate.

Lucrurile inutile se aruncă la gunoi, așa am învățat. N-ar fi oare mai potrivit să mor, dacă tot nu mă simt de trebuință cuiva? Iată o idee cât de cât interesantă, dar și aici intervin câteva nebuloase de factură exterioară: să mă sinucid nu se cade. Să mor de bună voie când vreau eu – nu pot (ar însemna să pot și învia). Să plătesc pe cineva să mă omoare, n-am bani (să cer împrumut mi se pare ridicol). Nici cum nu dă bine.

Cel mai lesne ar fi să-L invoc pe Dumnezeu. Să-mi

rezolve problema; dar probabil că ar râde de mine, dacă nu cumva o face chiar acum, așa că tot la mintea mea limitată trebuie să recurg. Și cum știu deja că apelez degeaba – îmi desfac o bere, în încercarea de-a provoca viziuni de tip șamanic; cine știe ce răspunsuri pot obține drogându-mă astfel, deși mă îndoiesc: am mai practicat beția și nu m-am ales decât cu o sete enormă.

Acuma, serios: ce sens au blocurile astea înalte? Trebuie să plătești pentru tot ce consumi. Ce sens are să faci agricultură, să ai casă la țară? Trebuie să plătești impozite. La mașini – taxă auto, la mersul pe jos – taxă de habitat, la salariu – reduceri și impozit pe profit, la țigări și bere – accize, la a face greve – polițai care te bat etc. Și tot serios: la plecatul pe-un munte – n-ai ști cu ce să-ți duci zilele, afară de faptul că te-ai pripăși pe la vreo mănăstire (dar și acolo te-ar pune la muncă și te-ar trezi în miez de noapte să te rogi). Și ultra-serios: ce să fac să scap de încrengătura asta aiuritoare?

Poetul din cetate

(urmare din p. 8)

căutat abia printre eroi și morminte: „Nu bogdaproste părinte stau rău de tot cu rugăciunile/ Sunt una din acele prăpăstioase firi rebele/ I-am răspuns preotului ce-a vrut să-mi vândă o grădină în cer/ Plină de îngeri de femei zâmbitoare o grădină foșnind cu crini și cu stele.// Când fără veste în ochii mei s-a lăsat deodată seara/ Și umbrele din jurul meu lătrau cu vocea lui Lenin/ Mitraliau cu limba ascuțită a lui Beria./ De pe un gramofon de pământ răzbătea aproape stinsă/ Vocea fără speranță a părinților și rudelor mele/ Deportate și moarte-n Siberia” (Gramofonul de pământ).

Izvorâtă din tenebrele veacului politizant și mercantil, cutreierată de neliniști existențiale, dar și de reverii dezabuzate, recenta apariție editorială stă sub semnul nostalgiceia afirmații „nimic nu mai e cum a fost” (*Spo-vedanie*), constituindu-se, deopotrivă, într-o pledoarie a umanității pierdute și a trecutului ei exemplar. O pledoarie ce denotă multă dezinvoltură și un har poetic evident.

Îndrumar de furturi permise

(urmare din p. 9)

Literatura din viață, viața ca teatru sunt temele din eseu *Lear și Farfuridi pe scena deschisă* în care, pornind de la replici uzuale sau de la situații „teatrale”, autorul ajunge să decanteze teatrul din viață. Racilele, erorile sistemului de învățământ actual sunt expuse printr-o inspirată analogie cu vremurile în care Ion Ghica critica, într-o scrisoare adresată lui Vasile Alecsandri, învățământul din epocă. Tot despre erori și racile, dar ale postmodernismului vorbește în *Nu-i mare fericire să fi post-modern*, eseu în care se conturează una dintre cele mai (post)moderne definiții ale literaturii: „Literatura e și emulație, mișcare și interferență a modelelor și formulelor, competiție valorică (...)”. Inedit e și mo-

dul în care prezintă relația scriitor-cititor-operă: „Un om deține un mister – vin ceilalți, i-l fură și i-l complică. Și există o linie până la care te poți confesa/exprima – dincolo de ea vine, sau nu, *înțelegerea celorlalți*”.

Locuri, oameni, timpuri s-ar fi putut intitula cea de-a cincea parte a volumului, dureroasă și cerebrală panoramare a deșertăciunilor contemporane, locale (vezi *Alternativa provinciei*) sau globale (*Înapoi în Europa!*), cu trimiteri pasagere la literatură și alte arte. E linia pe care o continuă și aforismele, butadele, reflecțiile din *Addenda*.

În fond, volumul semnat de Olimpiu Nușfelean e un îndrumar cât se poate de actual despre cum/de ce/când „să furi raiul cu ajutorul cuvântului”.

Dincolo de contururi și aparențe

(urmare din p. 6)

Penultimul capitol *Univers pierdut*, este o rememorare dureroasă a unor amintiri care i-au declanșat dezechilibrul interior și psihologic. Derapajele comportamentale ale soțului, boala, lipsa comunicării vor fi cauze ale declinului, instabilității și apoi decăderii.

Roman bergsonian, de analiză psihologică, o prelungă și dureroasă confesiune, scrierea Doinei Ira-Tăutan se distinge prin forța mărturisirii, prin sinceritatea debordantă, prin autenticitatea trăirilor. Deși scris la persoana a III-a, romanul surprinde prin infuzia de biografism, prin experiența existențială privită în toată ecloziunea

ei, rămânând o scriere hibridă, de analiză în care se rezolvă probleme interioare și mai puțin un roman de creație. Așadar, autoarea dă o dimensiune epică propriilor idei, făcându-le astfel mai credibile, urmând linia scriitorului francez Sartre, care mărturisește: „Dacă vrei ca ideile tale să fie mai convințitoare, pune-le într-o narațiune”.

„Stilul e ca un jug...”

(urmare din p. 7)

semn de umilință. Cuvântul este în măsură a sugera rigurile, constrângerile la care se supune creatorul în timpul zămislirii operei. În dicționarele de simboluri, *jagul* este prezentat și ca un însemn al unirii, idee exprimată de sensul figurat al verbului *a (se) înjuga* și de cel al neologismului *a conjuga*. Din conjugarea energiilor creatoare ale diverselor spirite subjugate aceluiași stil se realizează o „unitate stilistică”, regăsită în opera pictorului, arhitectului, filozofului și omului de știință.

Nu e singura definiție „poetică” a stilului. Când Blaga numește stilul drept „*răsad de seve grele ca sângele cu rădăcinile împântărite în cuiburi dincolo de lumină*” sau „*pom liminar cu rădăcinile în altă țară*” de unde își adună

sucurile „necontrolat și nevămuț”, de fapt, se ușurează cititorului înțelegerea faptului că inconștientul, numit metaforic „*celălalt tărâm*”, este o realitate psihică incluzând atitudini, orizonturi, accente, inițiative ce „răzbat în ciuda presiunii ce o exercită conștiința asupra lor, ca de sub humă, în lumina de deasupra”.

În paralel cu crearea unei terminologii filozofice, firește abstractă și neologică, Blaga, din necesități de plasticizare a unor concepte, își transmite gândurile și pe cale metaforică. Iată câteva exemple din același volum: *suișurile și coborâșurile orizontului mioritic se regăsesc sufletește în „dealurile încrederii și văile resignării”*; problema categoriilor filozofice s-a transformat, uneori, într-o „*osie a filosofiei*”. Faptul ține de domeniul firescului în cazul lui Blaga, cunoscut și ca teoretician al metaforei și autor al unei definiții, după tipar aristotelic, a ființei umane: „*omul este animalul metaforizant*”.

Leprozar (2)

Daniel SĂUCA

■ O surprinzătoare sâmbătă liniștită. Nu mai pot scrie decât „pagini de jurnal”. Șantier plin de moloz diaristic. Nu mai scriu bine nimic. „Fiecare om are o slăbiciune”; „De tine nu poți scăpa”... Fără scăpare prin locuri comune! Cine mai poate rămâne conștient într-o lume a „inconștienței”? Truisme. Eliberare. Suferință. Bucurie. Speranță. Încredere. În filmele „noi” totul devine complicat, întortocheat. Poate nu simplitatea stă la baza cunoașterii (absolute?). Să judecăm (cu înțelepciune) situațiile, nu oamenii. Un ideal impus. Libertatea fără reguli. Suferința universală. „Misterios este faptul că, în cazul ciumei lui Justinian, epidemia s-a stins de la sine, agentul patogen dispărând brusc” (Historia, nr. 148, mai 2014). Poate au dispărut șobolanii. Au început să părăsească Pământul (*corabia vieții*), dacă tot ar fi dispărut jumătate din populația lumii de atunci (conform sursei citate, ciuma „a ucis undeva între 30 și 50 de milioane de persoane, circa jumătate din populația totală a lumii”). În secolul VI d. H. Să îmbătrânești citând! Miliarde de semne citate!

■ Recitesc „Jurnalul” lui Zaciuc. Nici atunci, nici astăzi: *viața literară* nu s-a schimbat esențial. Supraviețuirea, replierile, găștile, premiile, supărările. Poate scriitorii (nu toți) trăiau oarecum mai confortabil. În plină dictatură.

■ Am recitat „Ultimul Culianu”. L-am recitat și de Crăciunul anului 2013. Din doi în doi ani, văd, recitesc anumite cărți esențiale. Finalul trist al cărții, *bâjbâim fără geniu...*, e unul din puținele semnale serioase de alarmă apărute în ultimii ani: nevoia de *exceptionalism* nu numai în cultură, de elite luminate capabile să transmită la rândul lor „lumină” – un ghidaj cu adevărat spiritual – și celor care au înțeles că nu este suficientă doar „buna situație” față de valorile culturale. Și pentru reclădirea unei societăți, îi spun eu, suportabile.

■ Dezbateri radiofonice despre „eticheta” dieteilor de post. „Ne place puțin exotism. Fructe de mare” (RRA, „Probleme la zi”). Ne place să sărbătorim chiar în post. În fiecare zi. „Îngropăm un an” în fiecare zi. „Îngropăm ziua” în fiecare dată din calendarul uman. „Ne destrăbălăm în post!” Poate. Înfrânarea necesită exerciții zilnice. Chiar dacă, nu de puține ori, cuminența, modestia, habotnicia nu au făcut *casă bună* nici cu creația, nici cu *viața de zi cu zi*. Am înțeles, până la urmă, că nu prea ținem post cum scrie *la carte*. Exersăm diverse diete „laice”, terapii. Așa că, în plin

post, dl P.Ș. ne-a recomandat „vinul la terapie”. „Nu suntem un popor de bețivani”...

■ Un nou cutremur a avut loc în Vrancea în această dimineață. „Specialiștii” (inflație perversă de experți, specialiști) spun că e de bine. Atunci va veni Cutremurul cel Mare când se vor încheia cutremurele mici, *cutremurașurile* ori *cutremurelele*. De-a dreptul poetic: mii, sute de mii de *cutremurași* sau *cutremurei* au încercat să zgâlțâie omenirea. Fără succes concludent. La scara istoriei, au contat și contează cutremurele mari. Ei, da! De data asta chiar contează mărimea!

■ Zoe Petre, în „Historia” (nr. 148/mai 2014), „Moravuri și năravuri regale”: „Dacă parcurgem paginile *Erudițiilor la cină* putem lesne ajunge la convingerea că beția și excesul sunt indisolubil legate de exercițiul puterii absolute” (p. 81). Această convingere nu poate fi, totuși, generalizată. Poate „beția puterii (absolute)”...

■ Tot mai absent, tot mai „acrit”, tot mai indiferent. Scos din sărite, enervat zilnic de gândul că **trebuie** să câștig bani pentru a trăi, a mânca, a defeca. Nu mai am chef nici măcar de mine însumi. Ciudate constante: viciile și rugăciunea!

■ 25 octombrie, Ziua Regelui și Ziua Armatei Române. Tablou „regal” contemporan: „regele” Băsescu și „prințul” Ponta la Carei. Nu și-au vorbit. Nu s-au salutat. Pe cerul republican al patriei a răsunat un patetic: „Să trăiți!”

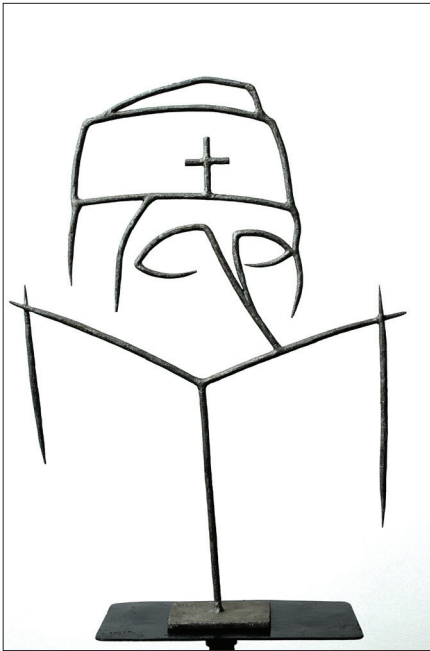
■ „Sin City 2”. **Prea multă violență**. „Nu lăsa monstrul să iasă!” Poetica violenței. A furiei, a răzbunării. „Poetică” obositoare. Culori, contraste prea obositoare. Poveste banală. Obositoare. Am renunțat după 30 de minute. Știre pe scurt: 25 de ani de la căderea Zidului Berlinului. Violența, după cum se vede, trece de orice fel de ziduri.

■ O observație, lângă mine de atâta timp: anul școlar începe aproape în același timp cu cel bisericesc. Poate și Anul Nou ar trebui să înceapă în septembrie. Ca și alte începuturi de an(i)...

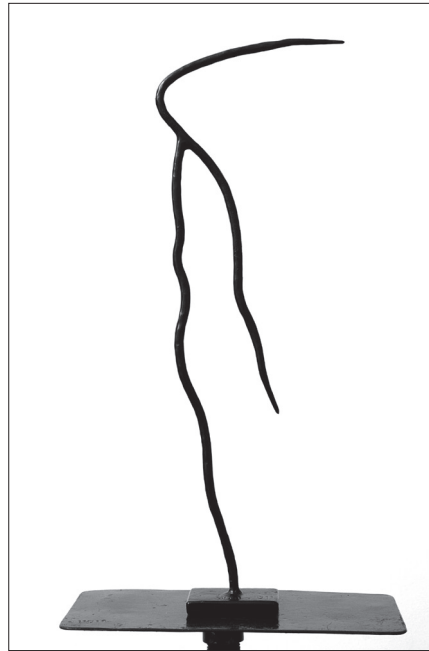
■ O nouă tiranie, a copiilor. Lipsa bucuriei paterne, maternel, filiale. Satana, fără îndoială, poate lua și trupul și mintea unui copil.

■ Pierdere îngrijorătoare a memoriei. Nu mai funcționez decât în viitor. Prezentul (și) ca uitare totală a trecutului. Prezentul – viitor. Inspirație/expirație, flux și reflux...

■ Notiță pragheză, poate lângă cafeneaua Kafka: **traficul infernal** în Praga. Ce *metamorfoză!*

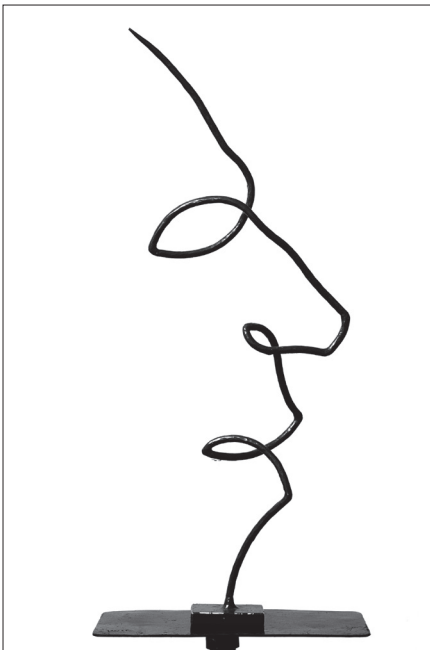
Cititor

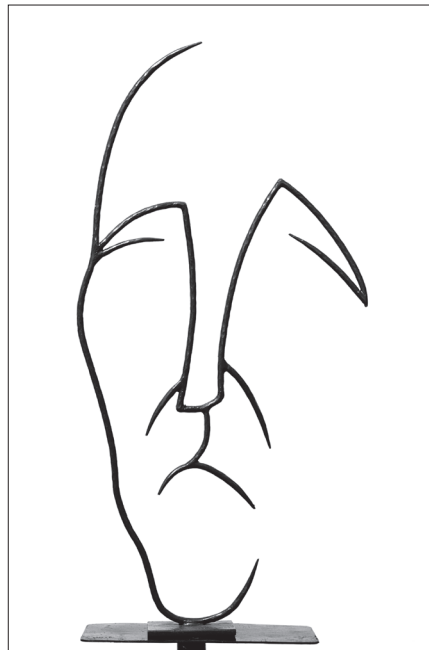
Ciprian Porumbescu

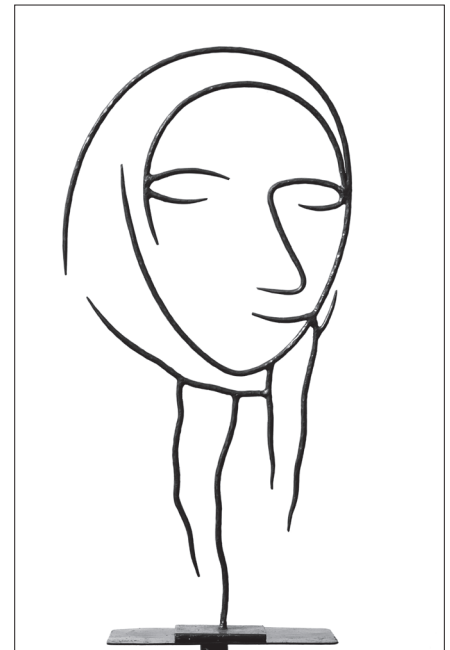
Moroșan

Profil

Baba Ghiniță

Femeie 5

Dacă cineva vrea să-l cunoască pe artistul Ion Pop, ar trebui să știe că el trăiește de ani buni într-un loc minunat pe Valea Someșului, comuna Gâlgău, sat Căpâlna, nr. 101.

Dumnezeu i-a dat totul, și-i este recunoscător că pământul l-a făcut să înțeleagă și graiul pietrei, și al lemnului și al salciei. În tinerețea lui a câștigat multe concursuri naționale cu sculpturile lui în lemn și marmură. Nu a imitat pe nimeni, învățând multe de la creația lui Dumnezeu, încercând prin operele lui să facă lumea mai bună. Căutând mereu, s-a desăvârșit, modelând fierul trecut prin foc, dând viață unor personaje idilice

din satul de pe Valea Someșului.

A descoperit singur noi straturi de taină ale artei. Noi credem că originalitatea lui își va extinde radiația în veacul viitor și sperăm în notorietatea lui dincolo de graniță.

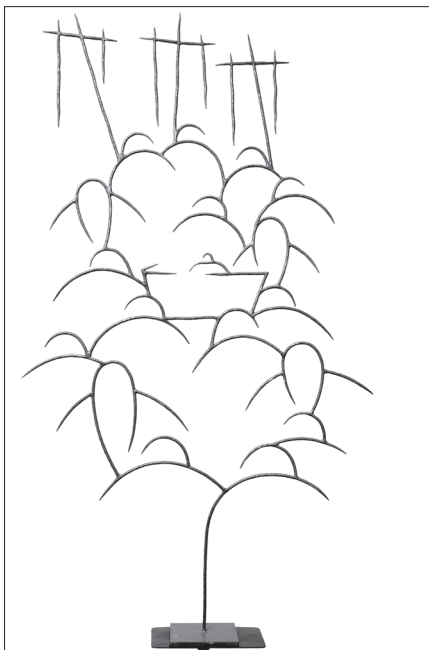
Am învățat de la domnul Ion Pop că lumina nu trebuie închisă în volume opace; lucrările lui fiind deosebite, prin ele „trece vântul, bate soarele, zboară fluturii...”

Noi vă invităm și în comuna lui să-i vizitați lucrările sau pe adresa **www.ionpop.ro**.

Rareș IUONAC

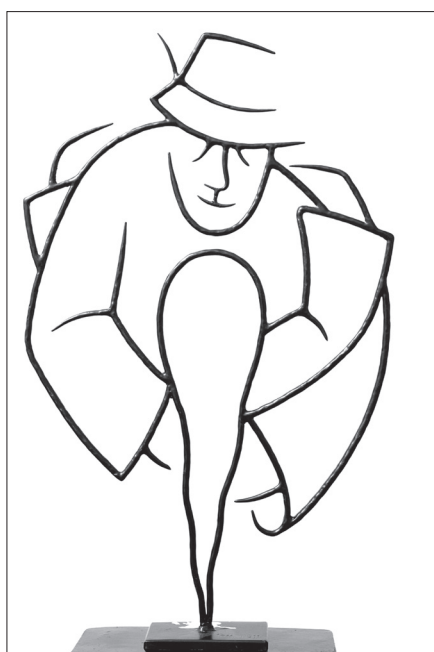
Intâlnire 4

Procesiune funerară 2

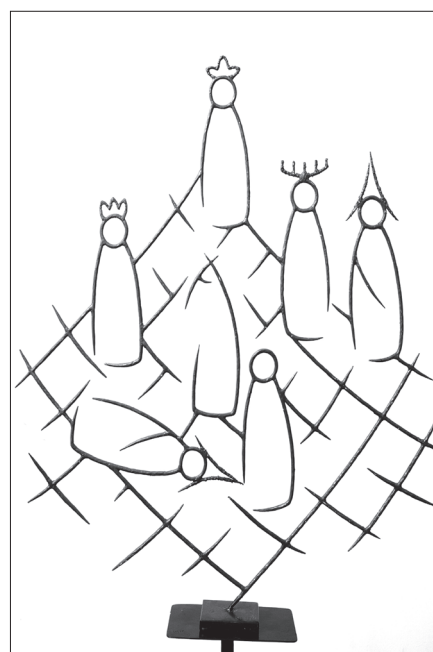
Cobzarul

Dansatori priviți de sus

Țărani la piață

Tablă de șah

Sculptorul Ion Pop s-a născut în 20 septembrie 1948, în localitatea Căpâlna, județul Sălaj. După câteva încercări abandonate de sculptură în lemn sau piatră, artistul și-a descoperit adevărata pasiune pentru realizarea lucrărilor de artă din metal, abia la 55 de ani. Ion Pop a reușit să realizeze aproximativ 400 de lucrări de acest gen, în cei zece ani scurși de atunci, cea mai dificilă lucrare fiind realizată în șase luni. Lucrările pot fi admirate agățate pe un perete, dar la fel de bine prind contur și expresie pe un birou sau chiar în aer liber.

Expoziții:

Participări la expoziții de grup:

1970 – Expoziția Tineretului de la Sala Dalles, București;
1975 – Expoziție organizată de Revista Tribuna, Cluj-Napoca;

1976 – Expoziție organizată de Muzeul de Artă Cluj-Napoca, premiul II;

2013 – Expoziția „Transilvania Eternă” organizată de UAP Baia Mare;

2013 – Salonul de toamnă al UAP Baia Mare.

Expoziții personale:

2013 – „Ipostaze”, organizată de UAP Baia Mare;
2014 – Expoziție organizată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Zalău;

2014 – „Transfigurări în metal”, la Galeria „Casa Artelor” Cluj-Napoca.

Contact:

Str. Principală nr. 101, sat Căpâlna, comuna Gălgău, județul Sălaj, România, Tel: +40 749 210 928
<http://www.ionpop.ro/>